

BIBLIOTHECA INDICA:
A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1423.

(BARDIC AND HISTORICAL SURVEY OF RAJPUTANA.)

Veli Krisana Rukaman'ri
Rāthōra rāja Prithi Rāja ri kahī.

EDITED BY

DR. L. P. TESSITORI.

PART I:

DIŪGAĻA TEXT

with Notes and Glossary.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.

1919.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

No. 1, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

The Society's Agent—

MR. BERNARD QUARITCH, 11, Grafton Street, New Bond Street, London, W.

Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some of the Fasciculi being out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

	Rs.	As.
Açvavaidyaka, Fasc. 1-5 @ -/10/- each	3	2
Advaitachintā Kaustubha, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
Agni Purana (Text), Fasc. 1-14 @ -/10/- each	8	12
*Aitareya Aranyaka of Rig-Veda (Text), 2-4 @ -/10/- each	1	14
Aitarēya Brāhmana, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ -/1/- each	14	0
Aitareyalocana	2	0
Amarakosha, Fasc. 1-2	4	0
*Anu Bhasyam (Text), Fasc. 2-5 @ -/10/- each	2	8
Anumēna Didhiti Prasarinī, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
*Aphorisms of Sandilya (English), Fasc. 1 @ 1/-	1	0
*Aṣṭasāhasrikā Prajāpāramitā, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	3	12
Atharvāna Upanishads (Text), Fasc. 2-5 @ -/10/- each	2	8
Ātmātattvaviveka, Fasc. 1-2	1	4
Avadāna Kalpalatā (Sans. and Tibetan), Vol. I, Fasc. 1-13, Vol. II, Fasc. 1-11 @ 1/- each	24	0
Bālam Bhatti, Vol. I, Fasc. 1-2, Vol. II, Fasc. 1 @ -/10/- each	1	14
Bauddhastotrāsaṅgraha	2	0
Bauddhāyana Śrauta Sūtra, Fasc. 1-3; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-2 @ -/10/- each	6	4
Bhamati (Text), Fasc. 5-8 @ -/10/- each	3	2
Bhasavṛitty	0	10
Bhāṣṭa Dīpikā, Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1-2 @ -/10/- each	5	0
Bodhicaryāvatāra of Çāntideva, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
Brahma Sūtras (English), Fasc. 1 @ 1/-	1	0
Bṛhaddevatā, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2	8
Bṛhadharma Purāna, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	3	12
Çatadūṣaṇi, Fasc. 1-2 @ -/10/- each	1	4
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1-4 @ 2/- each	8	0
*Çatapatha Brāhmana, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-7; Vol. V, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	14	6
Ditto Vol. VI, Fasc. 1-3 @ 1/4/- each	3	2
Ditto Vol. VII, Fasc. 1-5 @ -/10/-	3	2
Ditto Vol. IX, Fasc. 1-2	1	4
Çatasahasrikā prajāpāramitā, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1 @ -/10/- each	11	14
*Çaturvargy Çhintāmani, Vol. II, Fasc. 1-25; Vol. III, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10; Vol. IV, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	36	14
Ditto Vol. IV, Fasc. 7 @ 1/4/- each	1	4
Ditto Vol. IV, Fasc. 8-10 @ -/10/-	1	14
Çāndah Sūtra (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
Çlokavartika (English), Fasc. 1-7 @ 1/4/- each	8	12
*Çānta Sūtra of Apastamba (Text), Fasc. 2-17 @ -/10/- each	10	0
*Çānta Sūtra of Çāṅkhāyana, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4; Vol. IV, Fasc. 1 @ -/10/- each	10	0
Çri Bhasyam (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
Çri Çāntinātha Çarita, Fasc. 1-4	2	8
Dāna Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-2 @ -/10/- each	1	4
*Dasa Rupa (Text), Fasc. 2-3 @ -/10/- each	1	4

BIBLIOTHECA INDICA:
COLLECTION OF ^AORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1423.

BARDIC AND HISTORICAL SURVEY OF RAJPUTANA.

Veli Krisana Rukamañi ri
Rāthōra rāja Erithi Rāja ri kahi.

EDITED BY
DR. L. P. TESSITORI.

PART I:
DĪNGALA TEXT
with Notes and Glossary.

~~~~~
CALCUTTA:
PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.
1919.

P-961-K7

21067

SL NO. 0229-12

INTRODUCTION.

This "*Veli* of Kṛṣṇa and Rukmiṇī" by Rāthōra Prithi Rāja of Bikaner, which I have the privilege to edit for the first time in the present volume, is one of the most fulgent gems in the rich mine of the Rajasthani literature. Composed in the luminous days of Akbar, this masterpiece of the Rajput muse has been awarded the palm by the consensus of all the bards who have sat in the tribunal of critic from those times to this day. The contemporary bard who hailed the apparition of the new star in the Parnassian sky as "a fifth Veda or a ninetieth Purāṇa"¹ was, in a grossly inappropriate but very expressive language, only giving vent to his unbounded admiration; while the other bard who pictured the *Veli* as "a veritable creeper of ambrosia spreading in luxuriant growth all over the earth,"² was at the same time proclaiming the immortality of the poem and foretelling the immense diffusion which it was destined to obtain in the land of Dīngāja. In a less picturesque, but more accurate language, one would say to-day that this little poem by Prithi Rāja is one of the most perfect productions of the Dīngāja literature, a marvel of poetical ingenuity, in which like in the Taj of Agra, elaborateness of detail is combined with simplicity of conception, and exquisiteness of feeling is glorified in immaculateness of form.

That a work of such refinement could be composed by a

¹ Ādhō Durasō, a famous name, according to MS. 1 of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, i, ii (pp. 102b-103a of the MS.), but Gāḍaṇa Rāma Siṅha according to MS. 21 of *Ōp. citl.* (p. 139b of the MS.). The song in question is a *gīta* and begins:—

रुक्मिणी गुण लखण रूप गुण रचावण
 वेलि तास कुण करै वखाण ।
 पाँचमौ वेद भाख्यौ पीयल
 पुणियौ जगणीसमौ पुराण ॥ १ ॥...etc.

² This is a *chappaya kavitta*, beginning:—

वेलि बीज जल् विमल
 सकलि जिणि रोपी सद्धर ।
 पञ्च दोहा गुण पुहप
 वास लोमी लखमीवर ।...etc.

(*Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, i, ii, 38, pp. 302 a-b; and ii, i, 23, p. 125b). The name of the author is not recorded in the manuscripts.

Rajput, need not cause surprise. We are accustomed to think of the Rajput as of a man who delights only in bathing his scimitar in the blood of an enemy, or in pursuing with his spear the wild boar in the desert, but we are doing him a great wrong if we imagine that he is only a warrior, and is incapable of any gentle emotion. If he is a warrior in war, he is quite another man in peace. In the otium of his house he transforms himself into an epicurean of a very versatile taste, and if he is very often partial to the brutish pleasures of the cup and of the table, he is not on that account less exquisitely sensible to the high emotions of love, religion, and poetry. In love you will find him sensual, selfish, and inconstant, but at the same time refined and gentle; in religion blind and superstitious, but at the same time convinced; love and religion are indeed the two principal chords in the psychical lyre of the Rajput and, if he is born to be an Ariou, he need only play upon these two chords to find within himself his inspiration. Of poetical training the Rajput has always received a full measure from his inseparable Mentor, the bard. What marvel, then, if a Rajput of genius rises to win with his verses an immortality, which he could have never conquered with his sword? Prithi Rāja is not the only Rajput who has won the poetical laurels, and the Rāthōra dynasty of Bikaner alone can boast of one or two other distinguished names.

I need not introduce Prithi Rāja to the readers of Tod, nor could I compose of him a better eulogium than Tod did with two strokes of his masterly brush: "Prithi Rāja was one of the most gallant chieftains of the age, and like the Troubadour princes of the west, could grace a cause with the soul-inspiring effusions of the muse, as well as aid it with his sword; nay, in an assembly of the bards of Rajasthan the palm of merit was unanimously awarded to the Rāthōra cavalier."¹ Prithi Rāja was a brother of rājā Rāi Sīngha of Bikaner, and like the latter had the fortune to see the splendour of the court of Akbar and to share the glory of some of Akbar's campaigns. He was born, according to one chronicle², in the year Samvat 1606 (about 1550 A.D.), and was therefore, if the date is correct, about eight years younger than his brother Rāi Sīngha, who succeeded to the *gadli* of Bikaner at the death of his father Kalyāṇa Mala about the year 1574 A.D. (Samvat 1630). When, shortly afterwards, Rāi Sīngha was given an important command in the Gujarat campaign, Prithi Rāja was probably incorporated in the Bikaneri contingent and must have remained

¹ *Annals of Mewar*, chapter xi, p. 273 of Routledge's edition. In the extract I have taken the liberty to alter *Pirithi Raj* into *Prithi Rāja*, *Rajast'han* into *Rajasthan*, and *Rahtore* into *Rāthōra*.

² विद्योराज बख्खाबनखीन सं० ११०६ वा समविर बदि १ जनम ..... (*Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, i, i, 18, p. 455a).

in active service at least until 1581 A.D., when, as Abu-l-Faẓl tells us,¹ he took part in the imperial expedition against Mirzā Haktm of Kabul. His gallantry in the field won him a fief in Cāguraṇa, the ancient stronghold of the Khets in Eastern Rajputana which the brave Acala Dāsa had watered with his blood. But his poetical genius and his piety won for Prithī Rāja a much greater distinction. His verses became famous in all the Rajput courts and, as often happens in India and not in India alone, his genius and his singular piety were associated with some supernatural power which he was believed to possess, and he was honoured as a clairvoyant and a saint even during his own lifetime. It is the same thing that has happened to the more famous Tulasi Dāsa who, incidentally, was Prithī Rāja's contemporary. Both Tulasi Dāsa and Prithī Rāja, the one in the east and the other in the west, the one a brahmin and the other a Rajput, felt the impulse of the same stimulus: the wave of religious fervour which in the sixteenth century swept over the whole breadth of the country and determined a revival of Visnuism on the basis not of knowledge (*jñāna*), but of devotion and faith (*bhakti*). Tulasi Dāsa, the brahmin, preferred to adore the Lord under the form of Rāma; Prithī Rāja, the Rajput, under the form of Kṛṣṇa, the former no doubt on account of his austere asceticism, the latter on account of his sensuality; Tulasi Dāsa selected for the theme of his *Rāmacaritamānasa* the noble career of the virtuous Rāma. Prithī Rāja sang in his *Veli* a love adventure of the libertine Kṛṣṇa.

But with Prithī Rāja the spirit of devotion never grew so strong as to defeat that pride, that fighting spirit, and that thirst of enjoyments which form the nature of a Rajput, and Prithī Rāja, as far as we know, never laid down his sword to take up a rosary, nor renounced the pleasures of his zenana for a miserable life of mortification. The Rajput cannot suffer emasculation, nor diminution of dignity on any account. The stories which are current concerning Prithī Rāja, and the poems which he has left, bear evidence of his strong character, high spiritedness, and energy. He was an admirer of courage and unbending dignity, and a sworn enemy of degradation and cringing servility. With the same freeness with which he would compose a song in praise of an act of gallantry or of determination performed by a friend or by a foe, he would condemn in verses his own brother, the Rāja of Bikaner, or even the all-powerful Akbar for any act of weakness or of injustice committed by them. The song which Prithī Rāja composed in praise of rāṇō Pratāpa of Mewar for not yielding to the will of Akbar and whereof Tod gives a very free transla-

¹ *Akbarnāma*, transl. by H. Beveridge. vol. iii, p. 518.

tion in his "Annals of Mewar"¹, is still popular among the Bikaneri Cāranas. Tod relates a story according to which Prithi Rāja would have composed this song to prevent the Rānò from submitting to Akbar, but the story is contradicted by the tone itself of the song, which is not of exhortation, but of praise and approval. Probably the song was composed after Pratāpa refused to accept the terms which Akbar offered him through Shahbāz Khān in 1578 A.D.² It will not be out of place nor without interest to give here the original text of this famous composition, which Tod admired so much for its force that he regretted that he was unable to imitate it in his translation :—

नर जेथि निमाणा नीलज नारी
 अकबर गाहक वट अवट ।
 आवै तिणि हाटै ऊदाउत
 वेचे किम रजपूतवट ॥ १ ॥

रोजाइताँ तगै नउरोजै
 जेथि मुसीजै जगत जग ।
 चौहटि तिणि आवै चीत्रोडौ
 पतौ न खरचे खत्रीपण ॥ २ ॥

पड़पँच दिठ वधलाज न कापति
 खोटौ लाभ कुलाभ खरौ ।
 रज्ज वेचिवा नायौ रागौ
 हाटि ऊरम्म हमीर हरौ ॥ ३ ॥

पिंड आप रै दाखि पुरसातण
 रोहिणियास तगै बलि राणि !
 खत्र वेचियौ जठै वडखत्रिजे
 खत्र राखियौ जठै खुम्माणि ॥ ४ ॥

जासौ हाट वात रहिसी जगि
 अकबर ठगि जासौ अकार ।
 रहि राखियौ खत्री भ्रम रागै
 सगलौ ई वरतै संसार ॥ ५ ॥^३

¹ Chapter xi, p. 273 (Routledge's edition).

² *Akbarnāma*, transl. by H. Beveridge, vol. iii, pp. 380-1.

³ The text of the song as I have given it above, has been reconstructed by myself from two recent and inaccurate manuscripts (MS. 21

1. [To that shop] where the men are deprived of their dignity and the females of their modesty, and Akbar is the purchaser, and the way [whereunto is] impervious, to that shop how could the son of Üdò go as a seller of [his] Rajput-hood ?

2. To the *nauroz* of the Rozaits,¹ where [all] the people of the world are being looted, to that market-place, [I say,] Patò² of Citorā goeth not as a spender of [his] *ksatriyahood*.

3. [Other] unworthy Chiefs have not seen the deceit and the mortal blow [dealt] to their dignity, [they have not seen that this gain is] a false gain, [nay, let us say,] a veritable loss. [But] the Rāṇò, the descendant of Hamīra, hath not gone to the shop of the Seraglio to sell [his] Rajputhood.

4. Showing [before the world] the manliness in his body, with the force of his spear the Rāṇò, the scion of Khumāṇa, hath preserved [his] *ksatriyahood* where [other] great *ksatriyas* have sold [theirs].

5. The shop will go, [though] the story thereof shall remain in the world, and Akbar [himself] shall be cheated some day. The religion of a *ksatriya* which the Rāṇò hath preserved [unimpaired] on earth, is made use of by [every Rajput in] the world.

Nothing better than the above song could illustrate Prithī Rāja's character. To revolt openly against the despot of Delhi and sympathize with an enemy who was considered to be one of the most troublesome rebels in the empire and, what is still worse, to predict Akbar's fall as a near possibility, was on the part of an imperial servant an act of audacity approaching madness, but Prithī Rāja did it. Was it unloyalty ? If the allegations which the Rajput chronicles make against Akbar with regard to the Fancy Bazar feast of the *nauroz* are true, nobody can blame Prithī Rāja for condemning an institution in which the honour of the Rajput women was insulted. We can gain an idea of what the Fancy Bazar feast was from the accounts left us by Al-Badāoni³ and Abu-l-Faḡl.⁴ On the

of *Descr. Cat.*, ii, i, p. 111a, and MS. P 40, p. 41b, a recent acquisition) Ram Dan, the old blind Cāraṇa of Bikaner, recites it in a much modernised form with several later variants and alterations, most of which are reproduced by Thakur Bhur Singh in the copy of the song incorporated by him in his *सुवर्णरत्नसंग्रह* (Bombay, 1909, pp. 94-5). Unfortunately, I have found it impossible to procure any old manuscript of the song, but I trust that my reconstruction is not very far from what must have been the original written by Prithī Rāja himself.

¹ A poetical synonym of Muhammadan, evidently from *سج*.

² A diminutive form of the name Pratāpa.

³ *Muntakhabu-t-Tawārikh*, transl. by W. H. Lowe, vol. ii, pp. 331, 350.

⁴ *Āin-i-Akbari*, transl. by H. Blochmann, vol. i, pp. 276-7. Al-Badāoni says that Akbar gave to the day of the feast the name of *khushroo*, or the joyful day, and that it was a source of much enjoyment.

INTRODUCTION.

...of the *navroz*, that is of the anniversary of the Emperor's accession and in later times on other occasions as well, the stalls in the Fancy Bazar were thrown open and each stall was assigned one in which to arrange some kind of show. The wives of the *amirs* were also invited to attend, and there were days for men and days for women, for the amusement of the Begams and of the people of the Seraglio. All sorts of goods were displayed and His Majesty was the buyer, just as in Prithi Rāja's song. And the Emperor took advantage of these meetings to inquire into the secrets of the empire and the character of his servants, and arrange betrothals and marriages, and the people invited would part with anything to purchase an official post and the imperial favour. Even if Akbar's object in inviting the wives of the *amirs* to such feasts was not one of impurity, the mere fact that Rajput women left the privacy of their zenanas to appear at Court, was enough to irritate the susceptibility of a Rajput like Prithi Rāja.

The story related by Tod¹ and popular throughout Rajputana, according to which Prithi Rāja was instrumental in inducing Akbar to part with the custom of inviting Rajput women to Court, is probably only a later invention built upon the mention of the *navroz* in the song of rāṇḍ Pratāpa. In Bikaner the story is related thus. Prithi Rāja had been sent by Akbar to purchase horses in Gujarat, and had succeeded in securing a number of very fine beasts, but had had to promise to the seller that the horses would be fed with milk every day. On his way back to Delhi, Prithi Rāja happened to pass through a village where no milk was available and was in a great plight when a Cāraṇī girl came to him and from a single cow which she had, drew so much milk as to satiate all Prithi Rāja's horses. Prithi Rāja was amazed and fell at the feet of the Cāraṇī asking her to impart on him some of her miraculous power. "My name is Rāja Bāī," said the girl, "whenever thou shalt be in a plight, think of me and I will come to thy help." Some time afterwards, Akbar, having heard of the beauty of Prithi Rāja's wife, sent her a summons to Court without informing Prithi Rāja. The lady came, but before entering Delhi was met by her husband, who inquired the reason of her coming. She showed him the imperial letter. Prithi Rāja was dismayed, and for a long while wavered between the dilemma of losing the imperial favour or the honour of his wife, when he remembered the promise made to him by Rāja Bāī. As soon as he thought of her, the good Cāraṇī fairy appeared, and after consoling him, went to Akbar under the form of a lioness and frightened him into promising never to interfere with the honour of a Rajput lady again.²

¹ *Op. cit.*, p. 275. °

² I have given the story as it was told to me by Kṛiṣṇā Rāma Dāna,

No less wonderful are other stories which are current in Bikaner about Prithī Rāja and which would hardly deserve to be mentioned but because they represent the interpretation which the modern tradition gives of the personality of our Author. He had a brother, Amara Singha, who in A.D. 1591—as we know from Abu-l-Fazl¹—rebelled and after the fashion of a malcontent Rajput began to cause trouble by raiding and plundering. Akbar appointed Hamajō², alias Arāb Khān, to go in search of him with orders to capture him alive. Prithī Rāja, who was present, told the Emperor that Amara Singha would not be caught and that whoever was despatched against him would be killed, but the Emperor would not believe. Hamajō went off to his duty and with a strong force surprised Amara Singha unprepared. Amara Singha was asleep and none of his followers durst awaken him, because he had a vicious habit of striking with his scimitar whomsoever disturbed him in his sleep. At last Padamā³, a Cāraṇī woman who was in the Rāthōra's zenana, roused him with a song in which she told him that Akbar's army was there. The hero sprung to his feet, grasped his *kaṭārī*, mounted his horse and went straight for Hamajō who was on the back of an elephant. The horse leaped over the elephant's tusks and Amara Singha succeeded in reaching the howdah with one hand when a blow from behind cut him in two at the waist. The upper part of his body fell into the howdah, but before he died his *kaṭārī* had found its way into Hamajō's heart. When Akbar received the report on the fight, he sent for Prithī Rāja and congratulated him on the bravery displayed by his brother, whom he called "a flying tiger," and on the fulfilment of his prediction.⁴

the blind Cāraṇa of Bikaner, but Siṅdhāyaca Dayāla Dāsa in his *Khyāta* of Bikaner (*Descr. Cat.*, i, ii, 1, pp. 218a ff.) relates it in a somewhat different form. According to Dayāla Dāsa, Prithī Rāja went on pilgrimage to Dvārikā and on his way thereto stopped at the village of Cidāravō, where he met Rāja Bāi. Some time after his return to Delhi, Karama Canda—a former minister of rājā Rāi Singha—from his hostility to Prithī Rāja contrived to bring about "some mischief," whereupon Prithī Rāja invoked Rāja Bāi with a song beginning : **आइ आबले जूँ मरु बाहर आबले**. She came, and helped him so effectively that that very day the custom of the *nauroz* was abolished (pp. 219 a-b). According to Dayāla Dāsa this event happened in Samvat 1657, but there is no doubt that the date has been invented by him. Tod's version of the story is quite different.

¹ *Akbarnāma*, transl. by H. Beveridge, vol. iii, p. 908. Dayāla Dāsa gives a fictitious date : Samvat 1654.

² A marwarization of *Hamza*.

³ The tradition is that she was a sister of the famous Sādū Mālō, and the wife of Bārātha Saṅkara, another illustrious name (*Descr. Cat.*, i, ii, 1, p. 218b).

⁴ The account of Amara Singha's rebellion and death in Abu-l-Fazl is very concise. "Hamza 'Arab had a *jāgir* in Bhimbhar. Umrā, the

Prithi Rāja's power of clairvoyance was so great that on one occasion, when he was in Agra, he detected that at a certain hour of the same day the image of Lakṣminātha in Bikaner had been taken out of the temple. Akbar one day asked him: "Thou, who hast the Pirs under thy control, canst thou foretell the place and circumstance of thy own death?"—"Certainly, was the reply, I shall die on the Viśrānta Ghāṭa at Mathurā six months hence, when a white-feathered crow will appear." That very day the Emperor sent Prithi Rāja on military duty beyond the Attock in order that his prophecy might be falsified. Five and a half months expired, and Akbar, who had in the meanwhile forgotten all about Prithi Rāja's prophecy, sent him a summons to Court. Prithi Rāja obeyed and started for Agra, but on reaching Mathurā fell ill and died on the Viśrānta Ghāṭa, when a white crow appeared exactly as he had foretold.¹

More human, though undoubtedly equally fantastical, is an anecdote of Prithi Rāja's private life which is very popular in Bikaner. One day in the years of his maturity, our Author was tying up his turban before a mirror in his zenana apartment, when he discovered a grey hair on his head and forthwith plucked it off. One of his wives who was watching him from behind, noticed the act and could not help smiling at the vanity of her husband. He saw her, and turning round, improvised the verse :

पीथल घौला आविया
बजली लगी खोड़ ।
कामण मत्त गयन्द ज्यं
ऊभी सुक्ल मरोड़ ॥ १ ॥

"O Pithala!² thy grey hairs are come, and many flaws have appeared [in thee. And lo! there] stands [thy young] sweetheart like a ruttish elephant [and laughs at thee] turning her face aside."

But the lady, who was a bit of a poetess herself, promptly rejoined :

इल तौ धूना घोरियां
पञ्चज गजवां पाव ।
नरौ तुरौ अर वनफलां
पक्कां पक्कां साव ॥ २ ॥

brother of Rai Rai Singh, became disobedient and practised violence. He received suitable punishment from the fief-holder." (*Akbarnāma*, transl. by H. Beveridge, vol iii, p. 908).

¹ *Deser. Cat.*, i, ii, 1, pp. 219b-220a. According to Dāyāḷa Dāsa. Prithi Rāja died in the year Samvat 1657.

² A diminutive poetical form of the name Prithi Rāja.

“ [For] the plough long-trained bullocks, [and for] the road the feet of [old] sturdy walkers. [And as for] men, horses, and fruits, [they] are relished [only] when fully ripe.”

A kiss ought to have concluded the scene, but the story is silent on this point as any similar allusion would be out of etiquette with the Rajputs, who are in such matters much more prudish than we are.

To revert now to more serious subjects. Prithi Rāja has left, besides the *Veli*, quite a number of other small poems, mostly *sākhā rā gīta*, that is to say commemorative songs. Of the many anthologies of miscellaneous commemorative songs (*phutakara gīta*) which are in the hands of the bards of Rajputana, there is probably none which does not contain at least one or two examples by Prithi Rāja. To give particulars about these smaller compositions would serve no purpose here, and would on the other hand require a careful study of them which I confess I have had no time to make. It will suffice to say that they mostly refer to contemporary Chiefs, among whom Prithi Rāja's brother Rāma Siṅha, who was assassinated about A.D. 1578 (Samvat 1634), and for whom our Author seems to have had a special predilection, and that they are not all of equal merit, nor of equal interest. Evidently, they were composed at different periods, hence the differences. To the last years of Prithi Rāja's life may be safely ascribed three *stotras* in *dūhās*: one in honour of the Thākuraḥi (Kṛṣṇa), one in honour of Rāma Candra, and one in honour of the Gaṅgā.¹ They are full of devotional spirit and must be senile productions.¹

Prithi Rāja's greatest poem, the *Veli Kṛṣṇa Rukmaṇī rī*, was composed as we know from the last stanza thereof, about A.D. 1581 (Samvat 1637). As the title tells, the poem deals with the rape of Rukmiṇi by Kṛṣṇa—a mere innocent episode in the scandalous life of the Shepherd God—their marriage, their amours and enjoyments, and lastly the birth of their son Pradyumna. Prithi Rāja himself informs us (st. 291) that he has drawn his inspiration from the *Bhāgavata Purāna*, but a comparison of the legend of Rukmiṇi in the tenth *skandha* of the last-mentioned text with our *Veli* soon convinces one that the two works coincide with one another only in the main thread of the narrative, and differ considerably in the treatment and in the minor details. Indeed, going through the Sanskrit of the *Bhāgavata* with the hope to detect analogies of figure or of expression to passages in the *Veli*, I could mark only four cases in which the coincidence with the *Veli*

¹ The *stotra* in honour of the Gaṅgā was probably composed by Prithi Rāja in atonement for the blasphemous verse 290 in the *Veli*, where the sacred river is disparaged because it is addicted to both Hari and Hara, drowns whomever cannot swim, and runs only through one strip of the country and no more.

was striking enough to indicate a direct borrowing on the part of Prithi Rāja.¹ The poem, which is in 305 stanzas, opens with an introduction (st. 1-7) in which the Author modestly acknowledges that he is incompetent to sing of Kṛṣṇa, the Lord of the world, but cannot refrain, he says, from using his tongue in praising Him by whom he has been created and nourished. With st. 10 begins the narrative, at the court of Bhīma, the father of Rukmiṇī, the reasons for not beginning from Kṛṣṇa being explained in st. 8-9. One of these reasons is that in a work inspired with the *śṛṅgāraraśa* precedence should be given to the woman, and another that the woman in that she carries the man in her womb for ten months² and after delivering him, looks after him for ten years, is superior to the man and has a claim to more consideration. St. 11-24 describe with delicate touches the childhood of Rukmiṇī, the first appearance of puberty in her lovely body, and the charms of all her limbs in the spring of her youth. It is time to think of a husband for her, and her brothers, contrary to her wish and to the wish of her parents, affianced her to Śiṣupāla, who comes with great pomp to marry her (st. 29-42). But the girl is in love with Kṛṣṇa, to whom she contrives to forward a letter, asking him to come and rescue her from the impending marriage which is being forced upon her against her will (st. 43-66).

¹ These are the following:—

मा वीरभागमभिमर्शतु चैद्य आशद्
गोमायुवन्मृगपतेर्बलिमन्वजात्त (Bhāg.
Pur., X, 52, v. 39).

स चाश्वैः श्रैब्यसुग्रीवमेघपुष्यबला-
हकैः । युक्तं रथमुपानीय तस्यौ प्राङ्ग-
लिरग्रतः ॥ (Bhāg. Pur., X, 53, v. 5).

तमागतं समाज्ञायु वैदभीं हृष्ट-
मानसा ! न पश्यन्ती ब्राह्मणाय प्रिय-
मन्यन्ननाम सा ॥ (Bhāg. Pur., X, 53,
v. 31).

परिचं पट्टिशं शूलं चर्मासी प्रक्ति-
तोमरौ । यद्यदायुधमादत्त तत्सर्वे सो
ऋणद्धरिः ॥ (Bhāg. Pur., X, 54, v.
29).

मूढम सियाल सिङ्घ बलि ।
प्रासै जौ बीजौ परशै । (Kṛi.
Ruk. Veli, v. 59).

सुग्रीवसेन नै मेघपुहप सम-
वेग बलाहक इसै वहन्ति ।
(Kṛi. Ruk. Veli, v. 68).

बम्भण मिसि वन्दै हेतु सु
बीजौ । (Kṛi. Ruk. Veli, v. 73).

खे अखियात जु आउधि
आउधि । सजै रकम हरि ह्दै
सोजि । (Kṛi. Ruk. Veli, v.
133).

² It is notorious that the Indians consider the period of gestation to be ten months.

Kṛṣṇa comes and meeting her in the temple of Ambikā, where she goes under the pretext of the *pūjā*, carries her off in his chariot (st. 67-112). Follows a series of verses in the characteristic sonorous style of warlike Dīngāḷa: the disappointed Śiṣupāla rallies his friends and gallops after the fugitive couple, but Kṛṣṇa turns round and with the help of Balibhadra defeats him after a sharp fight. A brother of Rukmiṇī attacks next, but is similarly defeated (st. 113-137). Kṛṣṇa takes the maid to Dvārikā and is married to her according to the brahmanical rite with great festivity (st. 138-158). We now come to the most exquisite picture in the poem: the falling of the night, the impatient expectation of Kṛṣṇa, and the coming of Rukmiṇī to his thalamus. The shyness of the maid and the unbounded joy of Kṛṣṇa at her arrival, are described with all the mastery which we should expect from a Rajput of refinement who has had many love experiences of that kind in his life (st. 159-179). Then with great ability Prithī Rāja draws a discreet curtain before the thalamus of the two lovers, and leading us outside into the dark night (st. 180), makes us watch the breaking of the day (st. 181-6), and then in succession the passing of the six seasons of the Indian year: the summer (st. 187-192), the rainy season (st. 193-205), the autumn (st. 206-216), the winter (st. 217-225), the *śiśira* season (st. 226-8), and lastly the spring (st. 229-268). It is like a succession of magic-lantern pictures on a wall, each stanza is a quadretto in itself worked to perfection with that elegance in which Indian poets of the seasons succeed so well. A passing mention of Kṛṣṇa or of Rukmiṇī here and there makes us remember that they are always present behind the screen and that all these different attractions of the different seasons are meant only for their enjoyment. With st. 269-270 the screen is pulled aside and we are allowed to have a glimpse of the fruit of their loves: Pradyumna. After seven more stanzas mentioning among other things Pradyumna's son Aniruddha (st. 271-7), comes the conclusion which consists of twenty-eight stanzas (278-305), and is very noteworthy as the boldest possible self-eulogy which an author could compose. The presumptuous tone of this conclusion is in striking contrast with the modest tone of the introduction; evidently, the Poet is so pleased with the work he has done that he must say bravo to himself. The *Veli* is declared equal to a *kāmadhenu* on earth, for there is no blessing which it could not grant to its readers; superior to the Ganges, to pilgrimages, to penance, to meditation; a veritable staircase leading to heaven. And as for the verses of which the poem is composed, they are all one more beautiful of the other like pearls in a row, and to sift them no one is competent but Prithī Rāja; let the other poets hold their tongues, for the *Veli* is like a virtuous woman who suffers no censure. Seeing that Prithī Rāja's production is really incensurable, we may well

forgive him this outburst of self-confidence; it is, on a small scale and in a different form, the same proud feeling which made Michelangelo strike the knee of his Moses and say to the marble: Speak!

The great merit of the poem is in the combination of a delightful genuineness and naturalness of expression with the most rigorous elaborateness of style. Apart from the contents, it is, as regards form, like Horace in *Diṅgaḷa*. All the procrustean rules of *Diṅgaḷa* poetry are observed to the largest possible extent, and yet the language is not distorted, but runs as natural and easy as it would probably have been if the Poet had refused to walk with the shackles of the internal rhymes and of the *veṇasaḡāi*; only more elegant, more exquisite, more musical. Indeed, the musicality of the verses is such that nothing could more conspicuously prove the error of them who hold that *Diṅgaḷa* is too harsh for erotic or idyllic subjects, and is fit only for heroic themes. It is certain that had Prithī Rāja chosen to compose his *Veli* in emasculated *Piṅgaḷa*, he would have given us a very different composition, not superior in musicality, and considerably inferior in *naiveté*. But, fortunately for us, he preferred to compose in the literary *bhāṣā* of his native land, the *Diṅgaḷa* of the bards.

The metre, in which the *Veli* is put, belongs to the *gīta* variety and is called by *Diṅgaḷa* prosodists the *veliyò gīta*. It consists of four lines, whereof two, the second and the fourth, identical with one another in formation, and the other two, the first and the third, different. The two identical lines are rhymed together. The metre is regulated by a determined number of *mātrās* or prosodical instants, which is fixed and invariable in the first and third line, 18 and 16 respectively, but in the second and fourth line varies from 13 to 15 according to the prosodical value of the last two syllables. When the line ends with a *periambus* (◡◡), the number of *mātrās* is 13, when with a *iambus* (◡ -) 14, and when with a *trochee* (- ◡) 15. Beyond this restriction regarding the last two syllables in the second and fourth line, there does not seem to be any other rule regulating the grouping of the prosodical instants in the four lines, and nearly all sorts of combinations are practically allowed.

In editing the *Veli Krisana Rukamaṅi ri* I have been able to avail myself of an advantage which very rarely, if ever, falls in sort to editors of Rajasthani bardic poetry, the existence of old commentaries. The principal of these are three and they were all written within fifty years from the composition of the *Veli* (Samvat 1637), one or two probably during Prithī Rāja's lifetime. They are: (a) a commentary in Old Eastern Rājasthāni or Old Dhūdhāri, (b) a commentary in Old Western Rājasthāni, and (c) a commentary in Sanskrit. The two first are independent from one another and might well be contem-

porary and date, as I have just said, from the time of Prithi Rājā himself. Both are adespotic and undated, but (a) is certainly anterior to Samvat 1673, and (b) is certainly anterior to the Sanskrit commentary, which is dated only five years later. As for their probable authors, it looks as if (a) was the work of a Cāraṇa, and (b) the work of a Jain, but it is just possible that the latter is also the work of a Cāraṇa recast into its present form by a Jain scholar. The Sanskrit commentary (c) which, incidentally, is the most valuable of all, was composed by a Jain, *vācaka* Sāraṅga, in Samvat 1678, from a *bālāvabodha* in Bhāsā by a Cāraṇa Lākhō. Seeing that the commentary by Sāraṅga generally agrees with (b), one would naturally feel tempted to identify the *bālāvabodha* by Lākhō with the Old Western Rājasthānī commentary, but in that case it must be assumed that the latter has not been handed down to us in its original form. A fourth commentary (d), also in Old Western Rājasthānī and by a Jain, appears to have been compiled during, or before, Samvat 1727 from (b) and (c), but though sometimes useful on account of greater diffuseness, it hardly contains anything that is not already found in the two commentaries just mentioned.

The manuscripts which I have collated for the edition of the *Velī* are the eight following :—

B: MS. No. 28 of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.* Sect. i, pt. i, preserved in the Darbar Library in the Fort of Bikaner. Written in Samvat 1673 at Bikaner, during the rule of rājā Sūra Siṅgha. Containing the text with a *ṭīkā* in Eastern Rājasthānī or Dhūdhārī. The MS. has undergone many modernisations and other alterations by a later hand, in the case of all of which I have always taken into account only the original reading, when still readable.

J: A Jain MS. preserved in the Mahimābhakti Bhaṇḍāra of Bikaner, consisting of 16 loose leaves, $4\frac{1}{2}'' \times 9\frac{3}{4}''$ in size. The page contains 13 lines of 35-45 *akṣaras*. Devanāgarī script. Copied by a Hīraji in Samvat 1692 at Jālaṇa-pura. The MS. contains the mere text, without any commentary, and the readings generally agree with **K**, but in places deviate from **K** and concord with **U**. The writing is very inaccurate: *ī* and *ā* are often confused with one another and so *c* and *v*, and *ś* is very frequently written for *s*.

K: Another Jain MS. preserved in the Mahimābhakti Bhaṇḍāra, consisting of 31 loose leaves, $4\frac{1}{2}'' \times 10\frac{1}{8}''$ in size. The page contains 15 lines of about 50 *akṣaras* each. Devanāgarī script. Written by a Māṇīkyaṃuni, pupil of paṇḍit Maharsamuni, disciple of *vācanācārya* Samayamūrtigaṇi, at Khāṇḍapagrāma in the year Samvat 1722. Colophon :—

इति वेले संवतयुगलकरमुनिचंद्रवत्सरे प्रौद्यमासे अव-
दातपक्षे रजनीप्रवारे वाचनाचार्यधर्मसमस्तविद्याकलिकवा°
श्रीश्रीश्री १०८ समयमूर्त्तिगणिवराणां अंतेवासिनः पं° प्र° श्रीमन्ने-
महर्षमुनिय (sic) शिष्यमुनिमाणिक्यमुनिना लेखि श्रीषण्डपद्यामे
(इ)ति ॥

The MS. contains the text with the same commen-
tary in Dhūdhārī as MS. B. The readings are generally
the same as in B, as corrected by the later hand, only
occasionally different readings of N and U are adopted.

In the writing चः, चै, चे, चे, चड, चौ, चो are generally
employed indiscriminately.

M : A MS. obtained from Mathena Jīva Rāja of Phalodhī,
in the form of a book, originally consisting of at least
1,350 leaves, about 9½" x 6½" - 7" in size, but now frag-
mentary, especially in the former half where the leaves
have been in great part eaten away by white ants.
Written by different hands in different places, partly
during the rule of rājā Sūra Śiṅha of Jodhpur, and
partly during the rule of his successor Gaja Śiṅha and the
beginning of the rule of Gaja Śiṅha's successor Jasavanta
Śiṅha. The volume contains an extraordinarily rich
mine of disparate works, from mystic-devotional poetry
to a chronicle of Jodhpur and genealogical lists of the
Rāṭhōras, and it would be impossible to try to give here
an idea of all the different subjects. Our *Veli* is found
at pp. 535a-570b of the MS., and is unfortunately frag-
mentary owing to the lower margin of the leaves having
been eaten by white ants. It is written in Marwari
script on 15 lines per page and 12-15 *akṣaras* per line.
From the colophon at the end it appears that the *Veli*
was copied at Mēhakara (near Buranpur, in the Dekhan),
in the year Samvat 1676. The text is fairly accurate
and closely agrees with B, so much so that it would seem
that both M and B are copies from a unique original.
A peculiarity of the writing is that चः is generally
represented by चं, and चड, चर are generally written चो,
चै.

N : MS. No. 34 of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*,
Sect. ii, pt. i. Written at Nāgapura in Samvat 1727.
The text generally agrees with P, and so does the
commentary except that the latter is more diffuse than
the commentary in P, and is also enlarged by quotations
mostly marginal, from the Sanskrit commentary of U.

P : MS. P. 18 (see "Progress-Report" in *Journ. As. Soc.*
of Beng., Vol. xiii, 1917, p. 199), a Jain MS. consisting

of 30 loose leaves, $4\frac{1}{4} \times 10$ " in size. The page contains six lines of text of about 55 *akṣaras* each, and about 12 lines of interlinear commentary, written in very minute characters comprising about 65 *akṣaras* per line. Both the text and the commentary are accurately written, but the last leaves of the MS. are lacunous owing to the bad ink which has caused them to stick to one another. The commentary is in Old Western Rājasthāni. From the colophon at the end, which is legible only in part, it appears that the MS. was written by paṇḍit Tirtharatnamuni in Saṃvat 16--(?.....
-रसधरपीमिने वर्षे) .

S : MS. No. 29 (a) of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, Sect. ii, pt. i. Written at Solāpura in Saṃvat 1757 (see p. 163a). Generally agreeing with B as corrected by the later hand, and so also with K. This MS. being of no particular importance, I have collated it only as far as st. 100.

U : MS. No. 33 of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, Sect. ii, pt. i. Written at Ūdāsara by Rājasāgaragaṇi for the use of paṇḍit Sukharatna in the year Saṃvat 1781 (see p. 39a). Containing the text accompanied by a Sanskrit *īkā*, styled "Subodhamañjarī," composed by a *vāraka* Śāraṅga, pupil of Padmasundara, at Pālhanapura under the rule of Peroja (Fīroz), in the year Saṃvat 1678. From the introduction to the *īkā* it appears that this was composed after the guide of a *bālāvabodha*, or vernacular paraphrase, previously written by a Cāraṇa Lākhò :

लाखामिधेन भाषायां चतुरेण विपश्चिता
चारणेन कृतो बालावबोधो [ऽ]र्थसुलभ्ये ॥ ४ ॥
परं न तादृशर्थोक्तिपटुत्वं वितनोत्थयम् ।
तेन संस्कृतवाग्युक्त्या टीकाभिनां करोम्यहम् ॥ ५ ॥

The cost of printing this volume has been generously contributed by His Highness General Sir Ganga Singh, Maharaja of Bikaner.

L. P. TESSITORI.

अथ वेलि
क्रिसन रुकमणी री
राठौड़ राज प्रिधीराज री कही ।

परमेसर प्रणवि प्रणवि सरसति पुणि
सदगुरु प्रणवि त्रिगहे ततसार ।
मङ्गलरूप गाइजे माहव
चार सु व्ये ही मङ्गलचार ॥ १ ॥

आरम्भ मैं कियौ जेणि उपायौ
गावण गुणनिधि हँ निगुण ।
किरि कठचीत्र पूतली निज करि
चीत्रारै लागी चित्रण ॥ २ ॥

कमलापति तणी कहेवा कीरति
आदर करे जु आदरी ।
जाखे वाद माँडियौ जीपण
वागहीणि वागिसरी ॥ ३ ॥

- १। MS परमेसर, MP प्रणवि, BKN पुष, JM पवि, S पष, U पिषि,
(M)S सतगुरु, J गाईर, K गाईरै, S गावीरै, P माधव, JU चारि,
K चार, N चार, BMS स, KS से चीज, J सेचां, P सेचो, M सेचवो .
- २। KS लीष, NPU उपायउ, J(M) उपायों, BKS करि, M कर, N किर,
BKNS कडचिष, P कडचीत, BKN चीतारर (रै), P चीतारा, J
चीचारउ, B चिचयि, M चीषष .
- ३। P करेवा (for कहेवा), JS संडीयो (डीउ), S वागहीष, BKMNP
वागहीष, MS वाघसुरी .

सरसती न सुभै ताइ तूँ सोभै
 वाउव्या ऊव्यो कि वाउलौ ।
 मन सरिसौ धावतौ मूढ मन
 पछि किम पूजे पङ्गुलौ ॥ ४ ॥

जिगि सेस सहस फगा फगि फगि बि बि जीह
 जीह जीह नवनवौ जस ।
 तिगि ही पार न पायौ त्रीकम
 वयण डेडराँ किसौ वस ॥ ५ ॥

हीपति कुण सु मति तूभ गुण जु तवति
 तारु कवण जु समुद्र तरै ।
 पङ्गी कवण गयण लागि पङ्गुचै
 कवण रङ्ग करि मेरु करै ॥ ६ ॥

जिगि दीध जनम जगि मुखि दे जीहा
 क्रिसन जु पोखण भरण करै ।
 कहुण तगौ तिगि तगौ कीरतन
 खम कीधा विणु केम सरै ॥ ७ ॥

४ । S ताउ, JS सुभै (for सोभै), K वाउव्यो, N वाउलौ, BM वाउवा,
 BMS ऊव्यो क, B मनि, NP सरसत, BJK मनि, M मंन धावतौ मुढ
 पछि किम, NS पङ्, JKU पांगुलौ ।

५ । KMN जिह, MS फगा, PU जीह जीह, M नवनवौ, BKMNS
 तिगि, J(M)PU साधत (for पायौ), M तीकम, U डेडरा, J किल्ल, N
 किचौ ।

६ । ALL श्रीपति, PU समथ (for सु मति), S संमति (ditto), J प्रकवि
 (ditto), BJ तुयन, B चिपवति (for तवति), PS तवत, J समंन,
 S समंन, KMS तिरे, K मरण, BS खण, J खण, JN पङ्गुचै,
 S पोचचै, S रांक, P किरि, KMS मेरु ।

७ । BKNS जिह, S जुन, BKS सुप, BKS हसन, JPU क्रिसन, JK क
 पोपच, BNP(S)U संपोपच (for सु पोपच), B तचै (for 1st तचौ),

राठोड़ राज प्रियीराज री कही ।

३

सुकदेव व्यास जेदेव सारिखा
सुकवि अनेक ते अके सत्य ।
त्रीवरगाया पहिलौ कीजै तिखि
गुंथियै जेगि सिंगार ग्रथ ॥ ८ ॥

दस मास उदरि धरि बले बरस दस
जो इहाँ परिपालै जिवडी ।
पूत हेतु पेखताँ पिता प्रति
बली विसेखै मात वडी ॥ ९ ॥

दक्खिगादिसि देस विदरभति दीपति
पुर दीपति अति कुँदगापुर ।
राजति अके भीखमक राजा
सिरहर अहि नर असुर सुर ॥ १० ॥

पच्च पुत्र ताइ छडी सुपुत्री
कुँवर शकम कहि विमलकथ ।

J तथा (ditto), BJN ते (for तिणि), KS ते (ditto), U तइ (ditto), BS तथा (for 2nd तणै), BJKMNPU अम, S संसथ, K कीर्षा, JK विण, B विन, S बणि .

८। BS सुषदेव, N बयास, MNPU जयदेव, JN ति, KS त, B तु (for ते), M सरीक (for ते अके), J पहिलोई, U पहिलुं, B पहिलै, M पहला इ, BKMNS तिण, J प्रयोइ, M गुथीजै, BS गुंथियो, NPSU अण, K वेण (for जेण), KU श्रंगार, S सिणवार .

९। K उचरि, JN उचरि, P अचर, MSU उदर, B छां, M रसं, K जेवडी, BJ पूच, K पुच, BJ जेति, KMNSU जेत ,P जोवतां, S पपंत, M पणि (for प्रति), JMS बले, BS विसेषत .

१०। KPU दक्षिण^०, BN दक्षण^०, S दिषणदिसा, BS विदुरभति, K दीपत, J राजति (for 2nd दीपति), K राजत, MN रेक, M भीषमचप, S भीषसुव, PU सिरिचर, M जे रै सेरै (for सिरचर), S असुर .

वेलि क्रिसन रक्मणी री

रुकमबाऊ अनै रक्मणी

रुकमकेस नै रुकमरथ ॥ ११ ॥

रामा अवतार नाम ताइ रुकमणि

मानसरोवरि मेरुगिरि ।

बालकति किरि हंस चौ बालक

कनकवेलि बिऊँ पान किरि ॥ १२ ॥

अनि वरसि वधै ताइ मासि वधै अे

वधै मासि ताइ पहरि वधन्ति ।

लखण बन्नीस बाललीलामै

राजकुमरि ठूलङ्गी रमन्ति ॥ १३ ॥

सँगि सखी सीलि कुलि वेसि समाणी

पेखि कली पदमणी परि ।

राजति राजकुँयरि रायङ्गणि

उडियण बीरज अम्बहरि ॥ १४ ॥

११ । B चाँच पुत, BNPS चडी, M सपुकी, BKN कुँवर, P कुँवर, S कुवर, M कंवर .

१२ । JP तर (for ताइ), PSU रुकमणि, KMN °सरोवर, M कि मेरुगिरि, U बालकति, P किरि, BMU किरि, KS कर, S कनकवेलि, BJP कुँवर (for बिऊँ), J पान, KSU किरि, M किरि .

१३ । JKPS अनै, BM रनि, B वरिस, JKSU वरस, ALL मास, S अे (for अे, M अे वधै मासि (for ताइ मासि वधै अे), KU [अे] ALL मास, BNU पहर, J पुहरि K पुवर, MS पोवर, N लखण, S बन्नी- [स], N °लीलामण. JKP कुँवरि, NU कुँवरि MS कुवरि .

१४ । KS संग, B(S) सीलि चडी, BJMN सीलि, JKMN कुल, JKNPU वेस, S कुली, B पदमणी K पदमणी, N पदमणी, S राजति, BNU कुँवरि, S °कुँवरि, K] रायकुँवर, BK रायखण, J रादनिच, M रादचण, BJKMPSU उडीचण, BJKNs बीरज .

सैसव तनि सुखपति जोवण न जायति

वेस सन्धि सुहिणा सु वरि ।

हिब पल पल चठतौ जि होइसै

प्रियम ग्यान ओहवी परि ॥ १५ ॥

पहिलौ मुख राग प्रगट थ्यौ प्राची

अरुण कि अरुणोद अम्बर ।

पेखे किरि जागिया पयोहर

सञ्भ्रा वन्द्या रिरखेसर ॥ १६ ॥

जम्प जीव नही आवतौ जागे

जोवण जावणहार जग ।

बऊ विलखी वीरुडतै बाला

बाल सँघाती बालपण ॥ १७ ॥

आगलि पित मात रमन्ती अङ्गणि

काम विराम छिपाडण काज ।

लाजवती अङ्गि ओह लाज विधि

लाज करन्ती आवै लाज ॥ १८ ॥

१५ । P सीसव, M सदसव, U सैसव, BMS तन, KU तनु, B जोषण, KNPSU जोवन, N वसधि (for वेस), JKNPU सुरणा, J वव, J चवुनच, S चवना, J ज, KS रज, N हिज, PU जु, K होसर, N होरवी, P होवी, S ऊवै, U होइसै, BKMNSU प्रयम, J प्रियम .

१६ । M पैचसौ द, BJKMNSU सुच, BKMS चयो, JPU छिड, N छिचड, MS क, BJKMNU अरुणोदय, S °पोदे, P चंवरि, N चवर, J पंषि, N करि, SU किर, JK प्रात (for किरि), S पयोवर, U पयोवर, KU संघा, P बंदन, N रिबीसर, (M)S रिरखेसर .

१७ । BJNSU आवंतण (°नौ), K जोषण, MS जोवन, J जावणहार, S जंबवणहार, P वीरुडनी, S वीरुडतै, J वीरुडर, BM संघाती, S संघा वी .

१८ । B पितु, BK चांगणि, M छिपाडणि, B काजि, KP चंन, K ओषिज. M आणे (for लाज विधि), BKP करंता, JNU करंती .

सैसव सु जु सिसिर वित्तीत थयौ सऊ
 गुण गति मति अति अहेह गिगि ।
 आप तगौ परियह ले आयौ
 तरगापौ रितुराउ तिगि ॥ १९ ॥

दल फूल विमल वन नयग कमल दल
 कोकिल कगठ सुहाइ सर ।
 पाँपणि पङ्क सवारि नवी परि
 भूहँ रे भनिया भमर ॥ २० ॥

मलयाचल सुतनु मलै मन मोरे
 कली कि कामअङ्कुर कुच ।
 तगौ दखिगदिसि दखिग त्रिगुणमै
 ऊरघ सास समीर उच ॥ २१ ॥

आगंद सु जु उदौ उहास हास अति
 राजति रद रिखपन्ति रुख ।
 नयग कमोदणि दीप नासिका
 मेन केस राकेस मुख ॥ २२ ॥

१९ । (B)M सइसव, U सैशव, K सो, JKNS अ, BK सुसिर, JN ससिर,
 P वनीत, N थियउ, JM सइ, N सइ, KNS गण, KNU परिगइ,
 P परिगइ, S परगइ, P लेउ, S आवि. JU तथपापण, P तथपपथर,
 BKNU रतिराउ, P रितुराय. S रतिराय, NS तथ; K तन .

२० । JKNPSU फूल, NP वनि, M वन, KS नयन, J नेष, NP वरथ
 थंपक (for नयण कमल), M कंडि, BS सुहावि, J पंषि, U पाँपणि,
 J पंषि, JPU सवारि, KN सवार. S सुवारि, KMNU मुंघा,
 BKMNS भनिया, BKMNPS भमर .

२१ । J निखया°, S मखिया°, BKMNSU सुतन, J सुतण, NP मलय, S
 मलै, PS मवर, U कलीष, K क, S सु (for कि), J तण, P तिथर.
 ' NU तथर, (KP)U दखिण, N त्रिगुणमय .

२२ । JKMNNS अ, B जि, P उदय, S उदौ, JN रिषिपति, K नयन, S
 नरन, BS कमोदिनि, JU कुमोदिनि, K कमोदिनी, S मीन .

राठौड़ राज प्रिधीराज री कही ।

७

वधिया तनि सरवरि वेसि वधन्ती
जोवण तग्यौ तग्यौ जल जोर ।
कामणि करग सु बाण काम रा
दोर सु वरण तगा किरि डोर ॥ २३ ॥

कामणि कुच कठिन कपोलु करी किरि
वेस नवी विधि वाणि बखाणि ।
अति स्यामता विराजति ऊपरि
जोवणि दाण दिखालिया जाणि ॥ २४ ॥

धरधर खिँग सधर सुपीन पयोधर
घणू खीण कटि अति सुघट ।
पदमणि नाभि प्रियाग तगी परि
त्रिवलि त्रिवेणी खीणि तट ॥ २५ ॥

नितम्बगी जङ्ग सु करम निरूपम
रम्भ खम्भ विपरीत रह ।

२३ । KMNS तन, BKMS सरवर, ALL वेस. BPS जोवन, U तणु BJ(K) तणु (°के), M तणु (for 2nd तणु), JNU कामिणि, K रां, JKS डोर (for डोर), U डोरि (ditto), S स, BJKMNPS वरण, BKNPS किर, P डोर (for डोर) .

२४ । NPU कामिणि, JM कामिण, J कठिण, K किर, JS करि, N वदसि (for वेस), K बाण, KU वषाण, BU स्यामता, P स्यामता, BS विराजत, K विराजित, JMNPU जोवण, K जोवन, S जोवन, JKU दिवाणा, N दिवाणे, P दिवालि, KU जाण .

२५ । NPU धरधर M धरधरि, BJKMNPU प्रदं, P सपीन, BS घुषौ, M घणु, S अति कटि, N सुघटि, JMNPU पदमणि, BMS नाभ, JKNSU प्रयाग, JKMN ओधि, BS ओष, P ओषि .

जुञ्चलि नालि तसु गरभ जेहवी
वयणे वाखाणै विदुख ॥ २६ ॥

ऊपरि पदपलव पुनरभव ओपति
निमल कमल दल ऊपरि नीर ।
तेज कि रतन कि तार कि तारा
हरिहँस सावक ससिहर हीर ॥ २७ ॥

व्याकरण पुराण सन्निधि सासत्र विधि
वेद चारि खटवङ्ग विचार ।
जाण चतुरदस चौसठि जाणी
अनंत अनंत तसु मधि अधिकार ॥ २८ ॥

साँभलि अनुराग थयौ मनि स्यामा
वर प्रापति वञ्छती वर ।
हरि गुण भणि ऊपनी जिजा हरि
हरि तिणि वन्दै गवरि हर ॥ २९ ॥

- २६। NP निर्ताबधि M °बधि, B °विनि, JKU °वनि, S °वन, S गरभ
(for क°), P निरूपित, M निरूपति, BK जुञ्चलि, J जुञ्चल, M
जुञ्चल, U जुञ्चल, NP जुवल, S जोवल, NPS नाळ, BJKMS तस .
- २७। BP ओपति, BKMNPS °पङ्गव, BKPU पुनर्भव, J उचित, B निर्मल,
S निरमल, K दलल, S द, JK सावकि, JP ससहर, S सिसहर .
- २८। BJNPU सन्निधि, K रत्न, BKM सास, J सासिच, K चार, MS
अधि, JK चतुर्दस, KS जाणै, M अणे, BJMS तस, J संनि .
- २९। MPSU संभलि, M थयु, N थिड, BP साना, NU झामा, K वञ्छित,
, K भन्ती, JU हुरि (for भधि), (B)M जिजा द, KMNPU हर
(for 1st हरि), BJKMNPU हर (for 2nd हरि), KM तिण,
JU गोरि .

राठौड़ राज प्रिथीराज रो कही ।

६

ईखे पित मात खेरिसा अवनव
विमल विचार करै वीवाह ।
सुन्दर सूर सीलि कुलि करि सुध
नाह किसन सिरि सुमै नाह ॥ ३० ॥

प्रभयन्ति पुत्र इम मात पिता प्रति
अन्हां वासना वसी इसी ।
ग्याति किसी राजवियाँ ग्वालाँ
किसी जाति कुलपाँति किसी ॥ ३१ ॥

सु जु करै अहीराँ सरिस सगाई
ओलाँडे राजकुल इता ।
त्रिघपथै मति कोइ वेसासौ
पाँतरिया माता इ* पिता ॥ ३२ ॥

पिता मात पभयै पूत म पाँतरि
सुर नर नाग करै जसु सेव ।
लिखमी समी हकमयी लाडी
वासुदेव समी वासुदेव ॥ ३३ ॥

३० । M इपै, BM पितु, BJKMS खेरसा, M अविचव, S इवचव, MS
विचारि, BKM करण (for करै), MS वीनाह, ALL सील कुल, BKM
करि कुल, BJNPSU किसन, BJKM सरि, SU सिर .

३१ । KNP प्रभयन्ति, JPSU पूत, M किसी ग्याति .

३२ । KNS अ, B अि, M सरसि, JS ओलाँडे, JU हवापथि, K हवापथै,
B हचपथर, M हचपथि, NP हचपथर, NPU नन, JNP वेससउ, ALL
[र]

३३ । BJNP पित, M पितु, U पिह नाह, JU प्रभयर, K पभयति, M*पथपै
(for पभयै), JMS पूच, U पंतरि, BJM जे (for जसु), S जस, NU
खिचमी, P लिचिमी, BJSU हकमयी, BMS वासुदेव, JMNPUS सम .

मावीन मजाद मेटि बोलै मुखि

सुवर न को सिसुपाल सरि ।

अति अंबु कोपि कुँवर ऊफणियौ

वरसालू वाहला वरि ॥ ३४ ॥

गुरु गेहि गयौ गुरु चूक जाणि गुरु

नाम लियौ दमघोख नर ।

हेक वडौ हित ऊवै पुरोहित

वरै सुसा सिसुपाल वर ॥ ३५ ॥

विप्र विलंब न कीध जेणि आइस वसि

वात विचारि न भली वुरी ।

पहिलुं इ जाइ लगन ले पुहतौ

प्रोहित चन्देवरी पुरी ॥ ३६ ॥

ऊइ हरखि यौ सिसुपाल हालियौ

ग्रथे गायौ जेणि गति ।

३४ । N माविच, S मावीन, P मयाँद, JK मजाद, NU मजाद, B कोई, BM ससिपाल, S ससपाल, BS सर, K सिर, U सिरि, S इत, BKSU अंब, JKMU कोप, N कुमर, MS कवर, वैचडौ, KP वर .

३५ । BMS गुरु, B गेहि, JK गेच, M गेच, S घच, BMS जाणि चूक, JKSU नंद (for लियौ), N आहु (ditto), M नंदघोष (for दम), K गुरु (for नर), K लयौ, P ऊव, U ऊव, BKM पुरोहित, JU सुप्रोहित, BK जो वरै, S वरी .

३६ । G त्रप, BKNP लीच, S लेच, J वच, KN विचार, M विचारी, KNP वुरी, B पहिली ई, JKNS °ऊउ [र], U °छुं [र], NP नार, (for आर), MNPU एऊतउ, J पुऊतउ .

कुण जागै सँगि ऊब्बा केतला
देस देस चा देसपति ॥ ३७ ॥

आगमि सिसुपाल मगिहजै ऊब्बव
नीसाणे पड़ती निहस ।
पटमगडप छाइजै कुँदगपुरि
कुन्दगमै बाभै कलस ॥ ३८ ॥

ग्रिह ग्रिह प्रति भीँति सु गारि ह्यौँगलू
ईँट फिटकमै चुगी असम्भ ।
चन्दग पाट कपाट इ चन्दग
खुम्भी पनाँ प्रवाली खम्भ ॥ ३९ ॥

जोइ जलद पटल दल साँवल ऊजल
घुरै नीसाण सोइ घराघोर ।
प्रोलि प्रोलि तोरण परठीजै
मगडै किरि तगडव गिरि मोर ॥ ४० ॥

- ३७ । BJKM होर, N ऊयउ. P ऊउ, U ऊउ, JKNPSU वरव, N वषव,
B सचिपाल, S सच^०, U शिष्ट^०, P गाया, BK लेष, S जीष, JNP
वेषि, U वेष, KMS चया (for ऊचा), S ता (for चा) .
- ३८ । JKU चागम, M चागलि (for ०मि), BM सचिपाल, PU शिष्ट^०, K
चिच^०, S सच^०, J मंजीर, K मंजीउ, MP मंजियल, NU मंजीयर, KU
उब्बव, MNPU पड़वे, J वारंर, PU वारंयर, S बाविकै, KU
कुँदगपुर, JU कंचपमर, M कुँदगमै, P वारंर (for बाभै) .
- ३९ । JKNPU गडव. M पिचि, S वष, JNU चींगलो, NU चडिकमर
(०मय), KU चंदन, BMSU कपाटे, BPU ई, P पना .
- ४० । K(M)NP सामल, J साम, U सामल. K उब्बल, BJ राज (for
सोर), U साजि, K साद, N सार, M [नोरज (for सोर), P वीनबोर,
NSU मांडर, MP किर, K करि, P नांडव, N गिरि नांडव किर,
M गिर .

राजान जान सँगि ऊता जु राजा
 कहै सु दीध ललाटि कर ।
 दूरा नैर कि कोरण दीसै
 धवलगिरि किन धवलहर ॥ ४१ ॥

गावै करि मङ्गल चढि चढि गौखे
 मनै सूर तिसुपाल मुख ।
 पदमणि अनि फूलै परि पदमणि
 खकमयी कमोदयी रख ॥ ४२ ॥

जाली मगि चढि चढि पथी जोवै
 भुवणि सुतन मन तसु भिलित ।
 लिखि राखे कागल नख लेखणि
 मिसि काजल आँसु भिलित ॥ ४३ ॥

तितरै हँक दीठ प्रवित गलिचागौ
 करि प्रणपति लागी कहण ।

४१। BKNPU ऊता, K ज, S स (for जु), J तार (for दु), BSU निहाडि, JKN छहाड, M लिहाड, BJKMNPU नवर, S क छुरर, J धनर, BJKMNPU किना, S का, J धडखर ।

४२। K किरि, S कै, MU किर, BJ चङ्कि, N गडपे चढि चियजया मंगल गावर, P जोषे चढि चढि मंगल गावै, B मने, सचिपाल, KM चिउ^० PU शिउ^०, S सच, B पदिमिनि, N °मनि, PU °मिनि, S चंन, U चवर, BP इचि परि फूलर, NP बचमिनी, U °मिनि, P कुमोदिनी ।

४३। P मनि (for मनि), M मंनि (ditto). K मर, B चङ्कि, J पंथी चढि चढि, U पंथी चढि चढि, BS जोषे, B मुचर, J मुचर. K मुचनि, SU भवर, PU सुतनु, J तस, KN चरि (for तस), BS भिलित, M भवनि रं की तस मनि भिलित, KS रावर, JU राचियर, NP कागल रापे, J कावर, BK लेवर, JPU लेचिचि, B सच, KMS मचि, S मिलात, M भिलित ।

देहि संदेस लगी दुवारिका

वीर वटाऊ ब्राह्मण ॥ ४४ ॥

म म करिसि डील छिव ऊँचे हेकामन

जाइ जादवाँ इन्द्र जत्र ।

माँहरै मुख ऊँता ताहरै मुखि

पग वन्द्य करि देइ पत्र ॥ ४५ ॥

गई रविकिरण ग्रहे धई गहमह

रहरह कोइ वह रही रह ।

स जु दुज पुरा नीसरे सूतौ

निसा पड़ी चालियौ नह ॥ ४६ ॥

दिन लगन सु नैड़ी दूरि द्वारिका

भौ पऊचेखाँ किसी भति ।

साँभ सोचि कुन्दगपुरि सूतौ

जागियौ परभाति जगति ॥ ४७ ॥

४४ । BS बोक, KU इक, J केकि, BJ(K)M(S)U देचि (for दीड), JKMNPU पविच, MPS बलिनामउ (°भौ), U °बागुं, BKM संदेसो, JU °सउ, BKM लगे, J लनि, BJKMU द्वारिका, S लगे दु[वा]रक देच संदेसो .

४५ । JNPU म म डील करे, JS चव, B चउ (for चिव), JM चोर, K चोच, S ऊई, B रेकमनि, U चोकमन, P जाचो, B जाच, KNU जाचि, BKS जादवे, N इंद, JM माचरा, MNS ऊता, JU जंतउ, KP सुच (for सुचि), B वंदन, J बचि (for करि), JKN देई .

४६ । B मदे, M चिचे, B चिय, J चयउ, K(M)S चयौ, KN ऊर (for कोर), JU चोर (ditto), B वच चय (for कोर वच), KN वचि, B रचे, HJMNS ल, BKM दिज, U दुज .

४७ । BJKMPSU नेकउ, N नयकउ, B(M)P भउ, JU भक, K सुंच, B पुचचेखाँ, K पऊचेखाँ, M पुचचीछे, U पुचचखाँ, J केचि, K केच (for चिची), K भंति, JKMU साँभि, BKS कुंदगपुर, MP °वपुरि, JKNPSU परभादे. M प्रभादे .

धुनि वेद सुगति कऊँ सुगति सङ्ग धुनि

नद भङ्गरि नीसाण नद ।

हेका कह हेका हीलोहल

सायर नयर सरीख सद ॥ ४८ ॥

पणिहारि पटल दल वरण चंपक दल

कलस सीसि करि करि कमल ।

तीरथ तीरथि जङ्गम तीरथ

विमल ब्राह्मण जल विमल ॥ ४९ ॥

जोवै जाँ ग्रहि ग्रहि जगन जागवै

जगनि जगनि कीजै तप जाप ।

मारगि मारगि अम्ब मौरिया

अम्बि अम्बि कोकिल आलाप ॥ ५० ॥

सम्पति ओ किना किना ओ सुह्रिणौ

आथौ कि हँ अमरावती ।

जाइ पूछियौ तिणि इम जम्बियौ

देव सु आ दुआरामती ॥ ५१ ॥

४८ । K धनि, J¹SU-धुनि सुगत वेद, KNP सुगत, B किरी, M कच, KU कर्चा (for कऊँ), (M)S भाङ्गरि, KM चालोहल ।

४९ । JKNPU पणिहार, J चरण, M वरण, JKMU सीस, B कल करि, J कल कल, N धरि कर, S कर कर, S कुवल, JN तीरथि (for 1st तीरथ), J तीरथि (for 2nd तीरथ) ।

५० । B जोषर, J जोर, K जोषे, M जोवै, BKNPU गृहि, M गृधि, BK जगनि (for जगन), S जिनन, BKS मारग, BS चांव, B मौरीये, JKSU मोरिया, PS चांवि, KN चांव (for चांवि) ।

५१ । B संपति, K सुंचौ, क, NP सु तिधि, BJMU तेषि, K तेष, NP चं (for चा), BMU द्वारामती, S द्वारकामती ।

राठौड़ राज प्रिथीराज री कही ।

१५

सुणि खवणि वयण मन माहि थियौ सुख

क्रामियौ तासु प्रणाम करि ।

पूछत पूछत ग्यौ अन्तहपुरि

ऊँचौ सुदरसण तगौ हरि ॥ ५२ ॥

वदनारविन्द गोविन्द वीखियै

आलोचै आपो! आप हूँ ।

हिव रुकमणी क्रितारथ ऊँइस्यै

ऊँचौ क्रितारथ पहिलौ हूँ ॥ ५३ ॥

ऊठिया जगतपति अन्तरजामी

दूरन्तरी आवतौ देखि ।

करि वन्दग आतिथ भ्रम कीधौ

वेदे कहियौ तेगि विसेखि ॥ ५४ ॥

कस्मात् कस्मिन् किल मित्र किमर्थं

केन कार्यं परियासि कुत्र ।

५२। BK(M)S अथ, J संभलि (for सुणि खवणि), NP(U) संभले (ditto), BJMK थयौ, BJMS ताच, JKN(M)PSU गयण, KP अंतहपुर, J अंतःपुरि, J ऊच, KPU ऊचण, MS ऊचौ ।

५३। K वीखियो, J वीखिय, M वेवीयो, BS आलोचै, BMNU आप आप, JK आप आलोचर आप सुं, BJ च, KN चिवर, S चवै, BJS चपनपी, NU रुकमिपी, BJKMPU कृतारथ, B चोसै, JK चोचर, NU चोखर, M चोरसै, S ऊचै, JN ऊच, KPU ऊचण, MS ऊचौ, BJKMNP कृतारथ, BJMSU पहिल, N पहिलुं ।

५४। BJ जगत्पति, K जगति, JK अंतरजामी, J दूरिंतरि, JN चौबंतज, KS देव, BKMS बंदव, JU आतिथ, U धर्म, S कीजै, K मित्र, MPS वेच, U जेण, BKS विवेच ।

ब्रूहि जनेन येन भो ब्राह्मण
पुरतो मे प्रेषितम् पत्र ॥ ५५ ॥

कुन्द्यापुर ऊँता वसाँ कुन्द्यापुरि
कागल दीधौ खेम कहि ।
राजि लगै मेल्हियौ हकमणी
समाचार इणि माहि सहि ॥ ५६ ॥

आगन्द लखण रोमाञ्चित आँसू
वाचत गद्गद कंठ न वगै ।
कागल करि दीधौ करणाकरि
तिणि तिणि हीज ब्राह्मण तगै ॥ ५७ ॥

देवाधिदेव चै लाधै दूवै
वाचण लागौ ब्राह्मण ।
विधि पूरबक् कहे वीनवियौ
सरण तूम् असरणसरण ॥ ५८ ॥

५५ । B(M) कश्चिन् कथ किल कसमात् किमरथी, S कसमिन् किच करि कसमात् किमरथी, J कश्चिन् कथ किल मिच किमरथी, K कश्चिन् स्थितिः कः कसमात् किमर्थे JNP कश्चात् कश्चिन् मिच किमर्थे, P कार्ये. B(S) काजि, BK(S) परजमि, J परिचंत, M परिकंत, BK(S) कति (for कुच), M कच, JKNPU येन, BS जो (for भो), JK यो (ditto), M तु (ditto), JN ब्रह्मण, P ब्रह्मण, S ब्रह्मण, P पूरतुं, BM(S) प्रेरतह, J प्रेरित, K प्रेरितो, B पति (for पच), K प्रति, PU पचं .

५६ । J कुंद्यापुरि, N ° नपुरि, MPU नपुर, J वसाँ, (M)S वस, MNU कुंद्यापुरि, JKS नपुर, P नपुर, S कामद, BKMS दीधौ, JNPU राज, N खनि, BJKMPSU हकमणी, KMPS हक .

५७ । BS आचंभै, B खेषि रोमांचि. NU रोमाचं, J रोमाचं, M रोमांच, P रोमाचं, S रोमाचस, B गचमच, KS कर, J खै (for करि), BMS दीधौ, BKS करणाकरि, M करि (for 1st तिणि), BKU मिच, S मिच ही वेच, BMP ब्राह्मण .

५८ । K रर (for चै), KNPS दुरर, N दुरर, J दुर, PS विध, B वीनमिचौ, MS वरंभियौ, P दूं जि (for दूम्), M असरण सरण .

राठौड़ राज प्रिधौराज री कही ।

१७

बलिबन्धन मूभ सियाल सिङ्ग बलि
प्रासै जौ बीजौ परगौ ।

कपिल धेनु दिन पात्र कसाई
तुलसी करि चगड़ाण तगै ॥ ५९ ॥

अन्ह कजि तुन्ह छगिड़ अवर वर व्यागौ
भैठति किरि होमै अगनि ।

सालिगराम सूद्र ग्रहि सङ्गहि
वेद मन्त्र स्नेहाँ वदलि ॥ ६० ॥

हरि ऊबे वराह हबे हरियाकस
हँ ऊधरी पताल हँ ।

कहौ तई करणामै केसव
सीख दीध कियि तुन्हौं सँ ॥ ६१ ॥

आगो सुर असुर नाग नेचै नहि
राखियौ जई मंदर रई ।

महण मथे मूँ लीध महमहण
तुन्हौं कियौ सीखव्या तई ॥ ६२ ॥

५९। J संभ, P सं लु, BKS स्याल, K सिंच, (M)PS संघ, KN बल, BS पासे, B बीजे, BJKMS धेन, S दध (for दिन), K नद (ditto), S पात्र, MS तुलसी, U किर .

६०। BM अम, M तन्ह, KMP बाधि, S होधि, BN जैठिन, (M)U अरठिन, BKNPU करि, S किर, JMNPu साक्षिपान, B(K)N गृहि, M सिंच, B(P) संगृहि, JK संघ, S संघिचौ, M सेवा (for सङ्गृहि), S वान (for मन्त्र), BJS नेहाँ .

६१। K हबे (for ऊबे), BPS वाराह, PU ऊबे (for हबे), JPU परिचारक, M हिरवाय, K उधरी, JKU पताल, MS पयाल, S तबे. KPU करणामय, BN करणामय, S करणकर, BKMSU किय .

६२। KNPU नेचे, N निधि, S राधिया, जेण (for जई), M जे (ditto), BJMNU मंदर, S मंदर, NPU मथे मथण, BJKSU ऊं (for मूँ), M मथे सपोदधि लीध, B तल, KS तुन्ह, M तन्ह, JS कियि, KMU किय, JKMNU सीपविया .

रामा अवतारि वहे रिणि रामण
 किसी सीख करणाकरणा ।
 ह्रं ऊधरी त्रिगुटगळ ह्रंती
 हरि बन्धे वेलाहरण ॥ ६३ ॥

चौथिया वार वाहरि करि चत्रुभुज
 सक्कु चक्र धर गदा सरोज ।
 मुखि करि किहूँ कहीजै माहव
 अन्तरजामी सँ आलोज ॥ ६४ ॥

तथापि रहे न ह्रं सकूँ वकूँ तिणि
 त्रिया अनै प्रेम आतुरी ।
 राजि दूरि द्वारिका विराजौ
 दिन नैडौ आइयौ दुरी ॥ ६५ ॥

त्रिणि दीह लगन वेला आडा ते
 घणूँ किहूँ कहीजै आ घात ।
 पूजा मिसि आविसि पुरखोतम
 अम्बिकालय नयर आरात ॥ ६६ ॥

-
- ६३ । JKMNSU अवतार, BKNPU रणि, S रठ (for रिणि), KMNPSU रावध, BS करवाकरण, K लबरी, M त्रिगुट^२, BKMS ह्रंता, NP बांधे .
- ६४ । NU चौथी आ, JKNPSU वाहर, B चत्रुभुज, K चत्रुभुज, S वांघ, JM धरि, JKPSU सुध, J कहरि (for करि), S काधुं कहरिजे .
- ६५ । KNPƯ [ह्रं], KMS तिण, BJKMS प्रेमातुरी, JNU राज, NU दुवारिका, P(S) दुवारिका, S विराजे, BJKMNPSU नैदुध, BJKMNPS वाचध .
- ६६ । BJKN चिध, M विरध, P चिध, S पिन, BKU आडा वेला तर, S आडा ते वेला, P तीधर (for ते), BS वणी, J कहीर, P कहीधर, U कडं, KU आविध, S आविधां, KNPƯ पुरखोतम, MS परपो^२, B चंभिकाळि, JNP 'काळये, M चंभिकाळि, BS नैर; J नगर .

सारङ्ग सिलीमुख साथि सारथी
 प्रोहित जागणहार पथ ।
 कागल चौ ततकाल क्रियानिधि
 रथि बैठा सांभलि अरथ ॥ ६७ ॥

सुग्रीवसेन नै मेघपुह्य सम-
 वेग बलाहक इसै वहन्ति ।
 खंति लागौ त्रिभुवनपति खेड़ै
 घर गिरि पुर सान्हा धावन्ति ॥ ६८ ॥

रथ थम्भि सारथी विप्र क्खिड़ रथ
 औ पुर हरि बोलिया इम ।
 आयौ कहि कहि नाम अन्हीयौ
 जा सुख दे स्याम नै जिम ॥ ६९ ॥

रहिया हरि सही जाणियौ सकमणि
 कीध न इवड़ी डील कई ।
 चिन्तातुर चिति इम चिन्तवती
 थई कीँक तिम धीर थई ॥ ७० ॥

६७ । B सारथी, S प्रोचन, BJKNPU छपानिधि, JKNPSU रथ, J संभलि, K सांभले, N 'ली, M inserts here st. ७४.

६८ । BM समवेमि, K बलाहिक, J इरउ, NPU ईसु, S लागी चिभवन चे, N धरि, BS गिर तर, U तब गिरि, (J)K तब (for पुर). S धारन .

६९ । B थांमि, M ठंमि, S ठंमे, त्रिप, (BJ)(MS) कंउउ, (K)S थाप (for औ पुर), J(K) अन्हारउ, MPS अमीषउ, J दर, S पावै (for ई), BJK(S) साम .

७० । J जाथीथं, S जाथिया, BJMPS बपमधि, U सकमिधि, B ईतरती, N अतरती, MS अतुड़ी, JKPSU चित, BM चिन, N इम चित, JKU चितवतां, K मनि (for तिम), S साह (ditto).

चलपत्र पत्र थियौ दुज देखे चित
 सकै न रहति न पूछि सकन्ति ।
 औ आवै जिम जिम आसमौ
 तिम तिम मुख धारणा तकन्ति ॥ ७१ ॥

संगि सन्त सखीजण गुरुजण स्यामा
 मनसि विचारि अँ कही महन्ति ।
 कुससथली छँता कुन्दणपुरि
 क्रिसन पधारण लोक कहन्ति ॥ ७२ ॥

बम्भण मिसि वन्दै हेतु सु बीजौ
 कही खवणि सम्भली कथ ।
 लिखमी आप नमे पाइ लागी
 अचरिज को लाधै अरथ ॥ ७३ ॥

चढिया हरि सुणि सङ्गरखण चढिया
 कटकबन्ध नऊ घणा किध ।

-
- ७१ । BKMS चयउ, JU घिउ, BKU दिज, K देवी, BM रहित, JK रहिति, U सकि न रहति, S रचि तीधि, BJKU हम (for औ), BM स आसमौ, J दु आसमउ, (KS)U आसमउ, NP सुच .
- ७२ । BS सील (for सन्त), JKNU संति, M संति सपी संत के गुर, KPU ज्ञाना, B समच, JS समच, NP तन सुविचार, BJKMSU हम (for थ), J(M) कहर, S कहिथ, U कहे, J मरंत, KNU कुससली, BJNP विचन, K हसन, JS कचंत .
- ७३ । BJK बांभच, B वांदि, J वांहर, N वंदिन, P वंदि, BJKMS नेत, BM च, KN तनु, S तच (for दु), BS बीजौ, JKMNPU चवच, BJ सभली, P संभलि, M(S) संभली, N चाय (for आप), N वनी, BN पाच, PU पच, BJNP कोर, KU कोर, BKMNS साधौ, JPU छापा .

राठौड़ राज प्रियोराम रो कही ।

२१

बेक उजाधर कल्हि बँवाहा
साथी सऊ आखाठसिघ ॥ ७४ ॥

पिणि पन्थि वीर जूजुबा पधारा
पुरि भेला मिलि कियौ प्रवेस ।
जग दूजग सवि लागा जोवग
नर नारी नागरिक नरेस ॥ ७५ ॥

कामणि कहि काम काल कहि केवी
नाराइग कहि अवर नर ।
वेदारथ इम कहे वेदवंत
जोग तत्त जोगेसवर ॥ ७६ ॥

वसुदेव कुमार तगौ मुख वीखे
पुगौ सुगौ जग आपपर ।
औ शकमणी तगौ वर आयौ
हरि म करौ अलि राइहर ॥ ७७ ॥

- ७४ । JP चडिया, JNP सुणे, KS सुणे, K संकर्षण, BJ चडिया, BMNS वर, BS कीध, JKNPU किव, BJPU उजाधर, N उजाधर, S उजीधरी, BJKNP कलह, B खेरवा, J वाचा, KNU खेरवा, M खेक खेरवा कलह उजाधर], BKNS सवि, J सव, JKNP ०सिद, B सिधि .
- ७५ । B पिध, JMN [पिधि], K पधि, S पध, U पधि पधि, BJKS पंध, N पंधे, M जुजुधै, JK पुर, BMU भेके, B कीध (for मिद्धि), JMU ऊर (ditto), P कीध (for कियौ), BS सधि (for सधि), JM सध, K सऊ, NP मिद्धि (for सधि), B नार्ये नाम रिधि नरेस, M नाम रिध (for नागरिक) .
- ७६ । JKS कामिध, NPU कामिधि, ALL कहर (for कधि), BJKNPU नाराध, N विधारधी, S वेदारधी, NS [इम], JMPU वेदवित (for वेदवंत), N वेदवंति, B संन, KNU तल, S जोगेसुद .
- ७७ । S डूवर, K वीखे, U पुधि सुणि, PU रध, BS वधमणी, JPU वधमिणी, N वधमिणी, BJKNNS हर (for हरि), NS न (for न), B इव, JPS वध, ALL राधहर .

आवासि उतारि जोड़ि कर ऊभा

जग जग आगै जगौ जगौ ।

राम किसन आया राजा है

तेा को अचरिज मनुहारि तगौ ॥ ७८ ॥

सीखावि सखी राखी आखै सुजि

राणी पूछै रुकमणी ।

आज कहौ तेा आप जाइ आवूँ

अम्ब जात्र अम्बिका तगौ ॥ ७९ ॥

राणी तदि दूवौ दीध रुकमणी

पति सुत पूछि पूछि परिवार ।

पूजा आजि काजि प्री परसण

स्यामा आरँभिया सिणगार ॥ ८० ॥

कुमकमै मँजण करि घौत वसत घरि

चिऊरे जल लागौ चुवण ।

छीये जाणि छकोहा कूटा

गुण मोती मखतूल गुण ॥ ८१ ॥

७८ । JKPS आवास, BK करि, J आगी, K आगल, NS आगलि, JU जणा जणउ, S जणै जणै, BM कम्ब, K कसन, NPU किसन, KS [तो], NPU तड़, B कोइ, NPU कुण, J अचरिज कुण, K अचिरज किणो, M अचिरज को, BS अचिरज, KN मनुहार ।

७९ । KMNS सुज, BJPSU दपमणी, U कच, NPU तड़, S त, M कहौ त आज, B(S) आज आप, JK आग, MS आग, U आगउ, (K)NPS जात ।

८० । S तव (for तदि), JP कूड, KU कूणउ, BKS दपमणी, JP दपमिणी, N दपमिणि नर, U दपमिणी, BJKMN(P)U आज काज, (M)N त्रिण, PU स्यामा, S स्यामा

८१ । BPS कुमकुमर, JKMNNU कसकसर, BJKMSU मँजण, M धुप, N धूप (for धौत), BJSU वसत, NS स्यामा, KU चुवण, BSU छीये, NP छीया, J ककूहा, P छिकोहा ।

लागी बिऊँ करे धूपयै लीधै
 केस पास मुगता करण ।
 मन खिग चै कारयै मदन ची
 वागुरि जाये विसतरण ॥ ८२ ॥

बाजोटा ऊतरि गादी बैठी
 राजकुँवारि खिँगार रस ।
 इतरै इक आली ले आवी
 आनन आगलिँ आदरस ॥ ८३ ॥

कखिठ पोत कपोत कि कऊँ नीलकँठ
 वडगिरि कालिन्दी वली ।
 समै भागि किरि सङ्ग सङ्गधरि
 खेकणि ग्रहिथौ अङ्गुली ॥ ८४ ॥

कबरी किरि गुञ्चित कुसुम करन्वित
 जमुण फेण पावन्न जग ।
 उतमँगि किरि अम्बरि आधोअधि
 माँग समारि कुमारमग ॥ ८५ ॥

८२ । S दुऊँ (for बिऊँ), JU धूपये लीधै, MS लीधै, सुकता, BKMNPUSU
 खम, J कारणि, K करण मदनॉ, B वाउरि, K वामुर, S वावरि .

८३ । J बाजोटा, P बाजवडा, N आद वरडी, (N)P कुँवरि, JU कुँवरि,
 S कुँवरि, BKNU शंभार, JMP सिंगार, JB खेनै, J इतर, K तितरर,
 BJKPSU खेक, N खेक, K खपी (for आली), MS आदी, J आरण,
 S आगै, BPS आदरिस, M आदिरस .

८४ । JKMSU कँठ, KMNS पोति कपोति, KNP क, JKU कचॉ, N कडँ,
 B नीलकँठ, MS कालिन्दी, S सान्धॉ, KNS भाग, BKNS किरि, P किर,
 JU श्री (for किरि), KNPS संघधर, JU खेकणि, K खेकण, JKPU,
 आंगुली .

८५ । BKMN करि, JSU कर, MP गुञ्चति, U गुञ्चित, BJMNS कुसम,
 MS कबनि, B(K) जमन, M जमन, N जसुम, K फेण, KU पावन्न,

अगियाला नयण वाळ अगियाला
 सजि कुण्डल खुरसाण सिरि ।
 वली वाळ दे सिली सिली वरि
 काजल जल वालियौ किरि ॥ ८६ ॥

कमनीय करे कुँकुँ चौ निज करि
 कलँक धूम काढे वे काट ।
 सम्मति कियौ आप मुख स्यामा
 नेत्र तिलक हर तिलक निलाट ॥ ८७ ॥

मुख सिख संधि तिलक रतनमै मण्डित
 गयौ जु झँतौ पूठि गलि ।
 आयै क्रिसनि माँगि मगि आयौ
 भाग कि जाणे भालियलि ॥ ८८ ॥

जूँ सहरौ भूँह नयण म्निग जूता
 विसहर रासि कि अलक वक्र ।

MNP अगि, (B)PSU अतसंग, JS अतसंग, KN अतसंग, KNSU
 करि, P करर, JKNU चंवर, JPSU चाधोचध, M संवारि, S सुवारि,
 J(P) कुँकार, N कुँकारिमि, U कुँकारिमि ।

८६ । J चाधीवाले, J नैव, P नयण, S वाय नरव, J लुज, S सज, M सकि,
 JU वरसाव, JN सरि, S सर, BJNPSU वले, U वाडि, N चिरी
 (for 1st चिरी), KN वर, KS किर ।

८७ । (B)J कड (for चौ), JU कामिचि (for निज करि), JKU वे काढे, N
 काडि, BPS संग्रन, BJU कीया, J लुच, U लुचि, S वामा, BN
 मिलाडि, J ललाड, S लिलाड ।

८८ । B चिचि, P चौ संधि (तिलक), M ज, BS चंतौ, K चपूड, BM कडा,
 JK कडन, U कडनि, (N)P किरिनि, BJNS मांग, P मग, K भागि कर,
 BJ भागिचर, S भागिचर ।

वाली किरि वॉकिया विराजै
चन्द्र रथी ताड़ङ्ग चक्र ॥ ८९ ॥

इम कुंभ अन्वारो कुच सु कक्षुकी
कवच सम्भ काम कि कलुह ।
मनु हरि आगमि मखड़े मखड़प
बन्धग दीध कि बारिगह ॥ ९० ॥

हरिणाखी कागिठ अंतरीख झूँती
बिम्ब रूप प्रगटी बहिरि ।
कल मोतियाँ सुसरि हरि कीरति
कराठसरी सरसतो किरि ॥ ९१ ॥

बाजूबँध बन्धे गोर बाऊ बिऊँ
स्याम पाट सोहन्त सिरी ।
मणिमै हौँ डि हौँ डलै मणिधर
किरि साखा सिरोखयइ की ॥ ९२ ॥

८९ । B बीसहरी, K अंसरी, S अूसरीया, K नचन, ALL अग, B विषधरि, MNS विषधर, B सु (for कि), K क, PU अलिक, J बक, KN करि, PS किर, N विराजित, BJKMNSU चंद्र, B ताटक, N पाटक, S ताटक, J चक .

९० । S स, JU कुचकी, KNPU कुंभ, B संभि, M संभ, PU कामि, BPSU क. J कलुहि, BJKS नन, BKS आगै (for आगमि), N आगलि (ditto), U आगम, J संधीय, NU संधीयल, B मंजप मंजे, S संधीया मंजे, J बारजधि, U बारजध .

९१ । B हरिणाखी, BJK कंड अंतरिच, M ° रिच, N अंतरिन, KN बहिरि, MPSU बधरि, N कंडसिरी, BS किर, N कर, M करि .

९२ । B बांधे, J बंधी, K बंधि, MN बंधै, U बंधीया, JKMNPU बाध, S बाधे, MU वै. J बैउली (sic for बिऊँ), P गाम, J सोरति, K सोभंत, BJMNPU श्री. K व. की (! for सिरी), KNP मखिअय, BJEMS चौँड, J(K)N(S)U चौँडोकर, M हीनुवै. P चौँडिलर, BNP किर, ALL श्रीचंड, N करि (for की).

गजरा नवग्रही प्रीषिया प्रीषि
 वले वलै विधि विधि वलि ।
 हसत नखिन्न वेधियौ हिमकरि
 अरध कमल अलि आवरित ॥ ६३ ॥

आरोपित हार घयो धियौ अंतर
 ऊरुस्थल कुम्भस्थल व्याज ।
 सु लु मोती लहि न लहै सोभा
 रज तिगि सिरि नाँखि गजराज ॥ ६४ ॥

धरिया सु उतारे नव तनु धारे
 कवि तै वाखाण्य किमत्र ।
 भूखण पुहप पयोहर फल भति
 वेलि गात्र तौ पत्र वसत्र ॥ ६५ ॥

स्यामा कटि कटिमेखला समरपित
 क्रिसा अङ्ग मापित करल ।
 भावीसूचक धिया कि भेला
 सिङ्गरासि ग्रहण सकल ॥ ६६ ॥

- ६३ । J(K)U नवग्रहे प्रीषीया प्रीषे, M प्रऊषीया प्रऊषे, KNPS वलय, S विध, MS वलती, BM वल, B निधिष, KMNP नखष, S नषत, BP वेधायष, N वेदीयष, BU कि हिमकर, J किमकिषिकर (१), KNS किमकर, P ° किर, S कुयस, B आधिरत, N आधरति, S आधरत ।
- ६४ । BS आरोपित, BKNP अरध, B ऊरुस्थलि, KNP उरुस्थल, JMU उरुस्थल, S उरुस्थल, B कुम्भस्थलि, S कुम्भस्थल, B जि, JKNS ज BK निष, S रज सर तष, BM सिर ।
- ६५ । NS स, BK नौ, M नष, BKMNSU तन, MNP तिषि (for तै), BS किमन, M किमनि, P किनिष, JKMPUS पयोहर, N भंति, K तारि (for तौ), P चो (ditto), S नै (ditto), U तु (ditto): M वसत, M inverts the order of st. ६५ and ६६ ।
- ६६ । PU स्यामा, N समपित, PU समपित, BKM लषा, JU किषा, U चंनि, M °सूचक, MS चषा, JKU ङषा (for धिया), JK [कि], P सङ, S सधि (for कि), KPU सिङ्गरासि, J नवग्रह, K पषषा ।

चरयो चामीकर तथा चंद्रायणि
 सजि नूपुर घूघरा सजि ।
 पीला भमर किया पहराइत
 कमल तथा मकरन्द कजि ॥ ९७ ॥

दधि वीणि लियौ जाइ वयालौ दीठौ
 साखियात गुणमै ससत ।
 नासा अग्रि मुताहल निहसति
 भजति कि सुक सुखि भागवत ॥ ९८ ॥

मकरन्द तंबोल कोकनद मुख मभि
 दन्त किञ्जलक दुति दीपनि ।
 करि इक बोड़ौ वले वाम करि
 कीर सु तसु जाती क्रीड़नि ॥ ९९ ॥

सिखगार करे मन कीधौ स्यामा
 देवि तथा देहरा दिसि ।
 छोडि छखि चरयो लागी हँस
 मोती लगी पाणही मिसि ॥ १०० ॥

९७। B(M) चंद्रायणि, S चंद्रानन, KM सक्ति, B नूपुरि, J पीली, JK पंहरादत, U पहरादति, M कंबल, S कुवल तपे .

९८। KPU बीष, JU तार (for जार), N साधियाणि गुणमय, BK सुसत, BJNS मोताचल, JS निहसत, JNS भजत, BKPSU सुक, B भागवति, M inserts here st. १०१ .

९९। N कोकनदि, S मधि, BM किञ्जलिक, K वजलकि, N किञ्जलकि, P किञ्जलक, BKNU द्युति, BMS चक, JN चक, P रकु. K बीजौ, U बोड़ुं, K कीरति (for कीर सु), B कि (for सु), BJ तस, S तन (for तस), K लपरि (for जानी).

१००। M संगार, P सिंगार, K कीध सन, M कीधौ, P श्यामा, KNP देवी, J देव, M देहरा, JKU चोड, PSU चांदि, N मोत्यां, JS मोताचल (for मोती लमि), KNPS पानही .

अन्तर नीलम्बर अबल आभरण

अङ्गि अङ्गि नग नग उदित ।

जायो सदनि सदनि सञ्जोई

मदन दीपमाला मुदित ॥ १०१ ॥

किहि करगि कुमकमौ कुङ्कुम किहि करि

किहि करि कुंसुम कपूर करि ।

किहि करि पान अरगजौ किहि करि

धोति सखी किहि करगि धरि ॥ १०२ ॥

चकडोल लगै इगि भाँति सुँ चाली

मति तै वाखाण्ण न सुँ ।

सखी समूह माहि इम स्यामा

सील आवरित लाज सुँ ॥ १०३ ॥

आइस्यै जाइ साधि सु चढि चढि व्याया

तुरी लाग ले ताकि तिम ।

सिलह माहि गरकाव सँपेखी

जोध मुकुर प्रतिबिम्ब जिम ॥ १०४ ॥

१०१ । BKM अन्तर, JU ऊपरि, K नीलांबर, J नीलांबरि, M अबला, उदति, N सुदिन सुदिन, J संजोई, K संजोई, P संजोईत, P सदनि सदनि जाये संजोई, B सुदिति, M सुदिति ।

१०२ । KN कहि, M किर, K कर, BJPSU किरी करि, BK कुमकुमौ, MPU कुमकुम, JK(M)U किहि करि कुङ्कुम, KN कहि, M किर, BJ किरी, BKM'धूप, JU धोत, N परिमल धोत, N करन, B धर ।

१०३ । (B)K(M)P चकडोल, J चुंडोल, M दर, J दरि, K दर (for दरि), KNPU माँधि, M तै (for इम), BP सामा, B आवरित, K आवरित ।

१०४ । BPU आविखार, J आवखार, N आवखार, M आवरी साधी, N छ साधि, U साध, P जो, BJ चढ़ि चढ़ि, N संजि चढ़ि, छगि जेई, BKP नाक, BKMNPU माँधि, BU संदीपीधर, J संदीपीधर, K सुपे, M संपे, N सुपेपी; J सुकुव, MU सुकर ।

पदमणि रखपाल पाइदल पाइक
 हिलवलिा हलिा हसति ।
 गमे गमे मद गुडित गुडन्ता
 गात्र गिरोवर नाग गति ॥ १०५ ॥

अस वेगि वहै रथ वहै अन्तरिख
 चालिया चंद्राण्णि मग चाहि ।
 किरि वैकुण्ठ अजोध्यावासी
 मङ्गण करि सरयू नदि माहि ॥ १०६ ॥

पारस प्रासाद सेन सम्पेखे
 जाणि मयङ्ग कि जलहरी ।
 मेरू पाखती नखिन्नमाला
 ध्रूमाला सङ्गरि घरी ॥ १०७ ॥

देवाले पैसि अम्बिका दरसे
 प्रगै भावि हिति प्रीति प्रणी ।
 हाथे पूजि कियौ हाथा लगि
 मन वञ्चित फल रुक्मणी ॥ १०८ ॥

- १०५ । B J N P U चदभिदि, K ° मिच, J रिपपाळ, P रपवाळ, B K M N चखवलिा, J चिखवलीवा, B M चिखिया, K N चालिया, B K M N मखित (for गुडित), K गिरोवरि, P गिरोवर .
- १०६ । B M N चवि, J K N P U वेग, J U चंतरित, N P चंतरीप, (J) U चडिया (for चालिया), B P S चंद्राण्णि, M चंद्राणि, K U चंद्राण्ण, N मगि, K करि, N P चिर, A L L except M अजोध्या°, B J K M U मंजण, P मंजणि, B M U करे, K करर, B चिरो, K M चरी (for सरयू), B दधि, P नद, B K U नांदि .
- १०७ । N प्रासादे, संघेवर, U संपूरे (for सम्पेखे), B J K M जाणे, N मयंक कि जाणे जलहरी, B J M मेरू, B U पाखती, J K M N P नखण°, U नखण ची माला, B M ध्रू°, K द्र°, J K M N सङ्गर .
- १०८ । J देवालि, K P देवालय, N परसे (for दरसे), M प्रणे (for °णे), B K N P चित, J चनि, B M पूजे, K N पूज, B K M N U हाच, B J K M U खन, B P U चपलची, K N दन .

आकरसण वसोकरण उनमादक
परठि इविण सोखण सर पच्च ।
चितवणि हसणि लसणि गति संकुचणि
सुन्दरि द्वारि देऊरा सच्च ॥ १०६ ॥

मनपङ्गु थियौ सऊ सेन मूरच्छित
तच्च नच्च रची सम्येखतै ।
किरि नीपाथौ तदि निकुटीञ्चे
मठ पूतली पाखाणमै ॥ ११० ॥

आथौ अम खेडि अरि सेन अंतरै
प्रियमी गति आकास पथ ।
त्रिभुवननाथ तणौ वेली तिणि
रव सम्भली कि दीठ रथ ॥ १११ ॥

बलिबंधि समरथि रथि ले बैसारी
स्यामा कर साहे सुंकरि ।

१०६। BJK आकरसण, NPU आकरसण, J(M) उदमादिक, N उनमादिक परिठि, J चितवणि, N हसणि, NPU मन (for गति), U तणि (ditto), JU संकुचणि, KU सुंदर, NP दुवारि, U द्वार, JKNPU देउरा .

११०। BKM मनपङ्गु, J °पुंग, U।मनुपङ्गु, BJMU घया, K ऋष्या, M सधि, J सेन सऊ, P तनु (for तच्च) नऊ, K कंधी (for रची), BM संयेपितै, J(U) संयेपति, J करि, KNP किर, J नीपाथु, P नीपारं, BM तदे, K वेत (for तदि), N तदिधि, P तदची, BP निकुटी, J नीकुटीजे, K निकुटीजे, NM निकुटी, U निकुटीजे .

१११। BJKM अधि, B बद्धि, JP पडे, N पेड, BK मंडल (for सेन), J मं(ड)धि, U सेय, BJ अंतरि, K अंतर, N अंतरिद, B प्रथमी, J प्रथम, K प्रथमी, N प्रथमी, PU प्रथिमी, BK मति कि, U मति किवा, JP पधि, M पंच, निभवथ°, K तिथ, U(M) तद, N रवि, J संभली क दीठच .

राठौड़ राज प्रियौराज री कही ।

३१

वाहरि रे वाहरि कोइ छै वर

हरि हरिणाखी जाइ हरि ॥ ११२ ॥

सम्भलत धवल सर साङ्गलि सम्भलि

आलूदा ठाकुर अलल ।

पिंड बङ्गरूप कि भेख पालटे

केसरिया ठाछे क्रिमल ॥ ११३ ॥

लारोवरि अस चित्राम कि लिखिया

नह खरता नर वरै नर ।

मांखण चोरी न ऊवै माहव

महियारी न ऊवै महर ॥ ११४ ॥

ऊपड़ी रजी मभि अरक ओहवौ

वातचक्र सिरि पत्र वसन्ति ।

निवै सहस नीसाण न सुखिजै

वरहासाँ नासाँ वाजन्ति ॥ ११५ ॥

११२। (J)MNPU बलिबंध. B समधि, MPU समध, JKN समरध, U रध, B बंधाधी, U बंधधारे, JU आना, P साभा, B करि, J साधि, K साधी, ALL वाहर, N हो (for रे), K वीरवर (for वर), N वाहर कोई वर वीर वर (!), BNP वरधाधी J चिर', B गयो (for जाइ), K ले गयो (ditto).

११३। BK सांभलिन, J संभलिन, N संभलिन, BJK धमल, JK(U) सद् (for सर), BK सांभलि, N पालठर, K डावे, N डविथा, BM बंगल, J क्रंगल, N क्रिमली, U क्रिमल .

११४। JM लारोवरि, BKM चधि, NP वाच, B चितराम, BKMN निव, N वुर, B ऊवै, K वीवै .

११५। J ऊपड़ी, J मधि, P महि (for मभि), NP लेशवध, JU चक्र, N चिर, J पंत, U पंति, J सुधीर, NPU सुधीयर, JU वरिवासाँ, KNU वासा .

अलगी ही नैड़ी की ऊप्रमते
 देठाली ऊचौ दलां दुह ।
 वागां डेरवियां वाहबखे
 मारकुबे फेरिया मुह ॥ ११६ ॥

कठठी बे घटा करे कालाहणि
 समुहे आमहो सामुहै ।
 जोगणि आवै आङ्ग जाणे
 वरसै रत वेपुड़ी वहे ॥ ११७ ॥

हथनालि हवाई कुहकबागा ऊवि
 होइ वीरहक गैगहण ।
 सिलहाँ ऊपरि लोह लोह सर
 मेह बूँद माहे महण ॥ ११८ ॥

कलकलिया कुन्त किरण कलि ऊकलि
 वरसति विसिख विवरजित वाड ।

११६ । NP अलगा, JKPU नैड़ी, N नैड़ा, M नयड़ी, NP कीध, B उप्रमते, M उप्रमते. JPU चोप्रमते, K उप्रमत, N उप्रमते, J देठाली, U दीठाल, M [दिठा]के ऊया, BK थयो (for ऊचौ), JNU लउ, K दले, BKN दुऊं, J वागुं, NU वागा, B डेरवीये, J डेरवीउ, N डेरवीया, JU मारकुबे, K मारमते, J फेरियां, P फेरिया .

११७ । JMP कठठा, BK कठठी करि घापी घटा कालाहणि शमपी, JKN(PU) चान्धो, M संसुधी, J जोगिण, NPU जोगिणि, BKMN चावी, P वधिपी (for वरसै), K रगत, P बति, J वेपुडे, U वेपुडर, M वपी .

११८ । N हथनालि, P ऊबाण, BK चोदण, M चीच, N चोचर, J महेमचण, U मचोमचण, J सिलह अपरा, BK(M)N सिलह लोच अपरि, (M ०६), JPU सिरि, K मेघ, JU माहीं .

राठौड़ राज प्रिथीराज रो कही ।

३३

घड़ि घड़ि घड़कि घार धारुजल
सिहरि सिहरि समरवै सिलाउ ॥ ११९ ॥

कांपिया उर काहराँ असुभकारियौ
गाजंति नोसायो गड़डै ।
ऊजलियाँ धाराँ ऊवड़ियौ
परनाले जल रहिर पड़ै ॥ १२० ॥

चौटियाली कूदै चौसठि चाचरि
ध्रु ठलियै ऊकसै घड़ ।
अनंत अनै सिसुपालु औभडै
भाड़ मातौ माँडियौ भाड़ ॥ १२१ ॥

रिया अङ्गलि तेगि रहिर रलतलिया
घणा हाथ ह्रँ पड़ै घणा ।
ऊंधा पच बुदबुद जल आत्रिति
तरि चालै जोगणी तया ॥ १२२ ॥

११९। N कुंति, BM किरपि, JU ऊकलि कलि, K कलिया (for उकलि),
B वरसन, JK(M)U वरजित, N वरपित, BKN विशेष, J थड़ थड़
थड़की, BK कलकि (for थड़कि), J सहरि, KN सिहर, M बेहर,
BKM संवरपि, J संवरवि, U संमर, BJKM सलाउ .

१२०। BJK कांपिया, BJMNU काहराँ, K कायर, BKU गाजवे, J गाजवे,
N गाजवे, P गाजवे, J(K) गड़नड़र, N गुडुडर, PU चारा, B
औवडीयो, J उवडीयउ, K ऊपडीयो .

१२१। J चौडडीयाळु, P चौडीयाळीउं, U चउडीयाळु, J कुंदि, N थड़ि
(for ध्रु), BP डलीये, J डलीद, N लीयदं, U पड़ियद (for ठलिये),
BM अविपाळ, K सिधं, BU ओभाड़ा, J ऊभाड़ा, M उभाड़े, BM
लामौ (for मातौ), N मावे, P मातर, J मंडीयउ .

१२२। BK रच, U रिचि, KN अंगप वेप, M रलतलीयो, N रलतलिया, P
रलतलीया वेच रहिर अंगप रच, B घणै, JMNU घणे, BK हाथि,
JNU पड़े, J उंधे, U जल बुदांबुदा, KM जल बुदबुद, (N)PU
आत्रिति, BM आत्रिति, MN निरि, JU चाजे, (N)P चाजा, M
चाजीया, BJNP(U) जोगणी .

बेली तदि बलिभद्र बापूकारै
सत्र साबतौ अजे लमि साथ ।

बूटै वाहवियै आ बेलु
हल जीपिस्यै जु वाहिसि हाथ ॥ १२३ ॥

विसरियाँ विसर जस बीज बीजिजै
खारी ह्यालाहलाँ खलाँह ।

बूटै कन्ध मूल जड़ बूटै
हलधर काँ वाहताँ हलाँह ॥ १२४ ॥

घटि घटि घण घाउ घाह घाह रत घण
ऊँच छिच्छ ऊहलै अति ।

पिड़ि नीपनौ कि खेच प्रवाली
सिरा हंस नीसरै सति ॥ १२५ ॥

बलदेव महाबल तामु भुजाबलि
पिड़ि पहरन्तै नवी परि ।

- १२३ । M बलिभद्र तदि बेली, KP बलभद्र, B(J) बलिभद्रि, BJKU बापूकारे, P ०रीया, PU सत्र, NP साबता, BJU अजी, BM लम, J वाहबीर [या], U ताँ बेली, J चव (for हल), NP जीपिसर, J अ, K सो (for जु), N अउ, B वाहसेँ, J(N) वाहसर, KM वाहसी, PU वाहिसिह ।
- १२४ । (J)U विसरिया बीज जस बीज बीजिस्यै, P विसरी बार जस बीज बीजिस्यै, N जस बीज बीजियाँ, M बीजिर (for बीजिस्यै), U परी, N वाहाहल, P वाहाहल, BJK(M)U बलाँ, N सुँह (for हल), K जल बोदे, J बूटि, M चड़्डे (!), U राँ (for काँ), BJKPU बहताँ, JK(M)U बलाँ ।
- १२५ । J reads the first line as follows: बीर रगत बलहलीया नीसक, K बार (for बूँह), BJU चंच, N जंभी, BM हंघ, JU चंच, K सुंच, K चच पड़ि, BN पिंड, M नीपनु, U खेच, KM सच (for सति) ।

विजड़ा मुहे वेड़तै बलिभद्रि

सिराँ पुञ्ज कोधा समरि ॥ १२६ ॥

रिगा गाहटतै रामि [खलि^०] खलाँ रिगा

थिर निज चरण सु मेठि थिया ।

फिरि चड़ियै सङ्गार फेरताँ

केकायाँ पाइ सुगह किया ॥ १२७ ॥

कण्य अेक लिया किया अेक काणकण

भर खच्चे भङ्गियौ भिड़ ।

बलिभद्र खलै खलाँ सिरि बैठी

चारौ पल ग्रीधणी चिड़ ॥ १२८ ॥

सरिखाँ सूँ बलिभद्रि लोह साहियै

वडफरि ऊञ्जतै विरुधि ।

भलाभली सति तोजि भङ्गिया

जरासेन सिसुपाल जुधि ॥ १२९ ॥

१२६। JU तास, NU मुजाँ बलि, B पिंज, N पिङ्, KNP पहरतर, JJ' विजड़ा, N वडतर, P बेकुते, JU बेडीया, BJU बल^०, ALL °भद्र, BJKN सिरा, J सवरि, M omits this stanza.

१२७। JKNU राम, ALL [खलि], K रण, P रणि (for 2nd रिण), J निय, N निचलण (for निज चरण), BKMPU स, J मेठ, KNP मेठि, KU यथा, J फरि, K फिर, N फर, J सिंघार, KNP संघार, J फेरतर, K फिरता, U फेरता, KNP पाथ, BM omit this stanza.

१२८। JKU कच लीधा अेक (चेक), M कच लीया अेक, N चेक, J भार, KN भंजिया, P भंजीज, N भङ्, M भिङ्गि, BKNPU बलभद्र, JKU पलै (for पल्लै), M पलं पलं, KMN सिर, N वाडर (for बैठी), K ग्रीधणी, N गिरिधणी, M चिड़ि, N चडि, J places this stanza between st. १२५ and st. १२९.

१२९। J सुधराँ, U सधराँ (for सरिचरौ), KP बल^०, ALL °भद्र, J वाचरै, K साहीयो, KN वडफरि, M °फर, PU ऊञ्जतीचे, JU विरुध, MNP विरुध, BK भलाभला, KN सचु, M सच (for सति), B तौरिज, J तोज, K तरज, M तोहीज, N तोहिज, KMN भागा, B जरासिंध, KM जरासिंध, BK सिसुपाल, M-ससिं, J जुडुं.

आडोअडि अेकाअेक ध्यापडे

वाग्यौ अेम रुकमणी वीर ।

अबला लेइ घणी मुँइ आयौ

आयौ हँ पग माँडि अहीर ॥ १३० ॥

विलकुलियौ वदनि जेम वाकार्यौ

सङ्गहि धनुखं पुणच सर सन्धि ।

क्रिसन रुकम आउध ह्हेदण कजि

बेलखि अणी मूठि मिठ बन्धि ॥ १३१ ॥

रुकमइयौ पेखि तपत आरणि रणि

पेखि रुकमणी जल प्रसन ।

तणु लोहार वाम कर निय तणु

माह्वि किउ साँडसी मन ॥ १३२ ॥

सगपण ची सनसि रुकमणी सन्निधि

अणमारिवा तथौ आलोजि ।

अे अखियात जु आउधि आउध

सजै रुकम हरि ह्हेदै सोजि ॥ १३३ ॥

१३० । B आडोअडि, NP आडोअडि, B अेकाअेक, BP वादयउ, K वागीउ, MNJ(U) वागियौ, K अे, U अेक (for अेम), BJP वचमणी, NU रुकमिणी, K लीथे, N कभउ रहि (for आयौ हँ) ।

१३१ । N विलकुलियर, P °लीउ, BJKNP वदन, BKM वाकारे, (J)U वाकारिउ, P °रीयउ, M नीय घधि (for सङ्गहि), B पिणच, K पणच, N पिणच, JKU हसन, M हण्य, N क्रिसन, JKMNPN आयुध, U हसन रुकम ह्हेदण आयुधि करि, JNP बेलख, MU बेलक, P मूठ, B मिठि, J मिठ, K हडि, NPU हड ।

१३२ । M तपति, ALL आरण, BKN रण, MU रिण, P रणि, JP रण°, U रुकमिणी, M तथो, P तणउ, U तणु (for 1st तणु), U करि, J तण, M तन (for 2nd तणु), JMU माह्व, MU लीथौ ।

१३३ । BJKMP सनस, BJKP वचमणी, NU रुकमिणी, BN सन्निधि, K सानिध, M सनधि, KM तथो, N तणउ, JKMU आँलोज, N अखि-

निराउध कियौ तदि सोनानामो
 केस उतारि विरूप कियौ ।
 छिगियै जीवि जु जीव छिखियौ
 हरि हरिगाखी पेखि छियौ ॥ १३४ ॥

अनुज अे उचित अग्रज इम आखै
 दुसट सासना भली दई ।
 बहिनि जासु पासै बैसारी
 भलौ काम किउ भला भई ॥ १३५ ॥

सुसमित सुनमित निज वदन सुत्रीडित
 पुँडरीकाख थिया प्रसन ।
 प्रथम अग्रज आखेस पालिवा
 मिरिगाखी राखिवा मन ॥ १३६ ॥

क्रित करण अकरण अग्रथा करणं
 सगले ही थोके ससमत्य ।

याथ, U अघईयात, K जो, B(K)N आवधि आवध, J(N) आयुधि
 आयुध, M सग्ले, JKMU सोज .

१३४ । BM निरबाउध, JN निरबायुध, P निरबावध, K कीध, BKMN
 तद, JPU [तदि], BN सेन (for सोना), JNPU जतारि, JU छिखीर,
 M छिगियै, JKMNPU जीव (for जीवि), K जो, BJNPU बाधिबध,
 B सु हरि, K सो हरि, MN जाधि (for पेखि).

१३५ । U अनंत (for अनुज), BK अग्रज ईप करै अनुज अे अनुचित, U दुद,
 JU वासना, BKM नास (for भलौ), JK बहिन, BJK जास, BK
 बैसारी, (BM)NU कीवध, K भलौ कीयो न कीयो भलौ भई, BM(N)
 भलौ (for भला).

१३६ । K सुसमति, N सुनमति, U सुसमिति, M सुखलति सुमति, BJ सत्री°,
 KP संत्रीडित, MU सुत्रीडित, B(MN) P पुँडरीकारण, J° काच, K
 पुँडरीक, U °काख, B बीध, J बीध, K बवा, N बयो, M नीयो
 (for थिया), BP प्रसन्न, BP चारैस, KMN चारैस, BMN सदनचपी,
 J सनाचंभि, K सनचैपी, P सनानचपी, U सनापी.

होलिया जा इलगाया छँता
हरि सालै तिरि थापे हत्य ॥ १३७ ॥

परदल् पिखि जीपि पदमगो परणे
सन्नु तिरि अघिक वावरे सार ।
वहते कटक माहि वादोवदि
वाघण लागी वघाइहार ॥ १३८ ॥

ग्रह काज भूलि ग्या ग्रहि ग्रहि ग्रहगति
पूछेजै चिन्ता पड़ी ।
मनि अरपण कीधै हरि मारगि
चाहै प्रज ओटे चड़ी ॥ १३९ ॥

देखताँ पधिक उतामला दीठा
भाँखाणा उरि उठी भल ।

१३७ । JKNPU छन. JM सकारण (for सक^०), B अनिघाई, J मन्यथा, KPU अन्यथा, M अनिथा, BKM करण, N कीथा अन्यथा (for अन्याया करण), B सिनिछे, J समत्, MP समय, U समरथ, B चाखीची, PU जार, BK जिजे (for जार), BK लगाया (for इल^०), N इलगा, PU अलगाया, JNP साला, J थापी, BKU थापि, B तयि, K हाथि.

१३८ । MU पिच, BKU जीपि, (J)PU वचनिषी, N रकमिषी (for पदमषी), BM read the second line as follows: चाचंद जमै कथा बेकार, and J as follows: चाचा ग्रहि चारती जमारि, and K as follows: चाचंद रोष कथा बेकार, JKM कटक, K माहै, B मथा (for माहि), JU तर वेला (for वादोवदि), JU वधाईवार, U places this stanza between st. १३५ and st. १३९.

१३९ । B पिच, JKNPU ग्द, BKU काजि, BKM मा, JN ग्दहि ग्दहि, U ग्दहे ग्दहे, BK ग्दगति ग्दहि ग्दहि, BJKU मन, N चापच, P चार्पच, U चर्पच, K(P) कीधौ, M कीथा, BKP मारज, K प्रजा, NP ओठर, N चठी.

राठौड़ राज प्रियोरान री कही ।

३६

नील डाल करि देखि निलाणा
कुससथली वासी कमल ॥ १४० ॥

सुगि आगम नगर सङ्ग साऊजम
हकमगि क्रिसन वधावण रेम ।
लहरिउँ लियै जागि लहरोरव
राका दिन दरसगि राकेस ॥ १४१ ॥

वधाउब्बाँ ग्रिहे ग्रिहे पुरवासी
दलिद्र तगौ दीधौ दलिद्र ।
ऊह्व ऊब्बा अखित ऊह्वलिया
हरी मोब केसर हलिद्र ॥ १४२ ॥

नर मारगि अक अक मगि नारी
त्रामिया अति ऊहाह करेउ ।
अङ्गमाल हरि नयर आपिवा
बाहाँ तिकरि पसारी वेउ ॥ १४३ ॥

१४० । B देखे, KMP हेवना, N देवंतां, N पंचक, BKM पथि पथिक, B उतावलि, K उतावला, M उतावली दीठी, JU दुरा पथि पथिक कतामल (°लि) देवे, JKMN उर, BKMNP नीली, J डाल, B निधि, K तिष (for देखि), ALL नीलाणा, K कुसथल, M कुसथली, N पासई (sic! for वासी).

१४१ । B आगमि, BKMNP नगर, BN सु सङ्ग, B सऊजम, N सङ्गजुम, BJU वधमिधि, BU कसन, JKNP क्रिसन, M कब्ब, U वधावण, BPU देखि, BM लहरी, K लहरि, N लहर, P लहरिउँ, J लीह, N जाणे, KMP दिन, MP दरसण, B राकेसि.

१४२ । M बाधाउ, N बाधाया, BK गृहे गृहां, J गृहा गृहे, NPU गृहे गृहे, B पुरवासीवर, MN पुरवासीणे, NP दलिद्र, K तगौ, JU दीधौ (for तगौ), BJMP दीधुउ, U दीधु, P दलिद्र, K उह्वण, JM बाबाउ (for कब्ब), J कृउ, KU कृया, MN कृया, P कृयां, BKNU केसरि, KPU कसरि.

१४३ । JKU मारन, P मारणे, N चेक चेक, JKU मग, P मारमि, BP त्रामिवां, NP ताहु (for तमि), N करेद, J अङ्गमलि, BN नयरि, N आपिवा, BK मकरि, J मिकरि, P मिकर, JNPU पसारी.

वीजलि दुति दंड मोती अे वरिखा

भालरिअे लागा भङ्ग ।

ऊचे अकास अेम औद्यायौ

घण आयौ किरि वरण घण ॥ १४४ ॥

मूकुरमै प्रौलि प्रौलिमै मारग

मारग सुरंग-अवीरमई ।

पुरि हरि सेन अेम पैसारगौ

नीरोवरि प्रविसन्ति नई ॥ १४५ ॥

धवलहरे धवल दिचै जस धवलित

धणि नागर देखे सधण ।

सकिसल सबल सदल सिरि सामल

पुहप बूँद लागी पङ्ग ॥ १४६ ॥

जीपे सिसुपाल जरासिंधु जीपे

आयौ ग्रिहि आरती उतारि ।

देखे मुख वसुदेव देवकी

वार वार वारै पै वारि ॥ १४७ ॥

१४४ । BMU वीजल, J वीजल, K वीजल, U दुति, B दंड, K मोतीअे (for मोती अे), BKN आकास, JPU आकास, BJKU अवकास, M अचि, U आया, BKMNP हरि .

१४५ । BKMU मूकुर, BKMN प्रौलि, JU प्रौलि, JN मारग, B अवीरमै, K अम, JMNPU अम, M पुर, BKM परवारो, J पैसार, NPU परवार, M नीरोवरि, J प्रविसन्ति, N पवसन्ति, P परसन्ति, B ने, K नच, JMNPU नद .

१४६ । JM धवल, B अचि, BM धवलित, BJKMU धवल, BJM नागरि, J धवल, NP घणे (for देखे), BJKM लुधवल, K सकुमल, J सदल लवल, BMN सिर .

१४७ । BJ(N) जीपे जीपे, K यधि जीपे, U युधि जीपे, P अधि (for जीपे), BKM अचिपाल, BJU जरासिंधु, BN [जीपे], K जीपे, B आये, JKU आया, BKNU अचि, J अच, P अचै, B उचारे, J आरर, NPU उचारर, B पीपे (sic! for पै), N पच .

विधि सहित वधावे वाजिच वावे
 भिन भिन अमिन वाणि मुखि भाखि ।
 करै भगति राजान क्रिसन ची
 राजरमणि रकमणि ग्रिहि राखि ॥ १४८ ॥

दैवग्य तेडि वसुदेव देवकी
 पहिलौ ई पूछे प्रसन ।
 दियो लगन जोतिख ग्रंथ देखे
 कदि परगौ रकमणि क्रिसन ॥ १४९ ॥

वेदोगत धरम विचारि वेदविद
 कम्पित चित लाग्ना कछण ।
 हेकणि सुजी सरिस किम होवै
 पुनह पुनह पाणिगरहण ॥ १५० ॥

निरखे ततकाल् त्रिकाल् निदरसी
 करि निरगौ लाग्ना कछण ।

१४८ । B सचिनि, N वधावर, M वावे, N वावर, KPU भिन्न, N भिन्न, K अमिनव, NP [अमिन], K [वाणि], NP वाणि वणि, KMNU सुण, B छसण, JK छसन, MU छण्य, N छण, M की (for ची), B अचिमिणि, J वचमणि, U रकमणि. BP रटि, J पच,, KNU रच, M पिच .

१४९ । BK दैवगति, J दैवगन, M दैवगिण, N देवांगणि, PU देवन्न, U पहिलुं, JU [ई], M ची, J पूचर चो, P पूरी, BKU कीणच चो, M चो, U जोनिण, N देवर, BM कर, JPU कर (for कदि), BP वचमणी, J वचमणि, KN वचमणी, U वचमणि, BKU छसन, NP किसन .

१५० । KN वेदोगति, M वेदोगत, J घनं, JKNP विचार, BMN वेदवंत, JP वेदिवित, K वेदवित, J हेकणि, M चोकि, K पुनी, N धीण, P ची ची (for छणी), K सरच, N सरिच, P क्णु (for किन), JKNPU पुनः पुनः, ALL पाचिपचण .

सगळे दोख विवरजित साह्यौ

ह्ळंतौ जई ऊब्यौ हरण ॥ १५१ ॥

वसुदेव देवकी सूं ब्राह्मणो

काह्यौ परसपर अेम कहि ।

ऊब्यौ हरणि ह्यलेवौ ह्ळ्यौ

सेस संसकार ऊइ सचि ॥ १५२ ॥

विप्र मूरति वेद रतनमै वेदी

वंस आद्र अरजुनमै वेह ।

अरणी अगनि अगारमै इन्धण

आऊति ध्रित घणसार अक्केह ॥ १५३ ॥

पक्कम दिसि पूठि पूरव मुख परठित

परठित ऊपरि आतपत्र ।

मधुपरिकादि संसकार मण्डित

त्री वर ने बैसाणि तत्र ॥ १५४ ॥

१५१ । M निदरवे, N किरि, BK कवि (for करि), JNPU निरवय, K वितरण (!), BK करण (for करण), N चिगणे, B दोषि, JU अदि, M जे, JP कळ, M ऊवो .

१५२ । N प्रतई (for खँ), B कडे, K कधि, N कधीउ, P कधीउउ, U कही कच (for कही), N परसर, J ऊइ, KP कळउ, M ऊब्ये (for ऊब्ये), JMU हरण, JP कळ, M ऊवो, BJMU सेष, K शेप, K संस्कार, M सचकार, (B)N करउ (for ऊइ), P कउ (ditto), J(M)U ऊवइ (ditto), K चिबइ (ditto).

१५३ । NPU रतनमय, BJK वांस, NU वंस, U वाई, B चरिजबमै, M चरजममै, N चरजुनमय, P चरजममय वेधि, U चमल (for चमनि), B छति, J प्रत, KNPU छत, JKNU वनसार .

१५४ । B चहलि, J चलिम, M दिस, U दिभि, KU पूठ, JMP पठ परठित, N पठ यपि (for 2nd परठित), M चपपच, BKM मधुपर, NPU मधुपर्कादि, BJNPU सचकार, N मंडे, P मांडे, BK [मै], J बैसादि, K(N) बैसाणी .

आरोपित आंखि सङ्ग हरि आननि
गरभि उदधि ससि मङ्गे ग्रहीत ।
चाहै मुख अङ्गुलि ओटे चढि
गावै मुखि मङ्गल करि गीत ॥ १५५ ॥

आगलै त्रिया प्री चौथै आरंभि
फेरा त्रिगिह इगि भाँति फिरि ।
कर साङ्गुसट ग्रहण कर हूँ करि
करी कमल चम्पियौ किरि ॥ १५६ ॥

पधरावि त्रिया वामै प्रभगावे
वाच परसपर जथा विधि ।
लाधी वेला माँगी लाधी
निगम पाठके नवै निधि ॥ १५७ ॥

दूलह ऊइ आगै पाहै दुलहगि
दीन्हा क्रम सूगहर दिसि ।
हँडि चौरी हथलेवै कूटै
मन बन्धे अक्षला मिसि ॥ १५८ ॥

१५५ । M आरोपति, J अंखि, BK आषय, JMU आनन, BJKMU नरभ,
NPU मङ्ग, BJKNPU मङ्गीत, J चाहि गुप, M लुप (for मुख),
B(M) आंगणे, J अंगण, K आंगण, N अंगणद, P आंगणि, (B)KNP
ओटां, J अंटे अङ्गि, U सुप, PU किरि .

१५६ । BKN आगलि, J आगिली, U आगद, BKU त्रिया (for त्रिया), JN
त्रिया, U बी (for प्री), K चौथो आरंभ, U चौथि आरंभी, J त्रियद,
N त्रियदद, J इष, U फिरद, BK संगुद, JNU सांगुद, B वेां, BK
कर (for करि), N(P) कमल करी, U चंपतउ, N करि .

१५७ । BJK पधरावी, JKMU जो, P प्रभरावी, N पधरावद (for प्रभ^०),
KU परसपर, BKPUP सया, J एक (for जया), NP मंगि खीधी,
BKNU जवे .

१५८ । J आनद ऊइ पाहं, M आगै उवा वंसे, K वेांगहर, J दिवा, U दिवी,
K हाडि, M चंपरी, KM(N)U चयलेवौ कूटो, P चयलेवा कूटी, B
वांभे, M वाधा, N वंधद, MN चंचलां, J निधा .

आगी जाइ आलि केलिग्रह अन्तरि
 करि अङ्गण मारजण करेण ।
 सेज वियाजि खीर सागर सजि
 फूल वियाजि सजे तसु फेण ॥ १५६ ॥

आभा चित्र रचित तेणि रंगि अनि अनि
 मणि दीपके करि सूध मणि ।
 मॉडि रहे चन्द्रवा तगै मिसि
 फण सहसे ई सहसफणि ॥ १६० ॥

मंदिरन्तरि किया खिणन्तरि मिलिवा
 विचित्रे सखिअे समान्तरि ।
 कीधै तिणि वीवाह संसक्रित
 करण सुतण रति संसक्रित ॥ १६१ ॥

सङ्गडित समसमा सन्धा समयै
 रति वञ्कति हकमणि रमणि ।
 पथिक वधू द्विटि पङ्क पङ्कियाँ
 कमल पत्र स्वरिज किरणि ॥ १६२ ॥

१५६। U आगलि, B ंग्रि, JKNPU ंग्र. B आंगलि. KP मारजन, B सेज, ALL वियाज, U सजि, J गृजि (for सजि), KM सजे, K तस.

१६०। KNP देष, BJK रं. N मिषि (for करि), BJMU मष, N मंडि, B चंद्रवा, M चांद्रवा, U फणि, BM वी, BJKM ंफष.

१६१। B मंदिर आंतरि, J मंदिरांतरि. (M)N मंदिरांतर, M चित्रांतरि, N चरंतर, BM-मिलिवा, KNPU समान. M कीधै, NP वीधा, B तषि, K तिष, N जिष, (J)NPU संसक्रित, K संक्रित, M ससक्रित, B सुमिषि, K सुमिष, M सुमनि, NP सुतण.

१६२। N(P) संक्रित, J संक्रा, JNPU समयै, BKMNU वंजित, J वंजर, P वंजित, BJU वचमषि, ALL रमष, J इडि, KNPU इडि, M वीधै, KN वंजिवा, BJKNPU किरष.

पति अति आतुर त्रिया सुक्ख पेखण
 निसा तगौ सुख दीठ निठ ।
 चन्द्र किरण कुलटा सुनिसाचर
 ब्रवड़ित अभिसारिका द्विठ ॥ १६३ ॥

अनि पँखि बन्धे चक्रवाक असन्धे
 निसि सन्धे इम अहो निसि ।
 कामणि कामि तगौ कामागनि
 मग लाया दीपकाँ मिसि ॥ १६४ ॥

ऊभी सज्ज सखिचे प्रसंसिता अति
 क्रितारथी प्री मिलण क्रित ।
 अटति सेज द्वार वीचि आऊटि
 खुति दे हरि चरि समाखित ॥ १६५ ॥

हँसागति तगौ आतुर थ्या हरि सूँ
 वाधाऊआ जेहो वहे ।
 सूँधावासि अनै नेउर सदि
 क्रमि आगौ आगमन कहे ॥ १६६ ॥

१६३ । B दंपति (for पति), BM चीय, P ची, ALL सुष (for सुक्ख), BPU देषष (for पे°), K दीठो, B निठि. BKN चंद, B किरणि, J ब्रवड क, M ब्रवडति, U द्विविड कि, KN हडि, P हड .

१६४ । B दन, NU अन, BJMU पंघ, (B)JNPU बंधर, B चक्रवाक, (B)JNPU असंधर, B नैचि. KM नेधे, JNP संघर, B संधि, JM [इम], K कामिष, MNPU कामिणि, ALL कामियाँ (for कामि), BJKM तथा, M कामाबिनि, N °गधि, BPU सीया, P दीपका .

१६५ । BM सच, JK सचि, KN अत, J इति, JU हतारया, M हतारय, BJM त्रिय, K प्रीच, U त्रिय, BMNPU हत, JK हता, B अडत, M अडित, BU द्वारि, M द्वारे, ALL विचि, BM आचडि, ALL खुति, J हरि चरि दे, BNPU समाखित, J °क्रिता, K °हता, M °श्रुति .

१६६ । BKM संघावच, KM तथा, KMU यथा, NP थीया, B सौं, N वाधाक चाये ची, B अची, KM जिची, J औची, K बलेक, P वहे वचच, K

अवलम्बि सखी कर पगि पगि ऊभो

रहती मद बहती रमणि ।

लाज लोह लङ्गरे लगाये

गै जिम आणी गैगमणि ॥ १६७ ॥

देहली धसति हरि जेहड़ि दीठी

आयाँद को ऊपनौ उमाप ।

तिणि आप ही करायो आदर

ऊभा करि रोमाँह आप ॥ १६८ ॥

विहि मिली घड़ी जाइ घणूँ वाँकता

घण दीहा अन्तरै घरि ।

अङ्गमाल आपे हरि आपणि

पधरावी ची सेज परि ॥ १६९ ॥

अति प्रेरित रूपि आँखियाँ अत्रिपत

माहव जदिअपि त्रिपत मन ।

वार वार तिम करै विलोकन

घण मुख जेही रह्य धन ॥ १७० ॥

सौंभावस, N सउंभा°, JKMNPU °वास, BJP नूपुर, JMNPU सद,
BJMNP क्रम, N आनखि, K आनमि आनम कश्चिउ, BJM आनम,
N कधर .

१६७। B अंबिलंब, K अंबिलंबित, P अंबिलंबि, U आंबिनि, BM करि, B
मदि, J वचना, सांनरे, B लगायै, JU लगाने, KNPU गय, J आउं,
BKNPU अयममणि .

१६८। JKM धसन, BU जेहरि, J जेहनि, P आनंद, K कीरै, B कीरैज
बयो, N कीरि ययउ, P को कु ययउ, J को कु ज्जउ, BKMN आनाप,
K तिष ही, MU तिष, NP आपे, K [ही], P ह, J कराया जजन,
J किति, B रामाँसै, KM रोमाँच .

१६९। BM बहि, JU वच, P मिलाव JU बड़ी मिली, KN बाँहनां, BK
बचा, JU बचां दीचां, KM दीच, U आंनरे, BJK आपव, J डेकु .

१७०। MP प्रेरति, JKMNPU रूप, K आँनि जो, B अंबिपित, N अतिपति,
B अदिपि, JKNPU बद्यपि, M अद्यपि, BNP चिपित, KM चिपति

राठीड़ राज प्रिथीराज री कही ।

४७

आजाति जाति पट घूँघट अन्तरि

मेलाय अक करण अमली ।

मन दम्पती कटाहि दूति मै

निय मन सूत्र कटाहि नली ॥ १७१ ॥

वर नारि नेत्र निज.वदन विलासा

जागियौ अंतहकरण जई ।

हसि हसि भूहे हेक हेक ऊह

ग्रिह बाहिरि सहचरी गई ॥ १७२ ॥

अकान्ति उचित क्रीड़ा चौ आरंभ

दीठी सु न किहि देवि दुजि ।

अदिठ असुत किम कह्यौ आवै

सुख ते जागणहार सुजि ॥ १७३ ॥

पति पवनि प्रारथित ची तत्र निपतति

सुरत अन्ति केहवी सिरौ ।

P लिङ (for निम), B विलोकण, NP थपि, K जेही, N जेहा, P जेहां, U जीहा, K घष (for धन) .

१७१ । JK(M)NPU आजाति जाति, K अंतर, (B)NP मिलिषे, K मेले (for मेलाय), K अमिली, BJK दंपति, J कटाहि, KMNPU कटाच, JN दूत, B मनि सूत्र, N inverts the order of st. १७१ and st. १७२ .

१७२ । BJK विलासी, M विलासित, JN अंतकरण, J(NP)U भूहां, K भूह, B जोय, J जोह, JKNPU गृह, BJP बाहिरि, KMN बाहिर .

१७३ । JU अकान्त. (K)M अकान्ति, N दीठै, PU दीठ, J किषी, P कपि, K किं, B कों (for किहि), JKMNPU देव, JPU दुज, BN अदीठ, M अदिठ, BKPU असुत, (M)N असुति, M कषपी, U आषर जाषषचार, JP नर, M तै, JKNU सुज ;

गजेन्द्र क्रीडतां सु व्याकुलगति
नीरासयै परि कमलिनी ॥ १७४ ॥

कीधै मधि मागिक हीरा कुन्दण
मिलिया कारीगर मयण ।
स्यामा तणै लिलाटि सोहिया
कुङ्कुम बिन्दु प्रसेद कण ॥ १७५ ॥

त्री वदनि पीतता चिति व्याकुलता
हियै भ्रगभ्रगी खेद ऊह ।
धरि चखु लाज पगे नेउर धुनि
करे निवारण कण्ठ कुह ॥ १७६ ॥

तिणि तालि सखी गलि स्यामा तेही
मिली भमर वाराजु महि ।
वलि ऊभी यई घणा घाति वल्
लता केलि अविम्व लहि ॥ १७७ ॥

१७४ । BKNPU पवण, JM पवण, BK पारचिन, M पारचनि, BN चीय, M तन, BJN निपतित, JKU चंत, J केवही, BJMNPU त्री, K वनी (for चिरी), M गजिंद्र, BM क्रीडता, JNPU क्रीडित, BKM [सु], JNPU स, NPU वियाकुल, BK कवि गलित, J कि विगलित, M चिर गलित (for स व्याकुलगति), BJKM नीरासर, NP(U) नीरासय, J कमलिनी .

१७५ । M कीधो, N मधि (for मधि), (K)P मिलियउ, M मिलिये, BJ सामा, N तयउ, J ललाट, KMP लिलाट, N विलाट, U ललाटि, N सोचर, J कुह, BK कुङ्कु बिंद .

१७६ । ALL वदण, JKNPU चित, M चिंत, JK व्याकुलिता, J हीर, KNPU चीयर, K भ्रगभगी, M भ्रगभगी, JU हव, K ऊद, M ऊव (for ऊह), M धर चधि, JU चव, M कंठि कऊव, B omits this stanza. M places it after st. १७७ .

१७७ । K तिण, KNU ताल, B सामा, M भवर, BK भाराज, MP भाराजु, U चो, K चो, J घाण (for घाति), N घाति घणा वलि, JMNP चवसंव, KU चविशिवि .

पुनरपि पधरावी कन्है प्राणपति
सहित लाज भै प्रीति सा ।
सुगत केस तूटी सुगतावलि
कस कूटी कुद्र वरिष्टका ॥ १७८ ॥

सुखि लाधै केलि स्यामि स्यामा सँगि
सखिब्ये मनरखिब्ये सँघट ।
चौकि चौकि ऊपरि चित्रसाली
ऊइ रहियौ कहकहाहट ॥ १७९ ॥

राता तत चिन्ता रत चिन्ता रत
गिरि कन्दरि घरि बिनहै गग ।
निद्रावसि जग खेऊ मन्हानिसि
जामिब्ये कामिब्ये जागरण ॥ १८० ॥

लिखमीवर हरखि निगरभर लागी
आयु रयगि तूटन्ति इम ।
क्रीड़ाप्रिय पोकारि किरौटी
जीवितप्रिय वड़ियाल जिम ॥ १८१ ॥

१७८। NP पधरावे, BKMNPV भय, J भयद, M प्रीत, J स्या, K कका
(for सा), JK सुगति, BJKP तूटी, U कूटी (for तूटी), K कर (for
कस), P तूटी (for कूटी), BK कुद्र, P बिद

१७९। ALL सुख, M लाधै, BJK स्याम (for ०मि), NP स्यामि, B चुंक चुंक,
J चुक चौक, K चौक चौक, U चुंक चौक, B चौय

१८०। BNP(M) राता नति चिन्ता रति राता, U राता तत भर चिन्ता रत
राता, K कंदर घर, J बिऊ, NPU बिनहै, N गिच, K घष (for गष),
BJP ०वस, K कामि, N संघ, J ऊवि (for खेऊ). B घियौ (ditto),
KM घयो (ditto).

१८१। NP लखमी, U लखिमी, JK हरख, BM निगरभरि, BJK(M)
चाउ, KMU रयग, BK तूटीत, J तूटत, M तुडनी, BJK ०जो,
BJKMN पोकार, BM जीवत, JK ०जो, P वड़ियालि .

गत प्रभा थियौ ससि रयणि गलन्ती
 वर मन्दा सति वदन वरि ।
 दीपक परजलतौ इ न दीपै
 नासपरिम स्वरतनि नरि ॥ १८२ ॥

मेली तदि साध्रि सुरमण कोक मनि
 रमण कोक मनि साध्रि रही ।
 पूले छखी वास प्रपूले
 ग्रहणे सीतलता इ ग्रही ॥ १८३ ॥

धुनि ऊठि अनाहत सङ्ग भेरि धुनि
 अरुणोद थियौ जोग अभ्यास ।
 माया पटल निसामै मझे
 प्राणायामे जौति प्रकास ॥ १८४ ॥

सङ्गोगणि चीर रई कैरव खी
 घर छट ताल भमर गोघोष ।

दिग्यरि ऊगि अतलाँ दीघा
 मोखियाँ बन्ध बन्धियाँ मोख ॥ १८५ ॥

१८२ । JK प्रभात, N प्रभाति, JK(M)N चयल, KN वरि, JKM रवण,
 BNP नाँदाँ, K सती, BNPU घर, JK वर, K तौर (for र), KM
 नासपरम, BKM स्वरतन, JK नर ।

१८३ । BJKN मेली, BK तद, BJKM साध, U साधि, J सुरमणि, K मज,
 M मधि (for 1st मनि), J मधि (for 2nd मनि), BU साध्र, JKM
 साध, J प्रपूले, BJKMPU [र] ।

१८४ । KN अठी, U उठी, M अनाहद, N भेरि संघ, JM भेर, JKMNPU
 अरुणोदथ, K(M)N चयल, P [थियौ], KN(U) निगामथ, K
 प्राणायामद, N प्राणियाँ नर, M प्रयामै, U जौति, M परकास ।

१८५ । JKU संघोमिधि, BN संघोमिधी, M ०मिधि, N रही कधि रंभ स (sic),
 JKMPU श्री, P वरि, J अमर, M संघर, BP जगघोष, N नवोघोष,
 BJKNP दिग्यरि, M दधीयर, J प्रजठ (for अगि), U अतला, NP
 मोखे, BK(M)N दीघो ।

वाणिजां वधू गो वाळ् असे विट
 चोर चकव विप्र तीरथ वेल् ।
 सूरि प्रगटि अतलां समपिया
 भिलियां विरह विरहियां मेल ॥ १८६ ॥

नदि दीह वधे सर नीर घटे निसि
 गाळ धरा न्रव हेमगिरि ।
 सुतर ह्रीह तदि दीध जगत सिरि
 सूर राज किय जगत सिरि ॥ १८७ ॥

आकुल था लोके केवि ऊळ् अचरिज
 वञ्चित् छायाअे विहित ।
 सरण हेम दिसि लीधौ सूरिज
 सूरिज ही त्रिख आसरित ॥ १८८ ॥

खोखख पङ्क कुमकमौ सलिल सरि
 दलि सुगता आहरण दुति ।
 जलक्रीडा क्रीडन्ति जगतपति
 जेठ मासि अेही जुगति ॥ १८९ ॥

१८६ । B(M) वाणिज, KU वाणिज, BN गज, M वध, B असेर, JU असेर, NP असेर, K अचिन्, BMN चकवि, K चकवा, JKM रेलि. ALL खर, B प्रगटि, K प्रगट, JU प्रगटि, KP अतला, BM समपियो, K समरयो, N समपियथ, P समपिया, JK मेलि .

१८७ । M वधो. N वधद. घडद, BK इवि, BJ सुतर. KNU सुतर, B तद, BK जगव. P जगति, J सिर, JK राव, BK(M) लीयो. N लीयद, JP जगव. M सिर .

१८८ । KM यथा, NP(U) यथा, BK(N) केवो (for केवि ऊळ्). JPU ऊळ, B अचिरज, M तो अचरिज केवो (for केवि ऊळ अचरिज), M विचिनि. B लीधो हेम दिसि, K लीध हेम दिसि, M खर हेम दिस लीधो सरयो, JKMPU हथ, N विवथ, M आसरिति .

१८९ । ALL श्रीपंड, B कुमकुमौ, JKMNU कुमकमथ, JMU दस, M सुकता, U सुता, BKM आभरथ, J जगथ, जेठथे, KM मास, M केवनी.

मिलि माह तगी माऊटि रूँ मसि वन
तपि आसाठ तगी तपन ।

जनं नीजनपगि अधिक जागियौ
मध्यरात्रि प्रति मध्याह्न ॥ १९० ॥

नेरन्ति प्रसरि निरग्रग गिरि नीभर
धगी भजे धगि पयोधर ।

भोले वाइ किया तरु भङ्कर
लवली दहन कि लू लहर ॥ १९१ ॥

कसतूरी गारि कपूर ईंट करि
नवै विद्यागौ नवी पगि ।

कुसुम कमल दल माल अलङ्कित
हरि क्रीड़े तिगि धवलहरि ॥ १९२ ॥

ऊपड़ी धुड़ीगव लागी अम्बरि
खेतिअे उजम भरिया खाद्र ।

मिगसिरि वाजि किया किङ्कर मिग
आद्रा वरसि कीध धर आद्र ॥ १९३ ॥

- १९०। BK(M)N माऊटि, P माऊति, B रीं, JKNP मिचि, U मिस, तपनि, JP जप, B नीजनपगि, J निर्माण, K नीजन सति, P नीजनपिचि, J आषीध, K आषीदं, B मधिरानि, JKP मध्यरानि, N माध्याह्न .
- १९१। BK नरंतर, J नेरान, U नेरति, BKU पसर, J प्रसर, MNPU निरधन, M गिर, B मिभरि, JK मिभर, JNP धनी (for धनी), BJKNU धण (for धणि), M धनि (ditto), N वायु, BJ तर B(M)N लवलां, J लवलां, K लवलां, MU लहरि .
- १९२। J ईडि, NP नवउ विद्याणउ, BU विद्याणे K ०पी, N पति (for परि), JM कुसम, KMN अलङ्कित, U क्रीडति, K तिण, M तिचि क्रीडे, BJ धमलहरि, KN धवलहर, M धवलहरि .
- १९३। U उचडी धुडीरज, (B)KN धूलिरवि, M रजीरवि, (B)JKU पेचीये, M पेचीये, JKNPU उजम, J मिगसिरि, KNU सगिरि,

बग रिखि गजान सु पावसि बैठा

सुर सूता थिउ मोर सर ।

चातक रटै बलाकी चञ्चल

हरि सिगागारै अम्बहर ॥ १९४ ॥

काली करि काँठलि ऊजल कोरंग

धारे स्रावण धरहरिया ।

गलि चालिया दिसोदिसि जल ग्रभ

यम्भिन विरहगि नयण थिया ॥ १९५ ॥

वरसतै दड़ड़ नड़ अनड़ वाजिया

सघण गाजियौ गुहिर सदि ।

जलनिधि ही सामाइ नही जल

जलबाला न समाइ जलदि ॥ १९६ ॥

निहमे वृठौ घण विण नीलाणी

वसुधा थलि थलि जल वसइ ।

प्रथम समागमि वसत्र पदमणी

लीधे किरि ग्रहणा लसइ ॥ १९७ ॥

P भगसिर, U वायइ (for वाजि), BM थयो वैरी (for किया बिहार), NP छउ वदरी (ditto), ALL सग, BJKNPU चाइ, J वरस, N कीधउ, P कीयो, B(M)NP मुइ (for घर) .

१९४। BMN रिष, K ऋष. [सु] पावसे. JM पावष, B थिय, KM थयो, U थियो. B चातिग, M चाचिग, K चातिक रटति बलाचकी. N बलाचकि, B हर. K सिंगारइ .

१९५। K उजल, B भारा, BJKNPU आवण. M संवण. J हासीया (for चालिया), JB(M) दिसादिधि, PU दिशोदिश. BKM थंभै. JN थंभइ, U विरहिय नयन, K नेन, M थया .

१९६। J वरसति, PU दड़ड़ि, N अनडे, U सवन. K सद. MN जलनिध, (K)MN समाइ, K जलद .

१९७। B निहसे, K ०सै, BJ विष. K वष, M घर विष, K नीलांया, निवसै, BKMN समागम, N वसत, MPU पदमिनी, JN ०तिथी. K(M)NU लीधइ. KN करि, JU प्रथणे, J लभइ (for लषइ) .

तर लता पल्लवित त्रिणो अङ्कुरिव
नीलाणी नीलम्बर न्याइ ।
प्रियमी नदिमै चार पहिरिया
पहिरै दादुर नूपुर पाइ ॥ १९८ ॥

काजल गिरि धार रेख काजल करि
कटि मेखला पयोधि कटि ।
मामोलौ बिन्दुलौ कुंकूमै
प्रियमी दीघ लिलाट पटि ॥ १९९ ॥

मिलिबै तटि ऊपटि विद्युरी मिलिया
धरिण धर धाराधर धरणी ।
केस जमण गंग कुसुम करम्बित
वेणी किरि त्रिवेणी वणी ॥ २०० ॥

घर स्यामा सरिस स्यामतर जलघर
घेघूँचे गलि बाहा घाति ।
अमि तिणि सन्ध्या वन्दण भूला
रिखिय न लखे सकै दिन गति ॥ २०१ ॥

१९८ । BM तर, J पल्लवति, N पल्लव तपल, B त्रिण, K अण, JPU अणे, BM अङ्कुरवे, (K)PU अङ्कुरित, N अङ्कुरति, P नीलंवरि, U नीलांवर, BK प्रियमी, NPU प्रियमी, N नदिमय, B चारि, BKMU पहरिया, NP परडिया (for पहरिया), P पहरिया (for पहिरै), NP नेचर ।

१९९ । JKU काजल, M गिरि, EMNP रेख, JU किरि, M पयोध, BK शरणी, NU शरणी, BNPU लिलाट ।

२०० । BK मिलिबौ, J मिलिद, M मिलिद्या, BMP तट, B ऊपट, K ऊपटि, B विद्युरी, J रे, N विद्युरी, J मेखिया, K मेखिया, BJKMU धप धर धाराधर, JM(U) अणुम, (N)P अणुम, JM कुसुम, M अङ्कुरित, MPU किरि, N करि, K कै (for किरि), BM वेणी (for वि०), P त्रिवेणी ।

२०१ । NPU स्यामा, BKM घरघ, M स्याम तन (for स्यामतर), BJM घेघूँचे K घेघूँचे, BJK गलि, M गलि (for गलि), BN बाहा, J(M)U बाहा, KP बाहा. BJKU अम, KM तण, BU बन्दन, B(N) रिखिय, J रिखिद, Kप अणुम, M रिण ही, B लिपि, K लप, NP लपी ।

रूठा पै लागि मनावि करे रस
लाघी देह तणौ गिणि लाभ ।
दम्पतिअे आलिङ्गन दीघा
आलिङ्गन देखे घर आभ ॥ २०२ ॥

जलजाल खवति जल काजल ऊजल
पीला हँके राता पहल ।
आधोफरै मेघ ऊधसता
महाराज राजे महल ॥ २०३ ॥

करि ईँट नीलमणि काटूँ कुन्दग
थम्भ लाल पट पाचि धिर ।
मँदिरे गौख सु पदमरागमै
सिखर सिखरमै मँदिर सिर ॥ २०४ ॥

धरिया तनि वसत्र कुमकमै धोया
सुधा प्रखोलित महल सुखि ।
भर खावण भाद्रव भोगविजै
रकमणि वर अेहवी रुखि ॥ २०५ ॥

१०१ । JKPU कडाँ, BJK पाय, NPU पय, J सागर, NP मनाइ करे बब,
N लाघउ, JK गणि, P गिण, J आलिङ्गण, JU दीघउ, J आलिङ्गित ।

१०२ । BKMNU यबति, P अबत, U कज्जल, K खज्जल, B पीयसा, KMU
षक, J केई (for रेक), U आधोफरे, J °फरे, BM औधसता, J
ऊधरसता, M महाराजि, BU राने ।

१०४ । BKM कादो, B कूँदणि, J संभ, U पभ, K पाच, M पाठ (for पाचि),
B मँदरे, K मँदिर, M गोये, K सौ, NU °रागमय, BNP सिपरि, B
सिपरिमे, N सिपरि किघ, P सिपर कौघ, सिरि ।

१०५ । B धरिबे, K धरीयै, J धरीयाँ, K तन, J तिण, N तेणि, PU तिधि, (for
तनि), K वज, B वसत, BK कुमकुनर, JMN कमकनर, P कमकमे, U
कुंजुमे, JU धोयाँ, BK सौँधा, J शुँधा, M सुधै, BM पबलिति (for

वरिखा रितु गई सरद रितु वलती
 वाखागिसु वयणा वयणि ।
 नोखर धर जल रहिउ निवाणे
 निधुवनि लज्जा त्री नयणि ॥ २०६ ॥

पोलाणी धरा ऊखधी पाकी
 सरदि कालि ओहवी मिसी ।
 कोकिल निसुर प्रसेद ओस कण
 सुरति अन्ति मुख जेम सुत्री ॥ २०७ ॥

वितळे आसोज मिले नभि वादल
 प्रिधी पङ्क जलि गुडलपण ।
 जिम सतगुरु कलि कलुख तगा जग
 दिपत ग्यान प्रगटे दहण ॥ २०८ ॥

गोखीर स्वति रस धरा उदगिरति
 सर पोइगिळे थई सुखी ।

प्रश्नो), K धवल्लत (ditto), J प्रवल्लित (ditto), U प्रचल्लित (ditto),
 JU लवल्लि, ALL लुप, BKM भर, BMU आबधि, JKP आबध, N
 सावध, B भाइवि, M भाइवै, K भोगवीयै, M भोगवै, BJPT बधमिधि,
 B बरि खेवची, BJKMNP बध .

२०६। BM रिति, KN बति, U ऋतु, J सिरद, KU सरद, K वापाधिष,
 BP वापाधिषि, B वदधी वदधि, K वैषा वैष, B नोपरि, N नोपरि
 अल धर, P धरि, K [धर] अलधि, BK रझी, NP रझउ, J रवे,
 M निधुवन, JKN नयण .

२०७। BM चौपधी, KM सरद, J काळ, JMNPU त्री, (J)N जस, BM
 सुरता, JKN सुरत, BJMNPU जिम, KM जो .

२०८। BM वितले, K वितले, NP वितले, K मिले, JKMNU मभ, BN
 शधी, K प्रचनी, JNU जल, NP गुडलपण, B गुरि, M गुर, J सद्-
 गुध, N सधत नध, (N)P मिलि (for कलि), U जल (for अल), BK
 दीपति, JN दिपति, M दीप, U ज्ञान, MU प्रगटी, PU दधन .

वली सरदि सगलोक वासिधे
पितरे ही भित्तलोक प्री ॥ २०९ ॥

बोलन्ति मुऊरमुऊ विरह गमै बे
तिसी सुकल निसि सरद तगी ।
हंसगी ते न पासै देखै हंस
हंस न देखै हंसगी ॥ २१० ॥

ऊजले अदरिसगा निसि उजुवाली
घगाँ किसूँ वाखागा घगौ ।
सोलह कला समाइ गयौ ससि
ऊजासहि आप आपगौ ॥ २११ ॥

तुलि बैठौ तरणि तेज तम तुलिया
भूप क्यौ तुलता भू भाति ।
दिनि दिनि तिगा लघता प्रामै दिन
राति राति तिणि गौरव राति ॥ २१२ ॥

२०९ । BM गजधीर, ALL श्रवति, K पोषण, M थोथ, N थथड, JPU सुथी
KM सुथीथ, N सथी, J वले, BJKM सरद, BK अगलोग, M सरग-
लोक, K पितरां, B मानलोक, J भित, K सत्य, MNPU सत.
KM प्रीथ .

२१० । K मऊर मऊर, MN(P) मऊरमुच, U मुऊरमऊ, KP सकल, P निष.
JP सरदि, BK त, J ति. P तिणि. U तिष (for ते¹), N नित (for
ते¹ न). M तस(ditto), पासलि नवि (for ससै देखै), J पैषद (for
देखै) .

२११ । JU ऊजलां, N ऊजली, BU अदरसणि. M निस. BJ अजुवाली.
KU उजुवाली. M उजवाली, B घगा, J घणड. P घणड, B किसौ,
J किसड, B वाषाणि घणौ, J सोल कला समाइ, B सोजासैदे (sic),
J(M) उजासद, U ऊजासं दि, J आपो (for आप), B आपगौ .

२१२ । P बडडा, B तषणि, K तषण, PU कणथ, NP तुलिता, BK भुंर,
N भूष, KN भांति, BKU दिन दिन, NP दिधि दिधि, MNU तिष,
(M)N पामरं, J दिष, M तिष .

दीघा मणिमंदिरे कातिक दीपक
 सूत्री समाख्याँ माँहि सुख ।
 भीतरि थकी बाँहिरि इम भासै
 मनि लाजती सुहाग सुख ॥ २१३ ॥

छवि नवीनवी नवनवा मन्होछव
 मंडियै जिणि आणन्दमई ।
 कातिग घरि घरि द्वारि कुमारी
 थिर चीत्रन्ति चित्राम थई ॥ २१४ ॥

सेवन्ति नवी प्रति नवा सवे सुख
 जग चाँ मिसि वासी जगति ।
 रकमणि रमण तणा जु सरद रितु
 भुगति रासि निसि दिन भगति ॥ २१५ ॥

ओह्विज परि थई भीरि कजि आयाँ
 धनञ्जै अनै सुजोधन ।
 मासे मगसरि भलै जु मिलियौ
 जागिया मीँटि जनार्जन ॥ २१६ ॥

२१३ । BP दीघा, K °मंदिर, BJNP कानिग, K कातिके, JM समाधी, K समाधीय, B थका, K थो (for थकी), BJKN बाहिर, M बाहिरि [रस], BMU जिम मनि, JKN मन, N सोहाग, BM सुवि .

२१४ । M छवि, JKU नवनवी, B नवी नवनवा मची मन्होछव, JK मन्होछव, BK मांडीथै, J मंडीर, K जष, U जिष, B जर, J जदि (for जिषि), K वारि (for द्वारि . N थिरि, J चित्रान, M चित्रति, N चित्रई .

२१५ । J नवि, K नवै, M नवे (for नवी), BKM नवै, NP नवख, JU नवि (for नवा), K सेवै (for सवे), BJN चा. BJP रकमिषि, U रकमिष रमणि, B ति (for जु), K तिष (ditto), B रिति, K रति, M रति, BNU सुजन, J भगत, J राष, U राषि निशि .

२१६ । BJ ओह, MNU ओची, N [ज], P पर, BJKMNU भीर, JMNPU धनञ्जय, B षमियै, JPU नर, JKNPU सुजोधन, M मासे मगसरि,

फिरियौ पछि वाँउ ऊतर परहरियो
 सऊँखे सूँहव उर सरग ।
 सुयँग धनी प्रियमी एउ भेदे
 विवरे पैठा बे वरग ॥ २१७ ॥

ऊँखे घटि नदी हेमे हेमालै
 विमल खिङ्ग लागा वधगा ।
 जौवनागमि कटि क्रिस थायै जिम
 थायै थूल नितम्ब थगा ॥ २१८ ॥

भजन्ति सुग्रह हेमन्ति सीत भै
 मलिन सुतनु कोई वहे मगि ।
 कोई कौमल वसत्रे कोई कम्बलि
 जगा भारियौ रहन्ति जगि ॥ २१९ ॥

(B)J(M)U भलउ, BJ ज, K जो, M सुषीयो (for भिक्षिबौ),
 BJMP सीढ, BJKMP जगारजन, N जगारजुन, U जगारदन .

२१७। K फिरीया पछिन, M फिरीयै पिह, J फिरि वायु पहां, BJM वाद,
 PU थाब, N वायुतर, JKU उत्तर, K परचरीया, M फिरिचरीया, K
 सऊँखर, M सऊँखे सऊँखो रस रंग, N सुरंग, P सुबंग, MN थपौ, B
 प्रथमी, K प्रथवी, N विचरंग (for बे वरग), M बेव रंग (ditto) .

२१८। B होवे, JU ऊँखि, KNP ऊँखर, BKN घट, JMNU हेम, P हेमि,
 N हेमालय, U हिमालय, BJKNPU घुंम, M यम, K यौवनचामन,
 J क्रिस कठि, BKNP लस: U लस, J थार जिम थार .

२१९। J भजति, MN भजति, BJNU सुगृह, K सीपच, M सुपिचि, P
 सुगृहे, BJKMNU हेमंत, NP भय, U भिजन, BK(M) भिलि विचि
 तन (for मलिन सुतनु), BJKU कोई (for केइ), M को (ditto),
 JPU सन, K वस्त्रे, N वसत्र, J कंबल, P जिपि, U जिप. MN
 भरिया, J जग .

दिन जेही रिणी रिगाई दरसणि
 क्रमि क्रमि लागी सङ्कुड्गण ।
 नीठि छुडै व्याकास पोस निमि
 प्रौढा करखण पङ्कुरण ॥ २२० ॥

अलुभाया तन मन व्याप व्याप मै
 विहृत सीत रुकमणी वरि ।
 वाणि अरथ जिम सकति सकतिवंत
 पुहप गन्ध गुण गुणी परि ॥ २२१ ॥

मकरध्वज वाहणि चह्यौ अहिमकर
 ऊतर वाउ वाये अउर ।
 कमल बालि विरहणी वदन क्रिय
 अम्ब पालि सङ्गोगि उर ॥ २२२ ॥

पारथिया क्रिपण वयण दिसि पवगौ
 विग अम्बह बालिया वण ।
 लागै माघि लोग प्रति लागौ
 जल दाहक सीतल जलण ॥ २२३ ॥

१२० । K जेह, P जेहाँ, N जेहउ रतष रदषायर. JU दरिसष, KN दरसष,
 P दरसिषि. U संकुडिषि, BJKU लोड. BK बंडे, N जोडिइ आयाड,
 BJU करषणि, NP कर्षण, MU पंगुरणि, P °रिषि .

१२१ । BK उलभाया, P तनु मनु. B माँहि, K महि, (for मै), M विहति,
 U विहति, *B सीति, J बषमषी, P बपुमिषी, U बषमिषि, JPU वर,
 B सति सतिवंत. J समति समतवंत. K सती सतवंत .

१२२ । B मकरधजि, JK वाहष, NP वाचनि, U वाहन, B चडे, J चडिउ,
 K चडीयो, N चडिउ, BJKMPU उतर, N उतम, U वायु, K वाय
 बालि, BJKM अतुर, N अवर, P विरहिषी. U °हिय, M कमल
 (for बदन), N क्रियी .

१२३ । ALL छपष, B पवनहि, JKM पवनह, U पवषह, M विषि, B
 बषहि. J बष, K वन, J माष, KU माष, BJMNPU लोक, KU
 लीनष. U अलषि .

निय नाम सीत जालै वग नीला
जालै नलणी थकी जलि ।
पातिक तिगिा द्वारिका न पैसै
माँजियै विग मन तगौ मलि ॥ २२४ ॥

प्रतिहार प्रताप करे सी पालै
दम्पति ऊपरि दसै दिसि ।
अगक अगनि मिसि धूप आरती
निय तग वारै अहो निसि ॥ २२५ ॥

रवि बैठौ कलसि थियौ पालट गितु
ठरे जु द्रह कियौ हेम ठगठ ।
ऊडग पङ्क समारि रहे अलि
कगठ समारि रहे कलकगठ ॥ २२६ ॥

वीगा डफ मऊवरि वंस वजाअे
रीरी करि मुखि पञ्चम गग ।
तरुणी तरुण विरहि जग दुतरगि
फागुगि घरि घरि खिलै फाग ॥ २२७ ॥

२२४ । N निअ, N शीतल, J आलि, BKU वन, BJ नलिषी, KN(P) नलिनी, JKN अल, B पानिगि, U पातिग. J पातकी, P पातक, KMU तिण, N तिणद, JP मंजिया. K(U) माँजिया, N माँजियद, JKN तिण, N मनि, K तयो, PU तया, KN मल .

२२५ । B प्रतिहारि, JMNU सीथ, P सीउ, BJNPU पाले, JU दिसे, K दिसे, M दसौ (for दसै), U अरकि, BKM अगनि अरक, J उमति अरक, J तणउ, M तण. B तन. K तनु, (B)KNPU उचार

२२६ । M(N) बैठे, K कलस, (B)K थिणे, J(M) थई, P थोउ, B पालटि. J रति पालट. BM रिति, U रति. KNP अतु. MNPU दह. K कैथ दह (for द्रह कियौ), MP(U) कौथ. J ठरे हेम दह कौथ ठठ. उवथ (for ऊडथ). M संवारि. K रचइ, B कलिठठ .

२२७ । BM वेण, BMPU मऊवरि, JKN अर. J वेण (for वंस), (B)JKN वजावर, BJKM रोरी, BKMU सुप. विरह, B अथि, JKM दुतरह, P अरिथि, JKMNNU फागुथ .

अजऊँ तरु पुहप न पल्लव न अङ्गुर
 घोड़ डालु गादरित थिया ।
 जिम सिणगारि अकीधै सोहति
 प्री आगमि जाणियै प्रिया ॥ २२८ ॥

दस मास समा पति गरभ दीघ रति
 मनि व्याकुल मधुकर सुगणन्ति ।
 कठिण वैश्य कोकिल मिसि कूजति
 वनसपती प्रसवती वसन्ति ॥ २२९ ॥

पकवाने पाने फले सुपुहपे
 सुरंगे वसत्रे दरब खब ।
 पूजियै कसटि भंगि वनसपती
 प्रसूतिका होलिका प्रब ॥ २३० ॥

लागी दलि कलि मलियानलि लागै
 त्रिगुणि पसरतै अम्ब त्रिसि ।

२२८ । BM तरि, J तर, NU न तव, M पऊप, N पुऊप, BK घुड़ डालां,
 J डालु, BK(M) गादरिति, BJMU घणा, K चीवां, JKMNPU
 सिणगारि, BKM सोहै, J सोचत, NP सोभति, J प्रिय, N प्रिय, M
 आगम, K आगमि (for 'मि), JMNPU जाणे, K जावर ।

२२९ । JU दु (for समा), BKN पित, BK दधी, JU दीधी, M दधा, N
 उद्धि, B रित, JMNPU मन, B मधि, K मध, विलसंत (for
 मुष^०), KMN कठिन, B वेष, J वेधि, K वैष, N वेष्, M वषप, PU
 वेषधि, P मिसि कोकिल, KN कुंजति, P कूजति, N वषसपती, JKN
 वसंत ।

२३० । J पकवान फल फले, B फले (for फले), KMP बले, U भरव, M
 खब, J पूजियै, NPU पूजिये, J कट, M कसट, NU कषैवडि, K
 भति (for भति), M भंगि (ditto), U संमि (ditto), K वनसपती ।

रटति पुत्र मिसि मधुप खँखराइ
मात खवति मधु दूध मिसि ॥ २३१ ॥

वनि नयरि घराघरि तरि तरि सरवरि
पुखख नारि नासिका पथि ।
वसँत जनमियौ देण वधाई
रमै वास चडि पवन रुधि ॥ २३२ ॥

अति अम्ब मौर तोरणा अजु अम्बुज
कली सु मङ्गल कलस करि ।
वन्दरवाल् बँधाणी वल्ली
तखवर अका बी'यै तरि ॥ २३३ ॥

फुट वानरेण कच नासिकेर फल
मज्जाति किरि दधि मँगलिक ।
कुङ्कुम अखित पराग किङ्गलक
प्रमुदित अति गायन्ति पिक ॥ २३४ ॥

२३१ । N लामोर, K दल, J कलि दलि, PU कल, M कली, KN क (for कलि), ALL मल्लयानिल, विमूच, U पसरति, N प्रसरतइ, BKM बुधा विच (for अम्बु विधि), N विच, BK पूत, PU पूच, NPU मधुक (for मधुप), N मानु (for मान), ALL अवति, M मिस ।

२३२ । KU वन, J नयर, M मिरि तरि, NP तख तख, J(M)U सखयरि, KMU पच, B जननीयां, J °नीया, KM °नीये, B दिख, J हिय, BM रमी, B चडि पवनि ।

२३३ । B मवर, JU प्रवर (for मौर), K नवा (ditto), BK खल, N कलि-यल, P कलीय, JU किरि, JU बद्धरमाळ, NP बद्धरवाळ, K बँदर-माळ, BKM देली, BJP तखयर, K तरवर, U तखयरि, K डेका, NU चेकां, B(K) विधै, JNP बीचे, U बीच ।

२३४ । BM फडि, JP फड, K पठ, B बनरधि, JKU वद्धरध, B मजात, M मंजाली, N मंजति, U मज्जाति, KMPU करि, N कीर, BJK(M) कुंन्, P कुंनम, M खचन, NP खचित, B किंजुखिक, M प्रमुदति, N मार्चति ।

आयौ इल वसंत वधावण आई

पोइगि पत्र जल अेगि परि ।

आगोंदि वगे काचमै अङ्गुगि

भामगि मोतिअै थाल भगि ॥ २३५ ॥

कामा वरखन्ती कामदुघा किगि

पुत्रवती धी मनि प्रसन ।

पुहप करगि करि केरू पहिरे

वनस्पती पीला वसन ॥ २३६ ॥

कणियर तरु करगि सेवन्ती कुजा

जाती सोवन गुलाल जत्र ।

किरि पगिवार सकल पहिरायौ

वरगि वरगि ईअे वसत्र ॥ २३७ ॥

विधि अेगि वधावे वसंत वधाअे

भालिम दिनि दिनि चट्टि भरण ।

ऊलरावगे फाग ऊलरायौ

तरु गहवगिया थिय तरुण ॥ २३८ ॥

२३५ । BJKNU आया, M आअे, P इलि, N कलि (for इल), U वधानपो.
BK आवी, JK पोयण, MU पोइण, N पोयणी, M आंघ, JKMNPU
आणंद, M घणै (for वणे). BKNPU भामिणि, J भामिण .

२३६ । N कामणि' (for कामा), कामदुघ, JMNPU करि, B घय, KNP
घयल. All. मन, M करण, N वरण (for करणि), J पहर, M पैहरि,
BK पोयण

२३७ । JMPU कणियर, KN कणियर, BJM तर, BK कणि, JMNU
करण, NU सेवन्ती, K कुजा, P कुजा, N कुजी, B जाची. M किर,
N करि, KM वरण वरण, B वरण वरण विध दे, K दे दे (for ईअे),
N देई (ditto) .

२३८ । J आंघ, U चट्टिम (for चट्टि), M वधानो, NP वधायल, KNU दिन
दिन, U भरणि, BP ऊलरावणे, JU ऊलरावणे, B फाणि, BPU ऊलरा-

राठौड़ राज प्रिथीराज री कही ।

६५

मन्त्री तिहाँ मयण वसंत महीपति
सिला सिंघासण घर मघर ।
माथै अम्ब कृत्र मगडाणा
चल वाइ मझरि ठलि चमर ॥ २३९ ॥

दाड़िमी बीज विसतरिया दीसै
निउंकावरि नौखिया नग ।
चरणे लुधित खग फल चुम्बित
मधु मुंचन्ति सीचन्ति मग ॥ २४० ॥

राजति अति अेण पदाति कुञ्ज रथ
हंस मालु बन्धि ल्हासि हय ।
ठालि खजूरि घूठि ठलकावे
गिरिवर सिगमारिया गय ॥ २४१ ॥

तरु तालु पत्र जौंचा तड़ि तरला
सरला पसरन्ता मरगि ।
बैठै पाटि वमन्ति बन्धिया
जगहथ किरि ऊपरा जगि ॥ २४२ ॥

यउ. BJKM तर, K गहबुरि, J थोच, M थोथो. N थयो. U थिया,
K बाधियां (for थिय) .

२३९ । BPU तहाँ, M तिच, J तदि (for तिहाँ), PU विल, BJ सिंघासणि,
BJM घरि, M संड[ं]थो, BJKM ललि, M संजर, PU वलर, M चंवर .

२४० । K निवहावलि, M निवहावरि, J नउका?, M लुचति, U लुंबित. BK
चुंबति, M चुचति, N चुंचित. B मुंचित, KNP मुंचति, M मुचत,
U मुंचति, JM सीचंत .

२४१ । J बध, M बंध, J लासि, BKMPU लास, BP चई, JN हया,
BKN ठाल, J घजूर, M विजूरि, N विजूर, NP ठलकायउ, KMP
गिरि, BP गई, JN गया .

२४२ । BJKMU तर, JMN ताड (for ताल), P तड, BU तुड (for तड़ि),
K तर (ditto), BKNP सरग, U बैठि, J पाड, ALL बसंत. U कवि-
हय, N किरि. B ऊपरो. BK जग

आगलि रितुराय मखिड्यौ अवसर
मखडप वन नीभरणा किदङ्ग ।

पञ्चबाण नाइक गाइक पिक
वसुह रङ्ग मेलगर विहङ्ग ॥ २४३ ॥

कलहंस जाणगर मोर निरतकर
पवन तालघर ताल पत्र ।
आरि तन्तिसर भमर उपङ्गी
तीवट उघट चकोर तत्र ॥ २४४ ॥

विधिपाठक सुक सारस रसवञ्चक
कोविद खञ्जरीट गतिकार ।
प्रगलभ लागि दाटि पारेवा
विदुरवेस चक्रवाक विहार ॥ २४५ ॥

अङ्गलि जल तिरप उरप अलि पीयति
मखत चक्र किरि लियति मरू ।
रामसरी खुमरी लागी रट
धूआ माठा चन्द घरू ॥ २४६ ॥

२४३ । M आगै, B रिनिराउ, K(M) रिनिराउ, J रितुराउ, NP मंकीयर, P अवसरि, J मंकिप, BJKNPU खदंग, J पांष, BJNPU नायक नायक, K सुरंग, J मेकिगर .

२४४ । JM निरत्रिकर, NP अत्य, JNP पवप, K चंभ, PU आर, K तंत-सर, M भंभर, BM चीवडि उघडि, J तीवडि उघड, K चेवडि उघडि, N विवडीय उघड .

२४५ । M विष, JNU ह्यक, BJKMU सान, BJ दाड, चक्रवाक .

२४६ । BK आंगिषि, U चंमष, NU तरप, P उरप तरप, BKM अच, B पिअति, N पीयत, M लियत (for पीयति), JKPU किर, N करि, B लियत मरू, J लीयत दुष, K लियत सुर, M लै निमुंभ, NP लिय निमरू, U लीय निपुङ्ग, BM रामसरा, U अलिरी, M वुसुरी, B लानी, J रटि, B धूषा, JMPU धूषा, N धूषा, K धूषा, N माडी, BM धुङ्ग .

नगरभर तरुवर सघण ह्यौह निसि
 पुहपित अति दीपगर पलास ।
 मौरित अम्ब रीभि रोमच्छित
 हरखि विकास विमल् क्कित हास ॥ २४७ ॥

प्रगटे मधु कोक संगीत प्रगटिया
 सिसिर जवणिका दूरि सरि ।
 निज मंज पडे पाच रिनु नांखी
 पुहपुंजलि वगराय परि ॥ २४८ ॥

प्रज अम्बज सिसिर दुरीस पीडतौ
 ऊतर ऊधापिया असन्त ।
 प्रसन वाउ मिसि न्याउ प्रवळीं
 वनि वनि नयरे राज वसन्त ॥ २४९ ॥

पुहपां मिसि अक अक मिसि पातां
 खाद्या द्रव मांद्या ऊखेलि ।

२४७। B तरवर, KNP तरवर, U तरवर, K सघन, BKN दीपकर,
 BJKU मवरित, BJKNPU रीक, K रोमांछित, B हरिच. JKN
 हरच, M विकासि कमल, JKMNPU छत .

२४८। B प्रघटे, J प्रघट, U प्रकटित, B मधि, B प्रघटीयो, K प्रकटीयो,
 MN प्रघटीयो, U प्रकटीया. B दुधिरि, JPU सरि, K दुधरि,
 M सिधिरि, BK(M) जवणिका, NP जवणिका, JU दूर, B निजि,
 K निधि (!for निज), B पाधि, BKM रिति, NPU रति, J रच,
 J पुहपुंजलि, K(M) पुहपांजलि, P वगराय .

२४९। B अदमुज (sic!), K अदमुत, M उभीज विधिरि, B दुधिरि, JPU
 सरि, K पीडवो ऊतर, J वाद, M वाय, U वायु, J न्याद, MNPU
 न्याय, J(M) प्रवरतर, K प्रवर्तर, N प्रवणित, M वन वन, K राजा .

दीपक चम्पक लाखे दीधा

कोडि धजा फहराणी केलि ॥ २५० ॥

मलयानिल वाजि सुराजि थया मर्हि

भई निसङ्कित अङ्क भगि ।

वेली गलि तरवराँ विलागी

पुहप भार ग्रहणा पहरि ॥ २५१ ॥

पीडँत हेमन्त सिसिर रितु पहिलौ

दुख टाल्यौ वसन्त छित दाखि ।

ब्याम्बे वेली तणी तरवराँ

साखाँ विसतरियाँ वैसाखि ॥ २५२ ॥

दीजे तिह्वाँ डङ्कन दँड न दीजे

ग्रहणि मवरि तरु गानगर ।

करग्राही परवरिया मधुकर

कुसुम गन्ध मकरन्द कर ॥ २५३ ॥

भरिया तरु पुहप वहे कूटा भर

कामि बाग ग्रहिया करगि ।

२५० । M पऊप, (B)JK पानां, M पंने, N पाबां, BJK(M)PU बाडिया,
N गाडिया, K दरु, NU द्रब, BJ(M)P मंडिया, KNU मांडिया,
K दीन्हा कोडी धजा .

२५१ । J मालियानिल वाज, ALL सुराज, BJ थिया, K थयो, BJKM
तरवरां, KN विलागी, U ंगी, J पुहप माज, P पहरां, N गहरा .

२५२ । BKM पीडँति, N पीडँता, M हेमंति, BK सुधिर, J सधिर, P
सिसर, BK रिति, M रित, J पहिलु, BKM डालीयो, J(N)PU
डालीयउ, M ब्यार, N बियाम्बे, BJ तरवरां, BK विसतरियो,
J(M)U ंरीयउ, K वैशाख, U वैसाख .

२५३ । B तिहिं, K दीसर, BJKMU मधुकर, BJKM तर, N परिग्राही,
P करग्राही, M परवरिया, JM कुसन .

वलि रितुराइ पसाइ वेसन्नर
जगा भुरड़ीतौ रहै जगि ॥ २५४ ॥

वरिखा जिम वरखति चातिग वच्चित
वच्चि न को तिम राज वसन्त ।
फुल्ल पङ्क्ति क्कित सेव लबध फल
बँदि कोलाहल खग बोलन्त ॥ २५५ ॥

कुसुमित कुसुमाउध ओटि केलि क्कित
तिहि देखे थिउ खीण तन ।
कन्त सँजोगिया किंसुक कहिया
विरहिया कहे पलास वन ॥ २५६ ॥

तसु रङ्ग वास तसु वास रङ्ग तगा
कर पल्लव कोमल कुसम ।

२५४ । BJKM तर, N विचे, K बूछा भरि, JMNU काम, KN करम, BJ रितिराइ, K रितिराइ, P वेसन्नरि. M भुरड़ीतौ, K वरै (for ररै), P काम, BK place this stanza between st. २५५ and st. २५६, whereas JU place it between st. २५२ and st. २५२ .

२५५ । KPU वरवा. JNP वरवत, M वरिषत, U वरपित, JU चातम, NP चातक, B वंचति, KU वंचित. BKMU वंच, N वंचर, B राजि, J वसति, B फूलि, MP फूल, B पंच, JK पल्ल, M पल्लै, NU पल्लि, JKMNPU क्त, J लब्ध, KN लब्धि, P लब, BKNPU बोलति .

२५६ । BK कुसमित, BKMN कुसुमाउध, B उदो, K उदे, M उदय (for ओटि), BKNU क्त, NP की (for तिहि), U तह (ditto). BK थिय, N थोच, U थोच, B चीव, N तनु, JU read the first two lines as follows: शेष शेष वंच पंति (पंत) परिफूलित । वदर गरि लवि लवि (लन लन) वचन, but U in the comment gives also the common reading, J कुत (for काम), NP किंसुक कपीयउ. M वरै, N कचिउ .

वखि वखि मालखि केसर वीणति

भूली नख प्रतिबिम्ब भ्रम ॥ २५७ ॥

सबल जल सभिन्न सुगन्ध भेटि सजि

डिगमिग पाय वाय क्रोध डर ।

हालियौ मलयाचल हिमाचल

कामदूत हर प्रसन कर ॥ २५८ ॥

तरतौ नदि नदि उतरतौ तरि तरि

वेलि वेलि गलि गलै विलग ।

दिखख ह्रंत आवतौ उतर दिसि

पवन तगा तिखि वडै न पग ॥ २५९ ॥

केवड़ा कुसुम कुन्द तगा केतकी

खम सीकर निरभर खवति ।

ग्रहियौ कन्धे गन्ध भार गुरु

गन्धवाह तिखि मन्दगति ॥ २६० ॥

२५७ । BJKMU तष, KPU कुसुम, BKN वनि वनि, J वन वन, BJP मालिखि, BKMN केसरि, JP वीणत ।

२५८ । M सोभित (for सभिन्न), BJ भेट, MU सजि, N संजि, BJKMNP उन्नमन, U डिगिमिगि, B पाउ वाउ, J पाइ बाइ, K पायो वायो, NPU वायु, JU क्रुड, KM क्रुध, P धर (for डर), NP षालिया, BM मलयचल, BM हेमाचलि, J हिमाचलि, K हिमालर, P हेमाचल, K कामेन, NP हरि, JK प्रसन, N करि ।

२५९ । BJKMU गलि गलि विलग, BN दक्षय, JPU दक्षिण, M दक्षिण, K उंती, M उता, (N)P उंताउ, J आवतां, N उतरि, U उतर, M पवण, B न न वडै (for तिखि वडै न), J ति न वडै (ditto), K तडीं न वडै (ditto), M नवि वडै (ditto), BJK पन, U पनि, BK place this stanza between st. २६० and २६१ ।

२६० । B कुसुम, JM कमल (for कुसुम), B(J)KU तबौ, ALL नम, JK निरभरि, U निभर, ALL खवति, B कधि, K कांधर, N वधि, P वंधे, U कंधर, BM गुरु, JK तिख ।

लीये तसु अङ्ग वास रस लीभी
रेवा जलि क्लित सोच रति ।
दखिणानिल आवतौ उतर दिसि
सापराघ पति जिम सरति ॥ २६१ ॥

पुहपवती लता न परस परमूँके
देतौ अंगि अलिङ्गन दान ।
मतवाली पै ठाहि न मग्है
पवन वमन करतौ मधु पान ॥ २६२ ॥

तोय भरसा छँडि ऊषसति मलय तरि
अति पराग रज घूसर अङ्ग ।
मधु मद खवति मन्दगति मल्लपति
मदोमत्त माखत मातङ्ग ॥ २६३ ॥

गुण गन्ध ग्रहित गिलि गरल ऊगलित
पवन वाद अे उभै पख ।
खीखँड सैल संजोग संजोगि
भणि विरहणी भुयङ्ग भख ॥ २६४ ॥

२६१ । B लीधे, K लीधी, J लीह. M लै, BK तच, JKNU वास अंग, JK जल, JKMNPU छत, M सोच, NP शोच, K रित. (M)N दखिणा-निल, PU दखिणा°, N आवतर, BKU उतर, M दिस .

२६२ । J परसपरि झूँके, NP परसपर झूँके, U परसर झूँके (for न परस परमूँके), B देयतौ, U देतु, BK अंग, M नतिवाली, KN पग, MU पाय, P पय, JU डार, KM ठाँह .

२६३ । BM तोर भरवि (M भरवि), BJM छँडि, B खीषसति, JNPU ऊष-सत, K खीषसत, B मखै, K तर, NP तच, U अंगि, BKMNPJ अति, BNU मल्लपति, J मल्लपति, K मदोमत्त, (M)NP मदोमत्त .

२६४ । K पचिति गलि, JU खोगहित, U पवण, NP उभय, N पवि, P पच, JM खीखँड, BK पयल, M सरल, NP सैल, JKU संजोग, NP संजोगि, JKPU संजोगिधि, K भणै, KU विरहणी, KMN भख .

रितु किह्दि दिवस सरस राति किह्दि सरस
किह्दि रस सन्ध्या सुकवि कहन्त ।

वे पक्व सूध ति बिऊँ मास वे
वसन्त ताइ सारिखौ वहन्त ॥ २६५ ॥

निमिख पल वसंत सारिखौ अहो निमि
अकण अक न दाखै अन्त ।

कन्त गुणो वसि थायै कन्ता
कन्ता गुणि वसि थायै कन्त ॥ २६६ ॥

ग्रह पुहप तगौ तिणि पुहपित ग्रहणौ
पुहप ई अठण पाथरण ।

हरखि हिंडोलि पुहपमै ह्दिगडति
सहि सहिचरि पुहपाँ सरण ॥ २६७ ॥

पौठाडै नाद वेद परबोधै
निसि दिनि वाग विहार नितु ।

२६५ । BN रति, JKMU रिति, B कहिमि, J किहिस, KMU कहि, N कही, B दिवसि रसि, KNU रस (for 1st सरस), B कहिमि, KN कहि, M किह, B रस (for 2nd सरस), B किही, K कहि. M किहै, BJMN कचंति, N बिऊँ (for 1st वे). JNPU पप, JU सुव, B त, K [ति], B वसंति. BMN वचंति .

२६६ । BM वसंति, (B)KM सारिवा, J सरीप, BK अकै अक, JM अक अक, N अकपि अक, U अकां अक, J वच, B थिय, J(M)U थई, K थया सु, BJMU कांता कांता, KMU गुण (for गुणि), N गुण (ditto), J वस, B थिय, JU थयउ, K थोचौ सु, M थयो, N थार .

२६७ । JKNPU गह, BK तथि, J पुहपति, M पउपित, BKM पपया, J पपय, B पोपप ई, J पुहपुं ई, K पुहप हो, M पउप ई, NP पुहप सु, B चौडवि, J उडिबि, BJM पाथरवि, JK हरप, JMU हीडोल, K ौ, N ुार, M हीडति, U हीचति, JNPU सह, JMP सहचरि, N सहचरो, U सहचर, BJMNP सरवि, K सरिथि .

मागग मैग ओगि विधि मागौ

रकमगि कन्त वसन्त रिनु ॥ २६८ ॥

अवसरि तिगि प्रीति पसरि मन अवसरि

हाइ-भाइ मोहिया हरि ।

अङ्ग अनङ्ग गया आपाणा

जुड़िया जिगि वसिया जठरि ॥ २६९ ॥

वसुदेव पिता सुत थिया वासुदे

प्रदुमन सुत पित जगतपति ।

सासू देवकी रामा सुवहू

रामा सासू वहू रति ॥ २७० ॥

लौलाधग गिहे मानुखी लीला

जगवासग वसिया जगति ।

पित प्रदुमन जगदीश पितामह

पोतौ अनिरुध उखापति ॥ २७१ ॥

किं कहिसु तासु जसु अहि थाकौ कहि

नाराइग निरगुण निरलेप ।

२६८ । N कीद (for माइ), M निघ, JKMN दिव, BKNP नित, JMU निति, N मागिग, BJMNPU सथप, KMU ओष, BK परि (for विधि), BJP वधभिधि, U रकमिध, BJKM रिति .

२६९ । K अवसर तिष, J प्रसर, NP पसर, BKM अनुसरि (for 2nd अवसरि), KMNPU हाव भाव, MU अगि, M अगि, KP आपणा, N आपपणा, K जिष .

२७० । B वसुदेव, KMNU थया, BK वासुदेव, JMNU वासुदेव, B प्रदिमन, J(M)U प्रदुमन, K प्रतिमन, N प्रदुम, K सो पिता, J जगति, N जगथ, NP राम सहोदर वक्तभिधि सासू, K रिति .

२७१ । BJKM यहे, NPU गृहे, N वाधिग, KM पिता, NP पुष, (for पिता), B प्रदिमन, J(M)U प्रदुमन, K प्रदिमन, B(M) पोतौ, JU पोष, KPU अनिरुध, M अनिरुध .

कहि रकमणि प्रदुमन अगिरुघ का
सह सहचरिखे नाम संखेप ॥ २७२ ॥

लोकमाता सिन्धुसुता खी लिखमी
पदमा पदमालया प्रमा ।
अवर ग्रिहे असथिरा इन्दिरा
रामा हरिवल्लभा रमा ॥ २७३ ॥

दरपक कन्दरप काम कुसुमाउघ
सम्बरारि रतिपति तनुसार ।
समर मनोज अनङ्ग पञ्चसर
मनमथ मदन मकरघज मार ॥ २७४ ॥

चतुरमुख चतुरवरण चतुरात्मक
विगत चतुरजुगविधायक ।
सरवजीव विसवक्रित ब्रह्मसू
नरवर हंस देहनायक ॥ २७५ ॥

- २७२ । BKU कचिधि, P कचधि, BJKM ताच, BK [खरु], J यच, P चाखिउ, N कचिया, BK कधि कधि, BKMNPU नारायण, M निगुण, P निगुण, U निगुण, J चिलेप, P मिलेप, N लण (for 2nd कधि), BJPU चधमिधि, B प्रदिमन, J(M)U प्रदुमन, K प्रदमन, J अन्धि, KPU अन्धि, M अनुधि, B सहचरिडे. J °रिचर, M °रिधि, N °रीचर, P °री, U °रीडे. K सवरतडे (sic) .
- २७३ । BJKNPU खी, B लखमी, NP लधिनी, JPU पद्मा पद्मालया, BM पदमालया प्रिया पदमा, N पदमालिका प्रिया पदमा, BK अपर, BJM पडे, K पच, NPU मडे, JKMN(P) अथिरा, K रंहरा .
- २७४ । JMPU दर्पक कंदर्य, K कंदप, ALL कुसुमायुध, BK तनसार, JU सार, JPU मन्मथ, JKNPU मकरध्वज .
- २७५ । BK(M) चतुरच स चतुरवरण चतुरात्म, U चतुर्वेधे चतुर्वेच चतुरात्म, J चतुर्वेधे चतुराचप. NP चतुरात्म, BK- विम्य, J विन्न, U विन्न (for विमत), JU चतुर्वेधे, KMPU सर्वजीव, N सर्वजीव, BK विस-केत, JM विसकेत, NPU विसकत, BJNU ब्रह्मसू, K ब्रह्मसूच, MP ब्रह्मसू, K देवसंशनायक.

सुन्दरता लज्जा प्रीति सरसती
माया कान्ती क्रिया मति ।
सिद्धि त्रिद्धि सुचिता रुचि सरधा
मरजादा कीरति महति ॥ २७६ ॥

संसार सुपऊ करता ग्रिह सङ्गुह
ग्यान तणी पञ्चमी जु गालि ।
मदिरा रीस हिँसा निन्दामति
चारे करि मूँकिया चँडालि ॥ २७७ ॥

हरि समरणा रस समभरण हरियाखी
चात्रण खल खगि खेत्रि चठि ।
बैसे सभा पारकी बोलण
प्राणिया वञ्छि तो वेलि पठि ॥ २७८ ॥

सरसती कण्ठि खी ग्रिहि मुखि सोभा
भावी मुगति तिकरि भुगति ।
उवरि ग्यान हरि भगति आतमा
जपै वेलि ताँ अे जुगति ॥ २७९ ॥

२७६ । B सुरसती, K सरसती, BKM कान्ति, JNPU कान्ति कथा, 'K सुहपा, B रिधि विधि, J विधि बुधि रिधि, K ऋधि विधि, M रिधि विधि त्रिधि, NPU इद्धि, BKM रुचि, NU सुचिता, JNPU अहा, M अथा, JPU मर्यादा, K सरधाह, M मरजादा, N मर्यादा .

२७७ । BKM सुपच, JM पच, KNPU स्टच, NPU संस्टच, J गानि, K गांन, NU गान, J तणीज, U तणीज, JKU [जु], B गांणि त्रिधिचोज पंचमी गालि, JU मियाँ, M मियाँनर, BJM मूँकी .

२७८ । M सुमिरच, K [रच], N अस (for रस), M हिरधावी, पत्र, KMNPU वेच, B अभा, U कोसधि, (BM)PU वंहर, BK(M) त, J ति, N तच, U तो .

२७९ । ALL की, BJNPU स्टचि, K स्टच, M पचि, KMN सुच, P शोभी, NU मुकति, K सुवरि (for ति°), JK भगति, N उदरि, J भगत, JU अपे, B त्थां, JK तो, M तार .

महि सूइ खट मास प्रात जलि मञ्जे
 आप सपरस हर जित ईंठी ।
 प्रामै वेलि पठन्तां नित प्रति
 ची वञ्चित वर वञ्चित ची ॥ २८० ॥

ऊपजै अहो निसि आप आपमै
 रुकमणि क्रिसन सरीख रति ।
 कहै वेलि वर लहै कुंवारी
 परणी पूत सुहाग पति ॥ २८१ ॥

परिवार पूचि पोचे पड़पोचे
 अर साहणि भयडारि इम ।
 जग रुकमणि हरि वेलि जपन्तां
 जग पुड़ि वाघै वेलि जिम ॥ २८२ ॥

पेखे कोइ कहति अक अक प्रति
 विमल मङ्गल ग्रिह अक वर्ग ।
 अणि कवण सुभ क्रम आचरतां
 जागियै वेलि जपन्ति जगि ॥ २८३ ॥

२८० । BK सोइ, N सुइ, P हर, U हरै, J प्रासन (! for प्रात), JKMNPU अर, N संजर, NP सग्रं, B [हर], M उर (for हर), M पठंति, NP अपतां (for पठन्तां) नितु, JU अपर सरस जितेंठी (०इ) अर । वेलि पठत (०ठंती) नित (नित्य) प्रति चींइअक । वञ्चित (वञ्चित वर) पामर ची विविच, K सुचो सुवर नित सुवर ओ ।

२८१ । BK आपमहि (for ०मै), B अचमणि, JP अचमिणि, N अकमिणि, U ०मिच, KU लसन, M लव्य, N क्रिसन, U सरीस, J कचत, JU कुमारी, J पूच, M पुच, BKP साहाग, N साभाग

२८२ । BP पूत, JM पुच, KNU पूच, BJKM अर, B सांदिधि, J(M)PU साहच, K साहिय, N साहच वाहच, JKMNPU भंडार, BK अग, BPU अचमिणि, BKU पठंतां (for जपन्तां), BK अगि पुड़ ।

२८३ । K योक (for कोइ), B कचंति, JM कचत, K कचंत, B अकै अक, J अकै अक, N अक कचर अकां प्रति, P कचर अक अकां प्रति, BK अचि,

चतुरविध वेद परणीत चिकितसा
 ससत्र उखध मंत्र तंत्र सुवि ।
 काया कजि उपचार करन्तां
 ऊवै सु वेलि जपंतां ऊवि ॥ २८४ ॥

आधिभूतिक आधिदेव अध्यातम
 पिंडि प्रभवति कफ वात पित ।
 त्रिविध ताप तसु रोग त्रिविधमै
 न भवति वेलि जपंतां नित ॥ २८५ ॥

मन सुद्धि जपन्तां एकमणि मङ्गल
 निधि सम्पति धाड कुमल नित ।
 दुरदिन दुरग्रह दुसह दुरदिमा
 नासै दुसुपन दुरनिमित ॥ २८६ ॥

JPU गृह, M विध, N गृहि, KU खेष, N रणि. N प्रमाष (for कवष), KPU शुभ, BKN करम चाचरद. M चाचरोति, J चाचोर, U आंषोषे जु, K जपंत .

२८४ । B °विधि, JKNU चतुर्विध, ALL प्रणीत, B(M)N चिकित्सा, JKPU चिकित्सा, JKU शकौषध, J शुवद, K सुद, N सवद (for सुवि), J कलि (for कजि), U उपकार, J ऊवि. K सो, BJKM जपंति, N जपंत, J ऊवद. K ऊच, M ऊवै .

२८५ । BPU °भूतक, K भूत, B °द्वेष, B पडि, JKMNPU पिंड, JK त्रिविधि, M त्रिविधि, B तस, N त्रिविधि रोगमय, J त्रिविधिमद, M त्रिविधिमै, भवंत, BM जपंत, JKN जपंति, BK place this stanza between st. २८२ and st. २८२ .

२८६ । B सुधि, J शुध, K सुद. MU सुध, BJPU वपमिधि. M विध. NP नव निधि, K थाथै, U थायद. NP [था]र, KU कुमल, M निति, B दुरदसा, J दर्शना (sic !), KP दुरदशा. M दुरिदसा, U दुर्दशा न्हासद, P दुसुपण. JU दुसमन (for दुसुपन), JMU दुरनिमित .

मणि मन्त्र तन्त्र बल जन्म अमङ्गल
थलि जलि नभसि न कोइ छलन्ति ।

डाकणि साकणि भूत प्रेत डर
भाजे उपद्रव वेलि भगन्ति ॥ २७७ ॥

सन्धासिध्ने जोगिध्ने तपसि तापसिध्ने
कोइ इवड़ा हठ निग्रह किया ।

प्राणिया भवसागर वेलि पठि
थिया पारि उत्तरे थिया ॥ २७८ ॥

किं जोग जाग अप तप तीरथ किं
व्रत किं दानास्रम वरणा ।

मुखि कहि क्रिसन रुकमणी मङ्गल
कोइ रे मन कल्पसि क्रिपणा ॥ २७९ ॥

वे हरि हर भजे अतारू बोलै
ते ग्रव भागीरथी म तूँ ।

ओक देस वाहणी न आखाँ
सुरसरि समसरि वेलि छूँ ॥ २८० ॥

२७७। B मिधि, KM मधि (for मधि), U बलि थंन, JKN बल जल, BMNPU डाकिधि, J डाकिध साकिध, M साकिधि, PU प्राकिधि .

२७८। BM सिन्धासिध्ने, N चेता (for इवड़ा), JMPU प्राणी, N प्राणीयां, K °साग्रद्वे, N °सागर, JKMN P पार, B तरि पारि (for उत्तरे), K तर पार (ditto), M तिर पार (ditto), J उत्तरद्वे .

२७९। N आन जोम, B आन, दान आनम, JKNPU °नम, BJKN वरध, KMU मुप, JMU करि (for कहि), KPU छसन, M छस, N क्रिसन, BJU बधमिणी, BM बधमि, JKU कल्पसि, B क्रिपध, KMN छपध, JPU छपधा .

२८०। N वि धरि धरि, BM कोडे, J कोडर, K कोडे, B(K) पधि, JU थंबु (for थंन), NP जल (ditto), BK न (for म), दिसा (for देस), M वाहणी, NPU वाहिणी, B(K) थार्य, M थार्यो सुरसरि .

राठौड़ राज प्रियीराज री कही ।

७६

वह्नी तसु बीज भागवत वायौ

महि थागौ प्रियदास मुख ।

मूल ताल जड़ अरथ मगइहे

सुधिर करणि चठि छाँह सुख ॥ २६१ ॥

पत्र अक्खर दल दाला जस परिमल

नव रस तँतु त्रिधि अहो निसि ।

मधुकर रसिक सु भगति मञ्जरी

मुगति फूल फल भुगति निसि ॥ २६२ ॥

कलि कलपवेलि वलि कामधेनुका

चिन्तामणि सोमवह्नि चत्र ।

प्रकाटित प्रियमी प्रियु मुख पङ्कज

अखराजलि निसि थाइ अेकत्र ॥ २६३ ॥

प्रियुवेलि कि पंचविध प्रसिध प्रनाली

आगम नौगम कजि अखिल ।

१६१ । BK(M)N वैली, BKM तच, JK इथु°, NU इथी°, P प्रथी°, KNPU सुच, BM नांडथी, B सुचड, K सोयड, M सुयड, J सुयरि, B बरधि, KM करच, BJ चठि, B सुधि .

१६२ । B प्रति, JKMPU अचर, B प्रत (for दह), J यत्र, B तति, K मातु (sic! for तँतु), BM बधि, JKU विधि, N हधि, P हधि, B सुकवि (for रसिक), J ति (for ह), K ते (ditto), U तु (ditto), B अरथ (for भगति), N सुकति, M भत्रति (for मु°) .

१६३ । BN °वेलि, P °वलि. B किना (for वलि), B समवेलि, JPU °वली, N °वली, JKP चिच, N विधिच, B प्रघडित, J परडित, KNP प्रगडित, M प्रगडत, BPU इथिमी, J इथमी, KN इथवी, B इथ, J थियु, KNPU इथ, M प्रिय, BMP अचरावलि, JKNU अचरावलि, B थियु, K थाथे, N ते (for थाइ), P निजे (ditto) .

मुगति तणी नीसरणी मयडी

सरगलोक सोपान इल् ॥ २९४ ॥

मोतिबे विसाहण ग्रहि कुण भूँकै

बेक बेक प्रति बेक अनूप ।

किल सोभण सुख भूभ वयण कण

सुकवि कुकवि चालणी न रूप ॥ २९५ ॥

पिगिड नख सिख लगि ग्रहणे पहिरिबे

महि मूँ वाणी वेलि मई ।

जगि गलि लागी रहै बसै जिम

सहै न दूखण जेम सहै ॥ २९६ ॥

भाखा संसक्रित पराक्रित भगतौं

भूभ भारती बे मरम ।

रस दाइनी सुन्दरी रमतौं

सेज अन्तरिख भोमि सम ॥ २९७ ॥

२९४ । B °बेल, BJKMU °दिधि, JKNP प्रसिद्ध, U ँदि, J प्रणाली, N परनाली, J निर्गम, M द्विगम, N निरगम, J असीयत (for मण्डी), K अमिक (ditto), P अनिय (ditto), U अनिय कि (ditto), B अनयसरण (for सरगलोक), M अनयकेकयम (ditto), JKNPU सगलोक .

२९५ । NP मोतीयां, B विसाहणे, M °बो, NP °बड, B कर (for कुण), B बुंका, P भूँकि, BJKMU कलि (for किल), U भूँक, B कुण (for कण), NP किल सुभ भूँक वयण सोभण कण, N साकवि, U चालिणी, M कि (for न) .

२९६ । B पंदि, JKM पिंङ, N पीँडी, PU पिंङ, BM लन, P अहणे, BJMU भूषणे, K भूषण पहिरर, M मो, J वेल, B मै, JU सर, U लागि रहि, B सै, JKU सर, M सहो .

२९७ । B भाषा पराकृत सचकृत, M भाषा प्राकृत सचसकृत, KN संसकृत, PU संकृत, JKNPU प्राकृत, BK भणता, J भणतां, N भणितां, M भारथी, BJPU दायिनी, K रंता सेजर अंतर, JU अंतरर, NP अंतरीष, B भोम, JK भूम, PU भूमि .

विवरण जो वेलि रसिक रस वम्हो
 करौ करणि तौ मूभ्त कथ ।
 पूरे इते प्रामिस्यौ पूरौ
 इत्तै व्योक्ते व्योक्ते अरथ ॥ २९८ ॥

जोतिखी वैद पौराणिक जोगी
 सङ्गीती तारकिक सहि ।
 चारण भाट सुकवि भाखा चित्र
 करि अकटा तो अरथ कहि ॥ २९९ ॥

ग्रहिया सुख सुखा मिलित अग्रहिया
 मूँ गुण आखर अ मरम ।
 मोटा तणौ प्रसाद कहै महि
 अठौ आतम सम अधम ॥ ३०० ॥

हरि जस रस साहस करे हालिया
 मो पहिड़ता वीनती मोख ।

२९८ । B वैल, M रसि, U करण, B कषण (for करणि), K वरण (ditto),
 B जो (for तौ), M न. JU मुभ्त, M पूरै, J इत, KNP इतो, B
 अरथ (for इते, U तार (ditto), J प्रामिस्यउ, K पामीसो, N प्रामि-
 सिउ, U प्रामिसउ. B प्रामिसे पूरे, NP र्थां, B अर (for र्थे), JK
 अर (ditto).

२९९ । JKNPU जोतिखी, KU वैद, N वघद, BBN पुराणिक, K जोषो
 (for जोषी), JKNP तारकिक, M तारकी, U ताकिक, J अच, M करे,
 U करर. P अकटा, K अकटो न, JM [तो].

३०० । N महिया (for पहिया), P निधीया (ditto), BM सुधि, M नखिल,
 BNP अग्रहिया (for अग्रहिया), KM अ, NP नरं, BN नचि (for
 गुण), MP निधि (ditto), K नच (ditto), M अचर, BKM मोडां,
 NP अच अरउ आतम अधम, B वम .

अन्हीया तुन्हीयो ध्याया

खवण तीरथे वयण सदोख ॥ ३०१ ॥

रमताँ जगदीसर तणी रहसि रस

मिथ्या वयण न तासु महे ।

सरसै रुक्मणि तणी सहचरी

कहिया मूँ मैँ तेम कहे ॥ ३०२ ॥

तूँ तया अनै तूँ तणी तया ची

केसव कहि जुण सकै क्रम ।

भलौ ताइ परसाद भारती

भूँडुँ ताइ माहरौ भम ॥ ३०३ ॥

रूप लक्खण गुण तया रुक्मणी

कहिया सामरथीक जुण ।

जाइ जाणिया तिसाँ मैँ जँपिया

गोविंद राणी तया गुण ॥ ३०४ ॥

३०१ । J रस घस, U करि, BJ वूँ, M सु. KN पंछितां. B वेगती, K अन्ही-
याय, M ंया का, U ंयाहं, BP तन्हीणे, JU तुन्हीणद. J आवीया,
B सभण, JNP अवण, M आवणि, KU अवणे, K तीरथ, M वैण, JU
वचन (for वयण) .

३०२ । KU जगदीस. B तया, N रहसि, B रसि, J वेण, B तस, J तण, K
तास महे, B सरसति, BM सभण, JP सभणि, U सभण, BJNPU
मद, B तिम, J तिम, K कहि .

३०३ । B तू, M तुण, J केसवि, KMN जुण कहि, BJ तिणो (for 1st ताइ),
K प्रसाद, BKM भूँडो, JNP भूँडुँ, B places this stanza between
st. २९९ and st. ३००, and MN place it between st. ३०१ and
st. ३०२ .

३०४ । JNPU लखण, K लखण, M लखिण, B रूपमे लखिण ची तयाँ सभणी,
• M सभिणी, PU सभिणी, M कहिया इ कोरते तास जुण, B जँपि
(for जाइ), KMNP जाणिया तिसाँ (for जाइ जाणिया), M inverts
the order of stanzas ३०४ and ३०५ .

राठौड़ राज प्रिधीराज री कही ।

८३

वरसि अचल गुण अङ्ग ससो संवति
तवियौ जस करि खो भरतार ।
करि खवणे दिन राति कण्ठि करि
पामै खी फल भगति अपार ॥ ३०५ ॥

---

३०५ । J वरस, M अंति, JNU सचि, M हु (for ससो), J संवत, M समंत, P
.....न रस शशि व[अ]रि (for ... अङ्ग ससो संवति), J अचि, M
प्रिय (for 1st करि), JMNU श्री, M करै (for 2nd करि), JNU अचणं,
M अचणि, JU कंड, M करै कंडि प्रामै फल श्री, J फल श्री, U भगत,
BK omit this verse.

NOTES

1. चार..... मङ्गलचार, "These four (auspicious names) form my *maṅgalācāra*" The Sanskrit commentary of *U* identifies the four names with the four subjects which according to the rhetoricians are to be mentioned in the beginning of a work, and quotes the *śloka* following :—

मङ्गलं चाभिधेयं च सम्बन्धस्य प्रयोजनं ।

चत्वारि कथनीयानि शास्त्रस्य धुरि धीमता ॥ १ ॥

2. किरि निखइ (*l'*) चीत्तारै चीतारा प्रतइ (*N*).

4. नार is in origin a plural neuter form of the correlative pronoun (Ap. नारं < Skt. नानि), which like the analogous form कारि, कारिं of the interrogative, has come to do function for the singular as well. Cfr. st. 13, 303 below. In st. 11, 12 the form is doing function for the genitive-oblique. Analogous to नार is the form जार of the relative pronoun (Ap. जारं < Skt. यानि), which is used in a plural sense in st. 104, 304, and in a singular sense in st. 169.

5. Of the two readings पाचो (*BKNS*) and पाचौ (*JMPU*) in the third line, the former is preferable on account of the alliteration of the पा° with the पा° of पार, which precedes. Alliteration is a very important factor in bardic poetry.

7. Notice the reading संपोचर of *BNPSU* for जु पोचर. The latter is the correct reading, not only because पोचर is a much better form than संपोचर, but also because the relative जु is required in the sentence.

8. In explaining the sense of this stanza, the comments of *NPV* agree together, and differ from the *Dhūdhārī* comment of *BKS*. For the comparison of the two interpretations, I quote below the comments of *B* and *U*: कवि कहै है सुकदेव ब्यासदेव जइदेव आदिदे अनेक सुकवि ऊष्या है यणि रीति सबही की बेकही

है श्रीकृष्णदेव ते पहिलौ जु रकमणीजी कौ वर्णन कीयौ सु या वासते
जु प्रङ्गारग्रन्थ कोजै तौ पहिलै श्री कौ वर्णन कीयौ चाहिजै (B).

शुकदेवो व्याससुतो व्यासो ऽप्यथ च गीतगोविन्दकर्ता जयदेव
इत्यादयो ऽन्ये ऽपि विष्णुभक्तिपरायणाः सुकवयो ऽनेके वाल्मीकिप्रश्नक-
प्रङ्गारादयः सर्वे ऽप्येकसंज्ञा इत्येकः केवलः पुरुषप्रधानः श्रीगोविन्दस्तस्यैव
स्तुतिं कृतवन्त आदौ भगवद्रूपवर्णने कृतोद्यमाः परं मया तावत्स्त्री-
वर्णनमतः क्रियते यतः प्रङ्गारग्रन्थो ग्रथ्यते यदुक्तं प्रङ्गारे स्त्रीप्रधानत्वमतो
मह्यं दूषणं न देयम् (U).

9. *U* reads जोइ र्वाँ for जोइ र्वाँ in the 2nd line, and explains
it : र्वाँ रत्यकलादास्यमन्त्रणे दे सुजन लं पश्येत्वधाहारः ।

10. सिरहर, for सिहर (< Skt. शिहर), with insertion of र
analogous to सरजल for सजल, सरधीर for सधीर, and सरजीत for
सजीत, for the last of which examples see *Vacanikā Ratana
Sīnghajī rī Mahesādāsōta rī*, 244.

11. तार. See note to st. 4, above. *B* renders the form
with तीये राजा दे .

12. नाम तार तस्या नाम (U). Here and elsewhere I have
used a vertical dash over the line to indicate a long vowel which
for prosodical reasons is to be pronounced as short. It is the
same sign which is used by native copyists to convert an आ
into अ, whenever by mistake they happen to write आ instead
of अ. Ex. : प्रकार, for प्रकार. In Old Western Rājasthāni poetry
in general, and Dīngāla poetry in particular, a long vowel
immediately followed by a short vowel is liable to be pro-
nounced as short.

13. तार तावन्मात्रम् (U), तितरौ (B).

ते as a feminine singular form of the demonstrative pro-
noun, is an Old Dīngāla form which is no longer found in
Modern Dīngāla nor in Modern Māravārī, where it has been
substituted with ता. It is, of course, identical with the general
form ते of Old Western Rājasthāni and Gujārātī. In our *Velī*
both ता and ते are used for the feminine singular.

14. बीरज for बीज, another instance of the insertion of र in the middle of a word. Cfr. note to st. 10, above.

बम्हरि for बम्रि, with insertion of ह analogously to समहर for समर. Cfr. *Vacarikā Ratana Singhajī rī*, 54, and also my *Notes on the Grammar of the Old Western Rājasthānī*, etc., § 38.

15. The meaning of the two first lines is clearly explained by U: शैशवं बाल्यं तद्यशरीरे तनी सुप्तं गतप्रायमिति तथा यौवनं न जाग्रतं न तादृशं प्रकटितमतौ वयःसंधिः समुत्पन्नः क्रियद्वारंस्थायी सुदिष्टा सु वशोति स्त्रप्रप्रायो यथा वरिप्रब्द ऊप्ये ... (U), but in the interpretation of the fourth line most of the commentators seem to have been led astray by understanding प्रथम (प्रथम) as an adjective or an adverb (" first, at first "), instead of an abbreviation of प्रथीराज, the author of the *Veli*.

20. दल फूलि विमल वन is clearly and correctly rendered by B as: दिवै वसन्त चाथो ज्यो वन फूलिजे वै त्यो सरौर फूलौ. This is no doubt the original reading, which the other commentators have failed to understand and have consequently been tempted to alter the text into दल फूल विमल वनि.

22. सु ज. Cfr. st. 19, 32, 46, 94.

कमोदणि for कुमोदणि. For the weakening of *u* into *a*, due to the influence of the *o* in the syllable following, see my note to st. 16 of the *Vacarikā Ratana Singhajī rī*. Cfr. also कुमारमो, st. 189, 205.

मेन केस मेनकेशा इति रात्रिरूपा इत्यपि मेनशब्देन चारणभाषया सुजङ्गसदृशाः (U). Notice here the use of the term चारणभाषा "the language of the Cāraṇas" to indicate the *Diṅgala*.

23. वरुण तथा किरि डोर. वरुणस्य प्रचेतसः पाशा इव वरुणस्य शस्त्रं पाश एव तं दूरीकर्तुं जगतो ऽपि न शक्यते तद्विदमपि बन्धनं कृष्णस्य दृढं भावीति ररुस्यं यदुक्तं कुमारसंभवे :—

श्रीरोषपुव्याधिकसौकुमार्यौ बाह्व यदीयाविति मे वितर्कः ।

पराजितेनापि कृतौ हरस्य यौ कण्ठपाशौ मकरध्वजेन ॥ १ ॥

25. सधर. सधरौ माहात्म्यवन्तौ (U).

षष्, a survival of the old neuter singular of the Old Western Rājasthāni, used exactly in the same adverbial function as the षष् in *Vacanikā Ratana Śīghajī* ११, 92, q. v. For other instances of the neuter in the *Veli* cfr. st. 36, 64, 66, 211.

26. जुअलि नालि इति नत्ना लोकप्रसिद्धं कीदृशं तस्याः कदल्या गर्भसदृशं विशेषसौकुमार्येण नीरोमत्वमपि प्रकाशितम् (U).

27. हरिहंस सावक हरिहंससावकाः सूर्यस्य लक्ष्मपत्यानीवाणु-सूर्याः (U).

28. हिव रुकमणी नी विद्या कहइ । आठ व्याकरण भणी अठारह पुराण जाणइ अठारह स्मृति जाणइ धर्मअर्थनीतिमोक्ष प्रकाश कह शास्त्र जाणइ चारि वेद ४ भले १ आचारग्रन्थ २ व्याकरण ३ छन्द ४ जौतिष ५ पदभञ्जन ई अे षडङ्ग जाणइ षडङ्ग ई चारि वेद ४ मीमांसा १ तर्कविद्या १ धर्मशास्त्र १ पुराण १८ सर्व मिल्या चउद विद्या नी जाण चउसठि सकला नी जाण जाणी अेकोकी विद्या माहि अनेक प्रणा प्रणा अधिकार आपणइ मति सँ जे माहिला अर्थ विचारियइ कह (P)

29. हरि तिषि. Here perhaps I was authorized to read हर with the majority of the MSS., thereby making the correspondence with the हर at the end of the line more complete, but I have preferred to retain the regular form, not only on account of the हर immediately preceding, but also because it is difficult to know how far one would be justified in altering, however slightly, the endings of words or syllables to produce internal rhymes or alliterations. Thus, if I had chosen to read हर for हरि, why should I have not read also नहर for नहरि to produce one more internal rhyme ?

वन्दै गवरि हर, अद्यापि ह्योलिकानन्तरं कन्याभिर्गौरिपूजेतिव्रतं वितन्यत ईप्सितवरप्राप्तिनिमित्तम् (U).

32. पांतरिया, बुद्धा विहीनौ जातौ (U).

माता इ. Here the pleonastic particle इ has been added by myself to complete the number of prosodical instants required for the verse (14). I might have added ए as well. If one more syllable is not thus introduced, the verse will fall short of one *mātrā*, but one might still read it correctly by pronouncing the second syllable of माता as equivalent in duration of time to three prosodical instants instead of two. For an analogous case see st. 183.

35. The MSS. *J(K)SU* read नाम नन्द दमघोष नर in the second line, but the explanation which the commentary of *U* gives of नन्द is hardly acceptable: पुरोहितो दमघोषनामा नवानामन्दरः (*U*). In the *Bhāgavata Purāna* Damaghoṣa is the name of the father of Siṣupāla

36. चन्देवरी is my emendation of the original reading which is given as चन्देरी by the consensus of all the MSS. The reason for the emendation is the same as has been adduced above for the reading of माता इ instead of माता (st. 32), namely, the necessity of introducing one more prosodical instant to make the line complete. In the present case too, the deficiency might be made good by pronouncing the *e* of °न्द° as equivalent to three prosodical instants instead of two.

37. संनि उषा ... देवपति. Cfr. प्रिथीराज लम्बा केरि देवपति (*Va-canikā Ratana Singhajī rī*, 20).

38. बाके, from Ap. वक्त्रदि < Skt. वक्त्रे, is the regular passive form of बाँधनी, which in the modern language has gone out of use, it being substituted with the new form बन्धीजे. For the use of वक्त्र in Prakrit, see Pischel's *Prakr. Gramm.*, § 548.

39. बुधी, for कुधी, a technical term used in Indian architecture to indicate the base of a pillar (see *Archaeol. Surv. of West. India*, Vol. ix, Northern Gujarat, p. 24). The change of कु° into बु° was evidently made by the Poet, only in homage to the rule of the *veṅṣagāi*.

40. जीर is a word whereof the exact meaning is not clear. The Dhūdhārī commentary seems to take it in the sense of

“tent”: रङ्ग रङ्ग रा समिधाना जभा क्रिया है सोर मारुं वादल उषा, whereas the commentaries of *PU* explain it as a synonym of स्त्री
 “woman”: जोइ इतिस्त्रीपर्यायः स्त्रीणां श्यामोज्ज्वलरत्नपोतनीलरङ्गानि
 वस्त्राण्येवोद्येक्षते जलदपटलानीव पृथग्वर्णान्यभ्रतन्दानीव (*U*); जोइ
 कहतां स्त्री ना वृन्द पञ्चरङ्ग वस्त्र पद्मिण्या तेहिज जलदपटल् मेघघटा
 किहौं सामल् किहौंइ उज्वल् इसउ पञ्चवर्ण मेघवृन्द (*P*). To under-
 stand the comparison, one should think of the way the Indian
 women, dressed in gorgeous colours, crowd the roofs of the
 houses on all festive occasions when there is a procession or any
 other similar *tamasha* to be seen.

41. कोरण, नवीनमेघवर्षासमयात्प्राक्सरजोवायुमुम्भाभदधान-
 मिति (*U*)

42. गावै करि मङ्गल्. Cfr. गावै सुखि मङ्गल् करि मीत, st. 55, below.
 From a comparison of the two passages it is obvious that करि is
 in both cases connected with मङ्गल्. The commentaries do not
 all agree in the interpretation of the phrase, for instance *B* ren-
 ders the present passage simply with मङ्गल् गावै है, and *P* in the
 latter passage connects करि with सुखि and renders: सुखर करी
 मङ्गल्रूप मीत गावरं. The correct meaning of the phrase मङ्गल् करि
 is evidently that which is given by *U* under st. 155, namely:
 मङ्गलानि कृत्वा ... गीतानि गायन्ति. In other words, here मङ्गल् is not
 used to give the meaning of “auspicious song,” but only “aus-
 picious ceremony.”

मने for मानै, the shortening of the initial syllable being re-
 quired by the metre.

44. गङ्गिचामो रतिविप्रः (*U*). The literal meaning of the word
 evidently is “he who wears the brahminic thread round his
 neck.”

वीर वटाऊ ब्राह्मण, अहो भाई अहो पथिक अहो ब्राह्मण
 अत्यन्त उतावली थकी वार वार वचन कहइ (*P*).

45. म म करिषि, a sigmatic future form used in the function
 of a prohibitive imperative. For the use of similar prohibitive

futures in Old Western Rājasthāni and Prakrit, see *Notes on the Gramm. of the Old West. Rāj.*, § 121.

अन, a Sanskritism well permissible in bardic poetry. Cfr. *नन*, st. 174, 244.

46. रहरह कोइ वर रची रर. From the commentaries, it appears that the meaning of this phrase is that all the few travellers who were out, having reached their destination, halted for the night, but the grammatical connection of the three words वर रची रर is not clear to me. I quote below the renderings of the three commentaries of *BPU*:—मारग मारग धे पय्यो आय विश्राम कियउ पय्य चालता ररुा (B); वटाऊ सर्व वासउ ररिवा भयो “ररुउ ररुउ” इम करुता पय्य वरुी ररुा (P); ररररर इति यो यत्रोषितुमनाः स तत्र गन्तुकामो भूत्वा चिन्तितं स्थानमाश्रयदतो मार्गवहनं लोकैर्निरस्तम् (U).

47. भौ इति सभयाश्चर्ये (U).

49. The commentary of U gives two explanations of करि कमल, the second of which is evidently wrong: करे कमलानि कृत्वा मन्दं मन्दं चलन्तीति विशेषस्तथान्यार्थे कराः सौकुमार्येण कमलसदृशा इत्यपि (U).

जङ्गम तीरथ इति योगस्थानलीना योगेश्वराः (U); जोगीसर (P); अनेक तपसी (B).

51. सम्प्रति प्रत्यक्षम् (U).

52. अन्तहपुरि दरवारि (B); श्रीअन्तेउर माहि गयउ माहिली सभा माहि (P); पुरान्तः पृष्ठं पृष्ठं श्रीकृष्णस्थान्तःसभासंमुखं गतवान् (U).

53. परिलो, an adverbial adjective, i.e. an adjective doing function for an adverb (परिलो, or परिलो, cfr. the reading of N). For the use of adverbial adjectives in Old Western Rājasthāni see *Notes . . . etc.*, § 78.

55. The verse is in corrupt Sanskrit. The reading of the first line is unsatisfactory in all the MSS. I have adopted the reading of NPU, in which the order of the questions कस्मात् कस्मिन् etc. is confirmed by the order of the replies contained in st. 56, but I have had to complete the line with the insertion of किञ्च, which is found in BJM only, as the line was falling short of two mātrās. The commentary of U to this stanza runs as follows: हे मित्र त्वं कस्मात् पुरात् समागतः कस्मिन् पुरे वससि किमर्थमिहागमः केन सह द्रव्यं तव कार्यमग्रे कुत्र परिग्रासि तच्च ब्रूहि ममाग्रे निवेदय एतत्तव कारख्यं पत्रं केन जनेन कस्मै प्रेषितमिति देवभाषा संस्कृतमेव प्रश्नम् (U).

57. वाचत ... न वगौ, वाचयितुं न वगइ इति न शक्यत्वं संभवति (U), वचायइ नष्टी (P).

कामस्य is rendered by the Sanskrit commentator with कञ्जलम्, a neologism not without interest.

58. अक्षरषक्षरष is understood as a compound by the commentaries of BU (अक्षरषक्षरष तुम्हारी विरद है B; हे अक्षरषक्षरष U), but P more ingeniously reads the two words as separate and understands: बीज उ क्षरष कोई नष्टो, i.e. to translate the text literally, "every other protection is without protection." Notice that P also reads नै जि instead of तुम्ह.

60. सालिग्राम सूद ग्रहि सङ्गृहि, सालिग्राम श्रीपरमेश्वर नी मूर्ति शूद ने घरे कोई उत्तम जनम दाइ (P): सालिग्रामं गल्लकीनद्युत्पन्नं शूदग्रहे (sic) संग्राहयन्ति ददते इव (U).

62. It will be noticed that the first line in this stanza does not conform to the general rule of the *venasagāi*, which requires that the first and the last word in the line should begin with the same letter. But the Poet is not to be found at fault here. By studying all the lines in the *Veli*, which apparently do not conform to the rule of the *venasagāi*, I have discovered that these, far from having no *venasagāi* at all, have two *venasagāi*s. In other words, the line is split in two, and each of the two parts has a *venasagāi* of its own. Thus in the present case

बाह forms *venasagāi* with बहुर, and बाह with बहि . The other examples of double *venasagāi* which I have found in the *Veli* are :

सीपति कुण सु मति लूम गुण जु तवति (6),

सैसव तनि सुखपति जोवण न जाग्रति (15).

कोकिल कण्ठ सुहाइ सर (20),

पणिहारि पटल दल वरण चंपक दल (49),

कुमकमै मंजगा करि धौत वसत घरि (81),

इम कुंभ अन्यारी कुच सु कक्षुकी (90),

गजरा नवग्रही प्रौचिया प्रौचि (93),

चोर चक्रव विप्र तीरथ वेल् (186).

सूँ लोष. Strictly grammatically speaking, the reading सूँ of *BJKSU* would be more regular, as सूँ is not a direct, but an oblique form. But the reading सूँ is supported by the rule of the alliteration, which carries much weight in bardic poetry, and also by the large use which both Old Western Rājasthāni and Māravāri, especially colloquial, make of the impersonal passive construction of the past participle (*bhāvi prayoga*, see *Notes . . . etc.*, § 127). Thus in modern Māravāri one would not say to-day सूँ लोषी, but स ने लोषी. *P* renders accordingly : सूँ नद लोषनीरूप (P).

63. हूँ, अहं सीतारूपा (*U*); हूँ सीतारूप (*P*).

वेलाहरण कहतौँ समुद्र (*B*).

64. बाहरि करि "Rescue me!", an imperative. The Sanskrit commentator renders : नम ... बाहरिं मद्दामापयस्व : पद्मादात्मनो-पायं कुरु .

बाहोज for बाहोष, the °ष being probably changed into °ज only for the sake of the rhyme.

65. Apparently, the second and third line in this stanza do not conform to the rule of the *venasagāi*, because the first and the last word in each of the two lines do not begin with the same letter. It is however to be observed that the bards are often satisfied with making the initial syllable of the first

word in the line correspond to the second, third, or even fourth syllable of the last word, instead than to the initial syllable of it, as the general rule requires. Thus, in the present case, the त् of विद्या has its correspondence in the त् of चातुरी, and the र of राजि has its correspondence in the र् of विराजो. This is not considered to be a breach of the rule of the *venasagāi*. For other examples of this case see stanzas 39, 40, 67, 107, 108, 109, 118, 119, 144, 161, 171, 174, 176, 178, 179, 188, 192, 194, 198, 208, 209, 216, 222, 247, 252, 264, 265, 288, 305.

दुरी इति दुःखोत्पादकः (U); दुःखदाई (P); दूसमन (B).

66. ते is understood by P in the sense of a causal conjunction (नोशर्द कारचर्द) and connected with कहिजै, but it is evidently connected with समन वेला. U renders : तस्य लग्नस्य वेलाया चकारे चीणि दिवानि वर्तन्त इत्यवधिदर्शने (U).

चारात, a Sanskritism which is hardly justified in bardic poetry. U renders it with निकडम्, B with चारि, and P with समीप.

68. रुसै, an instrumental used adverbially "in such (a way), with such (speed)." The position of the qualitative demonstrative adjective रुसौ in this construction is similar to that of the correlative adverb "so" in English, in phrases like : "I like it so much! They go so fast!" etc. Cfr. वचनी रुसौ (*Vacānikā Ratana Singhajī ri*, 21), and चलन्ता रुसा (*Ditto.*, 23). In the present case, N renders the word with भल्लर् प्रकारर्द, and P with भली परर्द. The reading रंसु of NPU is not clear to me, unless it is an incorrect reading for रसं, the neuter form of रुसौ used adverbially.

The commentary of U to this stanza is of particular interest inasmuch as it represents an attempt by its author, Sāraṅga, to throw aside the authority of his guide, Cāraṇa Lākḥo, and give an interpretation of his own. But in this he fails, and his new interpretation is grossly absurd and altogether unacceptable : चारयेनैवमुक्तमस्ति सुयीवसेनो १ मेघपुष्पो २ वेगवान् ३ बलाहक एते क्षणस्य रथे चत्वारो ऽन्वाः परं मम मनसि नैवं स्फुरति यतो ज्ञायते सर्वमप्येतद्भयस्य चपलगतिवर्णनं तेन रथः कीदृशो वहति यादृशं वानरसैन्यं समुत्थकमथ च नह मेघ पुष्प इति नदीजलपूर-

समये यादृग् वद्वत्थवा बलाहकानां वर्षाभागां यादृशं यादृशं वेगवत्त्व-
मिति रथगतेराधिक्यं तत्र सारथिं दूरं कृत्वा खेच्छया त्रिभुवनपतिः
स्वयं रथं खेटयितुं लभो ऽतो ज्ञायते धरा पृथ्वी गिरयः पर्वताः पुराणि
मार्गनगराणि श्रीकृष्णसंमुखं समागच्छन्तीव महति जन व्यभ्यागतवति
संमुखमागमनं महत्वप्रदानमनयोक्त्या वेगवत्तया रथस्य निर्गमो ऽवगन्तव्यः
(U).

69. जिन “So that, in order to.” For the employment of
जिन as a final conjunction in Old Western Rājasthāni, see
Notes...etc., § 111.

71. मुख धारणा, मुख नी धारणा नूर (P); मुखस्य धारणां
कान्तिं तर्कयति सविशेषं पश्यति दूतस्य मुखे निर्मलता कार्यसिद्धिलक्षणं
प्रतीतम् (U).

72. महत्ति is evidently a feminine substantive, the object of
कही, and I identify it with Gujarāṭī सच्चिती, f. “Information,
particular knowledge.” The commentators, however, prefer
to connect the word with गुणजण and to explain it as महत्तराः
जिन्यः “respectable women” (U), or महतर लोक “respectable
people” (P). One need only look at the place महत्ति occupies
in the sentence, to understand that the commentators’ inter-
pretation is a grammatical impossibility. But the lack of
common sense is often one of the most conspicuous qualities
of Indian commentators, especially of those who wish to
make a display of their undigested erudition.

73. बचरिज को लामे चरय. Here लामे is my emendation.
BKMS read लामो, which is untenable and has probably origi-
nated from a misreading of लामे, whereas JPU read लामा.
Also, most of the MSS. read कार in the place of को. I do not
think there can be any doubt that the construction of the
phrase here is identical with the को बचरिज मनुहारि लामो in st. 78,
and therefore लामे चरय is a genitive. But it might be understood
as a locative as well, the terminal °i of चरयि being dropped to
form a rhyme with कथ. If the phrase लामे चरय is understood as

a genitive, the reading साधा of *JPU* would be equally correct, the oblique in °è and the oblique in °ā being equally permissible in the form of *Diṅgāla* in which the *Veli* is written. *U* renders the phrase with: अर्थेकमेः किनाचयेयु (*U*).

74. अक उजाथर कलह् अवाहा, जिके उजाथर संग्रामधीर ते साथइ वली जे कलह् अवाहा अयेसरी आगइ चालिइ खामिभक्त ते साथइ लीधा (*P*): अक अद्वितीय उजाध[र]इ (*sic*) क° अोज संग्रामइ धीर ते साथइ लीधा वली जिके कलह् संग्रामइ अवाहा अयेसरी छइ अथवा दुवाहा क° कलह्इ बली (*N*); एके ये अजाथरइ (*sic*) इति संग्रामेधीराः पुनर् अवाहा इत्ययेसरणयोग्याः खामिभक्ताः (*U*).

आखाडसिध कछताँ जिअे बि तीन वार संग्राम कीधा छइ किहाँ हारइ नही अहेवा [सु]भट (*P*).

75. Notice the reading नाम रिअ of *BM*. It is obviously to be explained as a misreading of नागरिअ, unless it is, indeed, an alteration introduced by some presumptuous copyist.

76. केवी दुर्जनाः (*U*).

77. आपपर इति परस्परम् (*U*).

78. राजा रै, a colloquial phrase which is to be completed with a substantive in the locative like बरै "in the house." It is, ultimately, the same idiom which is used in English and other European languages.

79. सीखावि सखी राखी आखै सजि, ओछणजो आया जाणी रकमणियइ सखियाँ सीखावि राखी छइ ते सखी राखी प्रति इम कछइ छइ ...(*P*).

• The last line in this stanza does not violate the rule of the *veṅasagāi*, because the bards in particular, and Marwari writers in general, always consider postpositions as forming one word with the substantive to which they are appended,

and therefore, according to their theory, the last word in the line with which we are concerned, is not नयो but च म्बिकानयो. Cfr. the similar case of मदन ची in st. 82, चाथा क्मि in st. 108. म्बिसन ची in st. 148, हरि सूं in st. 166, and नयो परि in st. 192.

80. श्यामा चारंभिया सिणमार. Here श्यामा ("the dark-complexioned one") is used by the Poet as a mere synonym or epithet of Rukmiṇī, obviously without any particular intention, much as it is used throughout the poem, but the Sanskrit commentator apparently thinks that the word is here used intentionally and takes the opportunity to explain the meaning of it, by quoting two ślokas which enumerate the characteristics of a śyāmā woman :—

यदुक्तं श्यामालक्षणां :

श्यामा च श्यामवर्णा स्यात् श्यामा मधुरभाषिणी ।

अप्रसूता भवेत् श्यामा श्यामा षोडशवार्षिकी ॥ १ ॥

या प्रीते चोष्णशरीरा उष्णे प्रीतशरीरिणी ।

मध्यकाले भवेन्मध्या सा श्यामा इत्युदाहृता ॥ २ ॥

81. The commentators do not seem to be sure about the exact meaning of छ्छोहा, a word which some render with ऊतावला "quick" and others with ढीला "loose." The commentary of *N* gives both the meanings. I quote below the different comments to the last two lines in the stanza: सु किसी देखिजै है जैसे मखतूल कौ डोरौ तूटौ है अर गुण मोती छ्छोहा कहतां ऊतावला छिटकि छिटकि पड़ै है इसी सोभा देखिजै है (*B*); जाणे करि छीना कहतां निबलइ मकतूल पाट नइ गुण दोरइ छ्छोहा ढीला प्रीत प्रीया ते हाथ थकी कूटा तूटा पड़िवा लागी (*P*); अहमेवं जाने गुणसुक्ता: क्षीणैर्निर्वलैर्मकतूलगुणैः श्यामपट्टदवरके छिछोहा इति शिथिलं प्रोताश्रुतिता इव पतितुं लभा इव सादृश्य उत्पेक्षा (*U*); जाणे करि छीना कं निबला क्षीण मखतूल ना गुण दोरा थकी गुणरूप मोती छ्छोहा कं ढीला प्रीया थका अथवा छ्छोहा ऊतावला कूटा पड़ता जिसा दीसइ तिसा जलकण दीसइ छइ (*N*).

84. कण्ठ क्कहताँ गलुईँ पोत क्कहताँ वीड़ियउ बाँधुउ जाणे कपोत पारेवउ अथवा नीलकण्ठ महादेव नौ गलौ जिख्यौ अथवा जाणे करि हिमाचल पर्वत पाखइ यमुना वहइ छइ अथवा जाणे निखइँ श्रीशङ्खधर श्रीछाणइ समइ भागि विचालइ अकेइ आँगुली भाख्यउ शङ्ख होइ (P).

85. जमुणा फेग पावन्न जग, उत्प्रेक्षते जगत्पावन्त्या गङ्गायाः फेन-युक्ता यमुना इव (U).

कुमारमग पिटदण्डउ आसू काती री रातइ श्वेतदण्ड सरीखउ (P); कुमारमार्गः स्वर्गदण्डक इवाश्विने कार्तिके मामि नीरजस्के गगने श्वेतदण्डको दृश्यते (U).

86. अषियाला तीखा (BNP). literally “pointed.”

सिखी सिखी बरि, literally “on the hone of the collyrium-pencil,” the former सिखी being used in the meaning of शङ्खाक “the pencil used for applying collyrium to the eyelids,” and the latter in the meaning of शिखा “a hone.” N reads सिरि सिखी बरि and explains: अञ्जनरूप सिखी ऊपरि घसी सिरि क’ ओतेज चढाया (N).

जल वालियौ पाणी दीघउ (P); जलं दत्तम् (U).

87. वली रुकमणियइ आँपगइ निलाडरूप चन्द्रमायइ रोली नउ तिलक कीधउ वली कलङ्क धूम वेउँ काट क्कहताँ रातपणइँ करी महादेव नउ चीजउ लोचन अग्नि सरीखउ तेह नेउ धूम काण्डउ तीजउ लोचन निर्धूम कीधउ आँपगण सुखइ ललाटरूप अर्धचन्द्र तेह नु प्रशामतारूप कलङ्क काण्डउ चन्द्रमा निकलङ्क कीधउ अे भावार्थ अेतलइ तिलक भलउ वखाण्यउ (P).

काट, काटशब्देन दोषम् (U).

89. वाँकिया. I am not sure about the exact meaning of this word. The commentators simply say that it is a term for a part of a ratha, and P adds that the *vāṅkiyās* are found at the two sides of the vehicle.

ताडङ्ग ताडङ्गयुगलं कर्णकुण्डले चक्राविव पेटकाविवेति (U). Notice here the use of the word पेटक- as a Sanskritisation of the vernacular word परङ्क "a wheel." The latter word is, of course, not derived from पेटक- but from Apabhraṃśa परङ्क (Cfr. Prakrit परङ्क explained as रथचक्रम् in Hemacandra's *Deśināmamālā*).

90. कवच सम्भ काम कि कलह, जागो महादेवजी कवच पहिरौ है काम सौं जुध करिवा कै ताँई (B); शम्भना हरेण कामेन सह कलिं कर्तुमानसा कवचः संनाहो हृत इव प्राकृतकविसमये कुचस्य शम्भपमा प्रसिद्धा (U).

Notice the reading मन हरि आगौ मगडप मगडे of B, which is explained: श्रीछाण्णी का मन कै ताँई मगडप ह्यौ है जु मन आग बैसिसी (B).

वारिगह, वारिगह सव्दइ तम्बू वस्त्र ना दीधा हइ तिहाँ तम्बू-यइं रजुआदि बन्धग जइ अनइ इहाँ कसादि बन्धग जाणिवउ पट-कुटीति वारिगहशब्देन चारणभाषयां तम्बूनाम (N); वारगहशब्देन पटकुटीयुगलं रचितमिव (U).

91. कल क° मनोहर (N). The other commentators omit to explain the word.

93. वले वलै विधि विधि वलित, वली वलय श्यामपाटकउ विधइ विधइ आँपापणा स्थानक बाँध्या (P); तथा च वलयः श्यामपट्ट-सूत्रग्रथितो विधि विधि यथास्थानं निवेष्टिताः (sic) (U).

95. किमत्र, a Sanskritism bolder than अत्र and तत्र which are used by the Poet in other places. U renders: तेषां भूषणानां कविरत्र पन्थे किं व्याख्यानं कुर्यात् (U).

96. मापित करल इति मुष्टियाह्या (U).

भावीसूचक... The Sanskrit commentator gives two different interpretations of the last two lines in this stanza, of which the latter interpretation rests on a reading भावीसूचक, which is not

evidenced by any MS. : उत्प्रेक्षते भावीसूचका अनागतभाग्याविर्भाव-
कायकाः सिंहराशौ ग्रहगणः सकल इति सर्वे ग्रहा अवस्थिता इव कथाः
सिंहकटोसाम्ये 'सिंहराश्रित्वमेवोक्तं यतो रक्त्विग्यास्तुलाराश्रित्तस्याः
सिंहस्थाः सर्वे ग्रहा एकादशा ज्योतिःशास्त्रे फलदायिनो मनोवाञ्छितं
ददत अतः श्रोत्रास्योत्प्रेक्षे निवेष्टनं भावीति महद्भाग्योदयत्वं
दर्शितमयमेकोर्धो द्वितीये ऽर्थे एकस्यां राशौ स्थिताः सर्वे ग्रहा जन्मसंज्ञका
भावीशोचका इतिपाठे दुर्दशादर्शकास्तस्या राशेः क्षीणत्वप्रतिपादको
ऽतः कटी क्षीणा जातेतीदमपि वितर्कणं न्यायं ग्रहाणामपि विविधवर्णत्व-
मवगन्तव्यम् (U).

98. वली रकमणोयइ नाकइ लटकतउ मोती दीघउ ते वखा-
णइ दधि वीण समुद्र माहि थो वणतउ रूडउ जाणी लीघउ साख्यात
गुणमय मोती नउ दाणउ ससत आघउ पाळउ ह्यालतउ नाक नइ
आगइ मुक्ताफल मोती निहसत लटकतउ शोभइ जाणे सुकदेव व्यास-
पुत्र तेह नइ मुखि भागवत पुराण शोभइ सुक सरीखी नासा मोती
सरीखी भागवत (P).

The Dhūḍhārī commentary reads **सु सन** (for ससन) in the
second line, and explains : समुद्र सोधि अर जु मोती लियौ थौ जु
वणतौ देख्यौ साख्यात गुणमै सु सत्य या वात सही (B).

99. करि इक बीड़ी.....The Sanskrit commentator gives
two different interpretations of the sense of the last two lines,
but the second interpretation could hardly be taken seriously :
उत्प्रेक्षते वीटकरूपः कीरः शुक्रस्तस्य मुखकमलस्य मध्ये खजात्या नाशा-
रूपया शुक्रा सहै क्रीडां कर्तुमुद्यतोस्ति करकमलस्यः शुक्रो मुखस्थितना-
शाशुक्रा स्नेह्या रन्तुं प्रवृत्त इवेति चिन्त्यं तथा द्वितीये ऽर्थे वामायाः
करे वीटकं शुकरूपं तस्य मुखकमलस्य जात्या करकमलरूपया क्रीडते
इत्यपि (U).

102. पान तम्बोल (P); बीड़ा रा डबा (N); पत्रभाजनम्, (U).

103. चकडोल सुखासन (P); प्रसिद्ध सुखासणादि (N); नरवा-
ह्ययानम् (U).

ने, the oblique singular form of the correlative pronoun (< नइ, cfr. st. 66), used in the same construction as in st. 95, above. The form is peculiar of the Vikānerī; standard Māra-vāri uses तिष, तिषि instead.

104. तुरी लाग ले ताकि तिम, आँप आँप जोग्य तुरी घोड़ा ताकी नइ लीधा (P); खखयोग्यान् तुरगान् वेगवतो ऽश्वान् प्रथमं वितर्क्य ततो गृहीत्वा (U). Apparently, लाग is here used in the sense of “fit, suitable.” (Cfr. Gujarāti लाग, “near to, close to; applicable; suitable, agreeable,” Belsare’s *Etyim. Dict.*, p. 1002).

105. द्विल्वलिया कहताँ प्रगा ऊतावला है (B); गुणविस्तरा (P); बज्जसघनं विस्तृताः (U); द्विल्वलिया क° रुकमिणीजी रा चकडोल आगलि पाद्विल इतस्तत परिभ्रमणशील यथा प्रणुं विस्तरा इह (N).

मद गुड़ित मद भरता (P). Notice the reading गलित of *BKMN*. The reading गुड़िता is of course preferable, not only because more difficult, but also because of the alliteration it makes with the first two syllables of गुड़िता.

106. चाहि is here used in the function of a postposition of the accusative-dative to give the meaning of “towards, in the direction of.” The form is, of course, a conjunctive participle from चाहयौ in origin, and carries the meaning of “desiring.” The Sanskrit commentator literally enough renders with अनुसङ्गीकृत्य, but the commentaries of *NP* mistake the real meaning of the word and explain it as चङ् “four,” namely “the four directions of the compass” (!).

The third line in this verse does not conform to the rule of the *venūṣaḡā*, and it would seem that the correct reading must be वैकुण्ठ किरि चञ्जोधावासी, but as the reading is evidenced by the consensus of all the MSS., I have not ventured to alter it. Cfr. the similar case of किरि नीपायौ तदि निकुटीचे in st. 110, तिषि चाप ही करायो चादर in st. 168, जिल सिणवारि चकीचे सोचति in st. 228; and किरि परिवार सकल परिपरायो in st. 237. From the combined evidence of all these cases it would seem that when a line begins with an adverbial, pronominal, or conjunctive

form, or in general with a word having more or less the character of a proclitical, the *venasagāi* may optionally be formed with the second word in the line instead than with the first, thereby leaving out of consideration the proclitical word with which the line begins. Cfr. the analogous case of lines ending with a postposition, for which see my note to st. 79, above. Cfr also the case of गौ चाके in *Vacanikā Ratana Singhajī rī*, 170, 183, 187, 205, 206, an anomaly which probably finds its explanation in some reason analogous to that given above.

107. पारस is understood differently by the different commentators: चउ पखेर (N); बिऊँ पासइ (P); परितः (U); पारस पाखाग [कौ देऊरौ] (B).

108. हाथा लगि. For the apparent violation of the rule of the *venasagāi*, see note to st. 79, above.

109. In the third line the MSS. NP read मन in the place of मति, and explain: आपणे स्वरूप मन सँ जोइवउ तिगँ चउथउ बाग थाप्यउ (N); आँपणइ आँपणउ स्वरूप जोइवउ (P), both explanations concurring with U's: खतः सुदर्शनेन .

लसणि अङ्ग मोड़णइ (P).

सञ्च प्रपञ्चः क्ततः (U); उद्यम कियौ (B).

• 110. तह इति शक्तिः (U).

निकुटीअँ सूत्रधारिभिः (U).

113. साङ्गलि एकार (B); झूकरव वूँब सबद (N); झूकड़उ (P); झूकरवम् (U).

आलूदा सनद्धबद्ध थया (P); सञ्जीभूताः (U).

बऊरूप योगीन्द्ररूपाः (U).

114. लारोवरि लारोवारि (P), श्रेणिबन्धेन (U).

नह खरता नर वरै नर. Here the exact meaning of खरत is not quite clear, though the word could hardly be anything

but an abstract substantive derivative of **खर** "hard." Following the clue given by the commentaries, I should feel inclined to understand something like "With the hardness of the (horse's) hoofs each man vies with the others (in speed)." But the use of an abstract like **खरना** in a similar connection is at least uncommon. I quote below the paraphrases of *PU*:
 लीखइ नखइ करी घोड़ो घोड़ा नई नर नर नई प्रेरइ कइ (*P*); नखैः
 खरतरैरुत्पत्यमानैरुत्पन्नैरानरं वृन्वते प्रेरयन्ति स्मेति खसवेगाधिक्यदर्शनम्
 (*U*)

115. The third line in this stanza apparently does not conform to the rule of the *venasagā*, but probably the Poet is not at fault, as he considered न सुणिजे as a single word.

116. नैड़ी. It is strange that here and in all other passages where the adjective **नैड़ी** occurs, almost all the MSS. should read **ने** instead of **नै**, नर. The word is from Sanskrit *निकठकः, through Apabhraṃṣa पिच्छडड > पडडड, and its correct form in Rājasthānī is नरडड > नैड़ी.

117. कालाहृणि कृष्णवर्ण (*N*); कृष्णवर्णमेघाम्बुदय- (*U*).

आड़ंग जागी अन्धकार जागी (*N*); लोहरी वरिसवड जागी (*P*);
 आडङ्गमिति वर्षणसमयं रुधिरमयमिव विज्ञाय (*U*).

बेपुड़ी वरै. Here **बेपुड़ी** evidently is only a feminine singular adjective, identical with the modern **बेवड़ी** "double," and some substantive must be understood with it to complete the meaning. The commentaries of *NP* understand **नदी**, namely "a double river is flowing, the one of water and the other of blood," but such a meaning can hardly be considered as satisfactory. The Sanskrit commentary is not very clear, but apparently understands **वर्षा**, namely "a double shower is pouring", but this explanation is also far from satisfactory. The correct explanation is probably that given by the *Dhūdhārī* commentary, which understands the word **फौज** and explains: **बेपुड़ी कहती**
वादल की बेपुड़ी कहै जो दो वडा वादल आम्हो सान्हां होइ तब कहै
जु मेघ वरससो तैसै फौज पिण बेपुड़ी वहै सो जाणिजे रगत वरससो (B).

118 कुहकवाण दारू नी ऊखली बाँसे बाँधी (N).

गैगह्या, गय हस्ती त्यों की गहणि ऊई गहण कहतौं भीड़ ऊई (B).

The Sanskrit commentary thus renders the meaning of the peculiar Dīngala terms occurring in the first two verses :
हथनालिहवाईकुहकवाणाः सर्वाण्यप्यातसबाजीलक्षणाणि तेषां ऊविरि-
त्युच्छलनं जातं वीराणां सुभटानां हक्काः स्वस्वबलवत्ताया वाढस्वरेण
प्रकाशनमभूद्ग्रहणमिति रणभूमिः सुरैर्गृहीता (U).

120. असुभकारियौ, कायर इम कहिवा लाग जे असुभकारियौ
क° अकालइ असुभकारी उतपात ऊपनउ (N); तैर्ज्ञातमयं समयो ऽका-
लिकसमेतमेघवदशुभकार्युत्यातिकः (U).

121. चोटियाली is evidently a feminine adjective connected with चौसठि "the sixty-four (*yoginīs*)," but the Dhūdhārī commentator ignores the real meaning of the word and most fantastically ascribes to it the meaning of "drops of blood": रुधिर खेत माँहे अकठौ ऊखौ कै अर ऊपरा जु रुधिर की बूँद पड़े कै त्योंह की जु ऊँची बूँद ऊखलै कै सु चोटीयाली कहावै (B). The correct explanation of the word is that given by UP: कुटितवेणीका विरलकेशाः (U); कुटे कैसे (P).

चाचरि [रण]भूम्यङ्गणे (U); रणभूमिकायइ (P).

औभाड़ै शस्त्रमोक्षविवादे (U); माहोमाहे हथियार वाहइ (P);
सन्न रा अउभाड़इ (N).

122. ततः प्रवृद्धे संग्रामे रणाङ्गणे रुधिराणि रत्नतलिया इति
बहुतरं चलितान्यतो योगिनीनां हस्तेभ्यो बहूशः पतितानि पत्राणि
पानभाजनानि प्रवाहे वेगवत्तयाधोमुखानि जातान्यतस्तरौत्वा तरीत्वा
गच्छन्ति कीदृशानि दृश्यन्ते स्मोत्थिते जलप्रवाहे बुद्बुदाकाराः पम्पोट-
करूपा इव इति ऽपि सम्भूता बहुवृष्टिं सूचयन्ति वर्णतो ऽपि श्वेताः पत्रा-
ण्यपि नृकपलानीवेति साम्यम् (U).

The commentaries of NP, and so also the commentary of U which I have quoted above, understand the second पत्रा in the second line in the sense of "vessel," apparently identifying

the word with वडा. Though the interchange of ड with ए is not unprecedented in Māravārī (cfr. for instance the double form रिणमल and रिडमल), I do not think the above interpretation is acceptable. In my opinion, the second वषा cannot be anything but a direct plural masculine from the adjective वषौ, connected with some word to be understood like "blows" or "men." The latter interpretation is the one preferred by the Dhūdhārī commentator who paraphrases : वषा द्वाथौ ये वषा जोध पडा हे (B).

123. हल in the fourth line is explained by *NP'* (and apparently also by *U*, though this substitutes for it हव in the commentary) as an adverb meaning "quickly, immediately." I wonder if the meaning of "plough" would not be preferable, especially in view of the fact that वाहविये in the third line has no object, and the only object which can be understood with it is हल "plough."

124. विसरियाँ विसर is a puzzle to me, and that it was also a puzzle to the commentators is clearly indicated by the different interpretations they have given of the phrase and by their attempts to obviate the difficulty by altering the original reading. From the commentaries, as well as from the general sense of the stanza, it would seem that the meaning of the phrase must be something like : "after doing the ploughing," but what the exact meaning of the two words विसरियाँ विषर is, I am unable to guess. Another difficulty is in the खारी in the second line, an adjective which, if it refers to जोज as it seems, ought to be in the masculine, and not in the feminine gender.

125. सिरा हंस नीसरै सति, जिहाँ खेली पाके तहाँ सरा नीसरै सो ओ जोधा काँ सिर हंस नीसरै सोई मालुँ सरा नीसरै (B). तलो हंसा जीवा निःसरन्ति किमिति तत्र सिरोनामानि फलानीव तत्रापि धान्याविभवे शिरा निःसरन्ति कथं सत्त्वेन सारवचया (U).

127. In all the MSS., the first line in this stanza falls short of two *mātrās*, but from the commentaries of *NP* as well as from a comparison with st. 128, where the phrase बले बसौँ occurs, we may conclude almost with absolute certainty that

the word which has been omitted is बलि. I quote below the commentary of *U* to the entire stanza: रामे भुजाभ्यां रयां डोहमाने खलानां स्थाने रयो सपरिवारचरणाः स्थिराः कृतास्ते एव मेढीभूता यतः क्षेत्रगाहटनस्थाने मर्यादार्ये स्तम्भो रोपितस्य (*sic!*) नाम मेढीति प्रसिद्धं पुनः पुनस्तत्र चटनेन संहारं फेरयति सति वृषस्थानीयवाजिपार्दैः सुष्टुगाहटं कृतम् (*U*).

128. खेतो नीपजे तिहाँ कण आवै सो वडा वडा जोधा माररा सो खेही मातुं कण लिया भाजि गया सो जाणे कणकण किया फौज का समूह भागा सो खेहीज नाज का गाडा खाँच्या भार खाँच्यौ जहाँ खलौ होइ तहाँ चुणिया नइ चिड़ी आय बैठै बलभद्र रै खलै खल कइताँ दुरजनाँ ऊपरि गृभणी आइ बैठी मांस चुगै गृभणी चिड़ी ऊई अर मांस ही नाज ऊयै (*B*).

129. वडपरि ऊकजतै विरुधि. Here all the commentators understand विरुधि in the sense of जमराणउ "the god Yama." *U*, for instance, renders: हृदयाग्रन्यस्तखेटके गृहीतेषु परमुक्तालोहेषु ससु विरुद्धो यमो भूत्वा लभः ।

भलाभली सति. From the commentaries it appears that there is here an allusion to a proverb (*ōkhāṇō*), whereof the entire form is भलाभली प्रियवो. The meaning is clearly explained by *U*: एकआदेको ज्यो ऽधिको भवति, namely "there is no good thing on earth than which there is not another still better." सति is, of course, सत्य "true." The proverb is still used in Gujarāti under the form भलाभली प्रियवो है, but in a somewhat different sense. (See Belsare's *Etym. Dict.*, p. 872).

130. अेकाअेक अकस्मात् (*NPU*).

131. विलकुलियौ रक्तत्वमाश्रितवान् (*U*); रातडउ हूउ (*P*); रातउ हूयउ (*N*).

वेलखि वेलकां पुस्तुस्थानम् (*U*); जिहाँ भर थापी खाँचीयइ ते वेलख (*P*).

अणी शरायभागं पुष्टिं च (*U*).

133. सनसि लज्जया (U).

अखियात आश्चर्यकारी वात (NP); ख्यातिराश्वर्यं ... स्तुतियोग्या
वार्त्ता चेति (U).

134. सोनानामी रक्त्नाभिधः (U), literally: "he whose name
is gold (रक्त्ना)."

द्विगियै जीवि, an absolute locative. द्विगिके जीविते स्वाधीने
तज्जीविते (U); द्वागस्थायी स्वाधीन जीवतव्य जाणी नइ (N); थोड़ी
वेला जीवतव्य जाणी (P).

135. All the commentaries, except the Dhūḍhārī com-
mentary, which has altered the original reading, agree in saying
that the meaning of this stanza is ironical (वक्रोक्ति).

137. The word हालिया in the third line seems to have
puzzled the commentators, for they all give different and absurd
interpretations of it. PU read हा लिया. N seems to understand
हालिया in the sense of अलगा कीया हुँता, and [र]लगाया in the sense
of पाबा फिरी लगायो. If हालिया could be understood in the sense
of "were restored," the difficulty would be eliminated, but a
verb हालयो "to restore" is unknown to me. I quote below the
comment of U, which contains two different interpretations of
the passage: हा इति खेदमाकलय ये केशा अलगाया हुँता दूरीकृता
आसन् ते तु श्यालकशिरसि हस्तं फेरयित्वा स्वहस्तेन शिरः प्रस्यर्गं (sic)
आलीया इति धरित्रीभाषया पश्चाद्दत्ताः पुनर्नवीकृता इतिभावार्थो ऽथवा
हाधी लीया इति देशभाषया प्रकटिता इत्यपि (U).

139. चाहै वाट जोइवा लागो (N); विलोकितुं लमाः (U).

ओटे उच्चैःस्थाने (U); नगर बाहिर ऊँचे स्थानके (N); ऊँचे
ऊँचे ठामे (P).

The second and the fourth line in this stanza are irregular,
in that they number thirteen syllabic instants, instead of four-
teen. In the *veliyò gīta* as used by Prithī Rāja, the second and
the fourth line always contain thirteen syllabic instants when
ending in a periambus (˘˘), fourteen when ending in a iambus

(^u—), and fifteen when ending in a trochee (^u—). In the present case, we have a iambus, and therefore the second and the fourth line ought to have fourteen syllabic instants each.

140. नील डाल करि देखि, “seeing green twigs in the hands (of the messengers).” In this connection, the Dhūdhārī commentator remarks that it is a custom for the messengers to carry a green twig in their hands when bringing good news, so that people who see them approaching from a distance, may prepare themselves for joy, before the messengers are near enough to speak.

The Sanskrit commentator gives an absurd interpretation of the fourth line, to wit: कुशस्थली द्वारिकापुरी कुसुमैर्वाचिना कमलोत्करैः सुगन्धीकृता. namely: “they perfumed Kuśasthali with lotus-flowers (!),” a blunder which is all the more extraordinary as the sense of the stanza is quite clear.

141. लहरिउँ लहरी आनन्दलीला: (L); सुखतरङ्ग कल्लोरूप लहरि (N).

‘ लहरीरव समुद्र (All).

143. तिकरि. This same word occurs again in st. 279, where it is explained by *U* as बन्करे “in thy hand,” and by *P* as करि हाथर “in the hand.” I doubt if “hand” is the real meaning of the word, though it cannot be said that such a meaning is altogether inconsistent with the sense of the two passages in which तिकरि occurs. I cannot avoid the suspicion that तिकरि is in both cases a pronominal or an adverbial form. Could it not be a curtailment from अतिकरि (< अति करि) “exceedingly, very much”?

147. पै वारि. Here पै is probably the contracted form of परि < अपरि “over, above,” but the commentary of *N* understands it as पय “water”: पयवारि कहतौ घूपपाणी उवारइ तथा कोईक लूँगपाणी उवारइ इम पिय कहइ छइ (N). As the meaning of “water” is given by वारि, which immediately follows, it would seem that here पै must have another meaning, i.e. the meaning suggested above.

151. साहो लघम् (U); लगनदिन (N).
152. सेस संसकार, सेस थाकता बीजा संसकार सर्व आरिम-कारिमादि (P).
153. अरजुनमै वेह, वेहति मङ्गलकलशा अर्जुनं स्वर्णे तन्मयाः (U).
155. चाहे जोवइ (P); पश्यन्ति (U). Cfr. st. 139.
मङ्गल करि. Cfr. करि मङ्गल in st. 42.
156. आगलै त्रिया प्री चौथै आरँमि, चीन् वारान् चवरिकापार्थ्वी स्त्रीमयेसरी क्त्वा ऊतं ऊताग्रं प्रदक्षिणीकृत्य चतुर्थे आरम्भे ऽग्रे पतिः पृष्ठे स्त्रीति विधिवद्विधाय विवाहः प्रारब्धः (U).
159. करेण, a Sanskrit instrumental, which is of course quite an anomaly in Dīngāḷa. Cfr. the similar case of वानरेण in st. 234.
160. सूध मणि is explained by the Sanskrit commentary in the sense of शुद्धमानसा सुभक्त्या and connected with सधसधधि. Obviously the explanation is wrong, for मणि here is not an instrumental from मन "thought," but from मणि "gem."
161. मँदिरन्तरि, खिगन्तरि. From the point of view of Sanskrit grammar, the correct spelling of these two words would be मँदिराकरि, खिषाकरि, but in Dīngāḷa an ā resulting from the contraction of two as in the middle of a word, is commonly shortened into a when followed by a double or compound consonant. The explanation of this fact is that the ā in such circumstances, even if changed into a, remains always prosodically long, thanks to the lengthening effect of the consonants following.
- विचित्रे चतुर (NP).
162. किरगि, a feminine form for ordinary किरण "a ray of light." The Dhūdhārī commentator in rendering the pass-

age uses किरण, but as a feminine gender : स्वरज री किरण पसरौ धी
सु सङ्गुड़ी (B).

163. द्रवङ्गित. All the commentaries, except the Dhūḍhārī commentary which does not explain the word, understand द्रवङ्गित in the sense of द्रविङ्ग “a thief, robber.” To make the text better suit such an interpretation, some commentators have even altered the original reading: thus *U* has changed द्रवङ्गित into द्विविङ्ग कि . I have no doubt that द्रवङ्गित has nothing to do with द्रविङ्ग “a robber,” but is a verbal form, *i.e.* a past participle perfect from द्रवङ्गणौ, a secondary form of द्रौङ्गणौ, द्रौङ्गणौ “to run, go forth.” My interpretation is supported by the analogy of st. 162, where there is a past participle perfect सङ्गुङ्गित corresponding to our द्रवङ्गित, and where there are also four subjects exactly as in our stanza, whereas if द्रवङ्गित were understood as a substantive, our stanza would have five subjects as against four in st. 162. It is evident that the two stanzas were formed one after the analogy of the other, and hence the above argument carries great weight.

164. अन्येषां पक्षिणां पक्षौ बद्धावुडुतुमशक्यौ चक्रवाक्यगलम-
संघे इत्यमिलितं रात्रौ वियोगित्वादहोनिग्रमपि प्रदोषे दम्पतीव मिलितौ
कालद्वयसंधित्वात् कामिकामिनीनां मनसा कामाग्रयोऽन्तर्भूता बहिः
प्रकटिता इव केन दीपकोद्योतमिषेणायं न दीपोद्योतः परं दम्पतीमनोयिः
(U).

166. कहे, a past participial perfect form equivalent to कक्षिषौ. The existence of past participial perfects in °e in Diṅgala, had been ignored by me till I came across the present passage which is so explicit that the nature of कहे could not possibly be mistaken. In all the other cases of perfects in °e which I had come across before, I had felt inclined to consider them as incorrect readings for °e, and interpret them as historical presents. I regret that I have made two or three such mistakes in my edition of the *Vacanikā Ratana Singhajī rī*. For instance in *kavita* 243 in the last-mentioned work, I have repeatedly read पङ्के, whereas I ought to have read पङ्के, through-out.

168. जेहड़ि इति चरणाभरणविशेषम् (U). Cfr. Hindi जेहर f.

For the third line in this stanza, which apparently does not conform to the rule of the *venasagāi*, see note to st. 106.

169. विहि, a feminine singular form of the remote demonstrative वौ (Hindi वह). The modern Mārāvārī form, for the feminine, would be वा.

171. बुद्धपटान्तरे कटाक्षरूपा दृव्यायाति च पुनर्याति गतागतं कुर्वती मनसोरमिलितयोर्मेहनार्थमेकीभूतकारणार्थमथवा द्वयोर्मनसि ह्यत्रिते ताणवाणकरूपे कटाक्षमोक्षो नलिकाक्षेपणमिति वस्त्रगुण्यनविधिः (U).

174. पति पवनि प्रारथित, वायरइ करी नइ कीघउ छइ सुख नउ उपाय जेगौं (sic) अहेवी कीधी अतलइ श्रीदण्णजो वायु करिवा लागी (N); पया पवनेन वातकरणेन प्रार्थिता दत्तसुखोपाया (U).

In the last line in this stanza the *venasagāi* is obtained by making the initial letter of the first word correspond to the last letter of the last word, but the irregularity is explainable in that the वौ is a suffix. Cfr. the similar case of ब्याकुलता in st. 176, घण्टिका in st. 178, चक्ररित in st. 198, कुंभू in st. 199, गुडलपण in st. 208, and सकतिवंत in st. 221.

176. ऊह, a poetical license for ऊई, introduced only to effect a rhyme with the कुह of the fourth line.

घरि चखु लाज ..... चक्षुषीलज्जा छता अतो बुद्धादिकरण-मिति चरणयोर्नूपुरध्वनिनिवारणं कण्ठे कुहुरवस्य निवृत्तिरिति निःसरत्वं सर्वाण्यपि लक्षणाणि समुत्पन्नानि (U); ..... कुह कुह अहेवउ कूजित सवद सुरत माँहि छँतउ ते निवारण करे क° निवारउ (N).

177. घणा घाति वल, प्रचुराण्यङ्गुलीवलकानि निविडं कण्ठे निक्षिप्य (U); अङ्गुलीइ घणा वलका आँकुड़ा घाति आँगुली माँहि आँगुली भराइ निवड़ काठी सखी नइ गलइ लागी (P).

178. सा, साउ इति खादुपर्यायः खादुना संयुक्ता ... प्रीति-
खादुना (U).

कस कञ्चुकबन्धनानि (U); कुच नी कस (P).

179. मनरखिन्त्रे मनोरक्तकाभिष्कन्दोवर्तिनीभिः (U); मनमानी
(P); मन की राखणहार (B).

संघट is understood by the commentaries of *NPU* in the sense of "spying or observing secretly," but I am unable to see how the word संघट could be capable of such a meaning. More reasonable is the explanation of the *Dhūdhārī* commentator: त्यां च को (i.e. सञ्चियां को) घेरो कुङ्क रक्षो वै (B), but probably the right explanation is "crowd" or "crowded" according to the Sanskrit meaning of the word.

180. बिन्हे गण, वे सरीखा जाणवा (P); बिन्हे गिण क° अहे
वेजुं नै यथायोग्य वसति गणवी (N); द्वयमपि गणयित्वा यथायोग्यं
विचार्यम् (U). From the above renderings of the commentaries it is clear that they consider गण as an imperative form second singular, the correct form of which would be गणि or गिणि. Cfr. गिणि in st. 202.

जामी यामिका यमनियमव्रतादिकतत्परा योगीश्वराः (U).

181. हरखि निगरभर, अत्यन्त हर्ष भरि करी (NP); आणन्द का
समूह माँहि मगन (B); हर्षनिर्भरेण (U).

182. सै इति सत्याः स्त्रियः (U).

नासपरिम अदाटत्वेन (U); अदाटत्वपण गुणइं करी (N); सपरिम
पाखै (B).

183. तस्मिन् समये विरहावध्यन्ते कोकस्य मनसि साध्रि. इति
वाष्का मिलिता प्रादुर्भूता कामिकानां मनसि रममाणानां चित्ते कोकेन
चतुरशीत्यासनसूचकेन शास्त्रेण क्रीडया इच्छा निवृत्ता दूरीभूता यतो
दिवसोदयो ऽधुना भावीति कथं निःशङ्कं रन्तुं प्रकृत अथ फलैः कुसुमै-

वांसा सुगन्धत्वं व्यक्तं ग्लानित्वाद् ग्रहगौराभरणैर्मुक्तामयार्दकैः शीतलता
शैत्यं गृह्णीतेति (U).

184. प्राणायामे, an agentive-instrumental plural, प्राणायामैः
वासप्रवासरोधनेः (U).

187. With this stanza begins the description of the different seasons of the year. In some MSS. the new argument is introduced by the remark: अथ ऋतुवर्णनम्.

गाढ धरा, पृथ्वी कठिना जाता (U); प्रिधी गाढ पकड़ौ कठोर
ऊई (B).

सूर राज किय जगत सिरि. Here some commentaries read राज and understand "road, track," and some maintain राज "the demon Rāhu, calamity." The Sanskrit commentator gives both the explanations: जगतो लोकानां शिरसि सूर्यो राजरिवोत्पात इव द्रुतो महादुःखावहो लगवन्त्यार्थं सूर्येण जगत्शिरसि गच्छो मार्गः कृतः सर्वाङ्गान् मस्तके तपनं बज्रं भवतीत्यवगन्तव्यम् (U).

188. केवि ऊअ अचरिज, केइक लोकां नई आसचर्य थयउ ह
हा कुण आकरउ तपइ छइ अथ[वा] अजूं किसोइक तपइ छइ (N).

त्रिच, in the fourth line, is used in the double meaning of हचरामि "the zodiacal sign Taurus," and हच "a tree."

189. दलि सुगता आहरण दुति, द्युतेः कान्त्या आहरणे आनय-
नार्थं पीठिकामध्ये मौक्तिकानि दलयित्वा संचूर्ण्य पिण्डीकृतानि तत्पीठिका-
मर्दनेनाङ्गस्य तेजस्विता शैत्यमपि (U); शरीरदुतइ शरीरकान्तइ करिवा
पीठी ऊतारिवा भणी सुगता मोती दल करि आटउ करी दुति कान्ति
आहरण आणवा (P).

190. माह तणी माहटइ गर्भइ हिमगर्भ झुउ तेह हूँ मिलि करि
आकाश मिसवर्ण झुउ वरिसवा निमित्त काणा वादल ययां मेह वरसतइ
होइ ..... [अ]न्वारो पक्ष होइ जिम आसाठ गउ सूर्य चणुं तपी करी
जे मध्याह्न कीघउ ते लोके मध्याह्न मध्याह्न कुरी जाणी जाणुं

द्विवर्णां मध्यरात्रिं हृद्द्वि क्वा कारणे नृजनपयि कङ्कतीं निव्यङ्गन (sic!) यकी (P).

माघमासे यन्माऊटि द्विमगर्भो जातः षष्मास्तावधिस्तस्य संभृते-
स्तेन गगनं मधीवर्णं प्रशामं भावि वर्षालक्षणां मिलितमाषाढस्य सूर्यो
बहुतरं परितप्य यन्मध्याह्नं कृतं तज्जनैर्निरन्तरं मध्यरात्रिरर्धनिशैव वर्तते
इति ज्ञातं कस्मान् नृजनपय इति निर्जनत्वात्तस्यां वेलायां सर्वे लोका गृहं
प्रविश्य स्थिता अतः कोपि बह्विर्नायाति तत्रैवंविधं प्रति मध्याह्नं महा-
निशातोप्यधिकं जातमिति भावः (U).

191. नैरन्ति प्रसरि निरघ्य गिरि नीभर, तत्र मासि निर्घना
गिरिनिर्भरप्रसरे वहति पानीये नैरन्तीति सुखमनुभवन्ति (U).

कि, in the fourth line, apparently stays for किञ्च or क्विय
(क्वियौ), the past participle perfect of करणौ, and is connected
with दचन. Cfr. दचनं कृतम् (U).

193. Notice the readings चयो वैरो (BM), and ऊउ बररी (NP),
for क्विया क्विहर in the third line. Seeing that the last is the
most difficult of the three readings, it is very probable that
it is also the original one. The Sanskrit commentator accepts
it and explains: स्यगधिरनाम्ना सूर्यधृत्तनक्षत्रेण वायुं सुक्ता स्याः
क्विहराः कृता दुर्बलीकृता विह्वलतया इतस्ततो भ्रमणशीलाः (U).

194. हरि क° इन्द्र तथा हरि मेघ इन्द्रधनुखादिकई करी तथा
भिन्नभिन्नवर्णई करी अम्बहर क° आकास नई सियगारइ (N).

195. घरहरिया इति भूमिसिद्धनकरो ऽभूत् (U); घरती सीं ची
(NP).

196. वरसतै दडुडु नडु अनडु वाजिया, प्रचुरधाराभिर्वर्बति मेघे
अनडानां नडा पर्वतानां निर्भरप्रवाहशब्दा बाठं प्रादुर्भूताः (U).

197. विद्यु नौलाणी, a curious construction of the preposi-
tion विषु, in which it is doing function for a negative prefix or
particle, the phrase having somehow the value of an adjective

or past participle passive compounded with a negative prefix, as if it were **बनोवाची**.

200. धरायाः स्त्रियो धराधररूपे खामिने मिलिते सति नदीनां तटा उत्पटिताः पानीयैर्बहिर्निर्गतं तत्केप्रा विरलीभूता इतिस्वरूपं दर्शयति केप्रा लटिप्राया यमुनैव कुसुमैर्मिश्रत्वं गङ्गैवाग्रे वेणीसमुदाय उल्लेखते चिबेणीसंगम इव प्रतिभासते (U).

दोतुं तटां जो नदी ऊलटि वही है सो जाणे चोटी विस्तरी है विथरी कइतां पृथवी जो स्त्री तिण नुं धाराधर मेह जब भरतार मिलियौ तब चोटी विथर जाइ यमुना रौ जल ख्याम सो तो केस ऊया गङ्गाजी रौ जल सो फूल ऊया जहाँ चिबेणी होइ तिहाँ जाणे चोटी गुथी इही पृथिवी की चोटी ऊई (B).

201. वेधूंचे. Notice that some MSS. read वेधूंचे. The word being not used elsewhere, so far as I know, it is difficult to determine which of the two readings is preferable. वेधूंचे is **३**t any rate confirmed by the Sanskrit commentary which renders : **वेधुचिनो रकीभूतो** (U).

203. पहल, in the second line, seems to be used in the sense of "other," or "that." I am uncertain as to whether the word could possibly be accepted as a modification of परल (परलज, see *Notes on the Grammar of the Old Western Rājasthānī*, etc., § 144), introduced just to make a rhyme with महल. The commentaries do not help to understand the nature of the word. *N* renders it with **चनरद**, and *P* with **चनरद चनरद जूनया**.

महाराज परमेस्वरस्य (U). For another instance of the employment of the honorific term महाराज to designate the Supreme Lord, i.e. Viṣṇu, see *Vacanikā Ratana Singhāṇī rī*, 244.

204. पाचि पाचिरत्नमय (NU); पचरतनमय (P).

The MSS. *BK* read विचरि in the place of पचर and understand "peacock": **घरौं जपरि मोर चरय करै है** (B). The reading is evidently wrong and so is the interpretation.*

205. प्रखोलित. I have adopted the reading of *NP*, but *the fact that almost every MS. has a different reading of its own, leaves some doubt as to whether the reading I have adopted is the original one. N renders the term with: उज्ज्वल धवला कीर्षा*.

206. वयस्या वयसि नवा नवा वचने करी (*P*); वचनेर्भूयो भूयो ऽहं व्याख्यास्यामि (*U*); वार वार वचनं करी वखाणीसि (*N*).

207. सुरति, in the last line, is not from सुरत, but from सुरति, hence the °i.

209. The Sanskrit commentator thus renders the sense of the last two lines : पितृणामपि मर्त्यलोकः प्रियो वल्लभो लग्नस्तत्समये दत्तपिण्डग्रहणाय पितरः समागच्छन्तीति लोकोक्तिः (*U*).

212. तरणिः सूर्यस्तुलायां तुलराशावर्थात्तुलाकृते स्थितः काभ्यां तुलितस्तेजस्तमोभ्यामतस्तत्र दिनरात्री समसमे भवतो यथा कश्चिद्गजा कनकेन तुलति भू पृथ्वी तस्यामिति रीत्येदमपि तुलनं तेन कारणेन सदृशं तुलामारोपितौ द्वावपि कीदृशौ जातावित्याह दिनं सर्वकार्यकरणे क्षमं ततो दिने दिने ऽमर्षतया लघत्वं यातीव रात्रिः स्त्रीरूपालक्षणेस्तुच्छा ततो गर्विता सती रात्रौ रात्रौ गौरवभावं प्रोत्प्लुलभावेन दृढत्वं याती- वेति यदुक्तं संपूर्णकुम्भो न करोति शब्दम् (*U*).

215. नवां जना अर्थाग्निरूपेण देवा इव जगतां त्रिसुवनानां नवान्यसुक्तान्यपि सर्वाणि सुखानि सेवन्ते स्मेति जगद्वासमिधेण वयं द्वारिकावासिन इतित्याजेन यदुक्तम् ।

ताम्बलमग्नं युवतीकटाक्षं गवां रसो बालकचेष्टितानि ।

इक्षौर्विकारा मतयः कवीनां सप्तप्रकारा न भवन्ति स्वर्गे ॥ १ ॥

सेवां दर्शयितुं रुक्मिणीरमणस्य शरद्वृत्तौ दीपमालिकानन्तरं भुक्त- राग्निभिर्नवैर्नवैः पक्षात्रैः सुगन्धद्रव्यादिभिर्वस्त्रैश्च निश्चिदिनं दिवारात्रौ भक्तिं कुर्वते स्मेत्यर्थः (*U*).

216. औह्यास्यैव रीतिर्जाता यदा सुयोधनं दुर्योधनमुद्दिश्य युद्धार्थं धनञ्जयस्यार्जुनस्य सहायत्वे समागतास्तदापि सप्त एव जायतो ऽनिद्रो ऽभूत्तद्विधिना मासेषु मार्गशीर्षो भयं समागतो मिलितो यत्र जनादेनो निद्रां विहायोत्थितवांस्तत्र देवज्जटिणी इति लोकोक्तिः (U).

भीरि सखाई (P).

मोंटि आँखि ऊवाड़ो जाग्या (N).

217. सज्जये is an instrumental-locative plural form from सज्ज "all, everybody," apparently used in the agentive meaning in connection with a verb like जाणियौ, which is to be understood. The commentaries of *NU* take the form in the sense of a genitive or dative, and explain: सज्जये क० सर्व पुरुषे सूहृ[व] क० सर्व सधव आपणी स्त्री ना उर क० हृदयस्थल सरग क० स्वर्ग देवलोक तुल्य थया (N); सर्वेषां नराणां सधवस्त्रियासुरांसि हृदयानि स्वर्गतुल्यानि जातानीति कृत्वा पीडामालिङ्ग्य स्त्रीनराः सुखं श्रेते (U).

219. जग. The commentaries of *NPU* read जिणि in the place of जग and explain: जेषि कारणि, येन कारणेन. But the causal is absolutely out of place here.

221. अलुभाया तन मन आप आप मै . . . etc. रुक्मिण्या वरेण [च] खदेहं मनः परस्परम् अलुभाया इत्येवं ग्रन्थरीत्या निविडं बद्धे यथा शीतं विहितं दूरीकृतम् (U); हिवइ खमणी अणइ क्खणइ आँपो आँप मइ माहोमाहि तनु शरीर मन सुं अलुभाया काठी गाँटि बाँधी इमि परइ विहित शीत गमायउ तन मन एकटा करी नइ (P).

222. अउर, बीजउ (P). Notice the reading अउर of *BJKM*. If the reading अउर is the original one, as I believe it is, we have here a proof that at the time when the *Velk* was composed, the vocal compounds अर, अउ were still capable of retaining the hiatus in poetry, if not in the spoken language. It is obvious to everybody that if in the present passage अउर were pronounced as अर, the line would become faulty and the rhyme would be destroyed.

223. पारथिया क्रिपय वयय दिसि पवयै, प्रार्थितकृपयस्य किं वाक्यमुत्तरमेव नास्तिकथनं ततः शब्दद्वयेन तन्नाम्ना दिगुत्तरदिक् तस्याः पवनेन (U). For the peculiar sense of उत्तर (“refusal”) in the passage, see st. 249.

224. The general meaning of the stanza, according to the commentators, is that in *Dvārikā* the cold of winter is hardly felt: दारिकान्धे शीतः शोक इति लोके प्रसिद्धमेव (U).

225. उद्गच्छमेवाकोऽग्निरूपं कृत्वा दिवारात्रौ संध्यादये दम्भयोः श्रीकृष्णविक्रमणोरुपरि प्रथमं धूपं विधायारात्रिकामिषेण निजं शरीर-सुवारयति करद्वयेन भ्रामयित्वा तदधीनं करोतीव कथं दशसु दिक्ष्वारा-त्रिकाभ्रामयं किं कृत्वा खं प्रतापं प्रतिहारीकृत्य शीतप्रगमं निवार्य पञ्चात्खयं सेवितुमना एवं विदघ्नातीवेत्येको ऽर्घ्यो द्वितीयार्थे लोकाः स्वर्याय प्रत्युपकारद्वत आरात्रिकामिषेण निजतनूस्तदधीनान् कुर्वन्तीवेत्यपि (U).

226. कलसि कुम्भे (U).

ठरे जु ऋह कियौ हेम ठरठ, हिमं ठरितमिति किंचिद्गनीभूतं ऋहा ऋदाः ठरठीकृता अकम्पनपराः कृता यतः कुम्भे शीतं च जर्जरम् (U); हेम पिण ठरठ पाणी का ऋह निवाण ठरठ कृहतां जामी नह पालउ थयउ (P).

227. रोरी इति वाडखरेण (U); ननन (P). Notice the reading रोरी of *BJKM*.

228. थोड़. Notice the reading थुड़ (for थोड़), which is found in the MSS. *BK*, and is also supported by the commentaries of *NP* where the word is explained as an equivalent of श्रावा or प्रतिश्रावा. Of all the commentaries, only *U* accepts the reading थोड़ and explains it as थोकर “a little.”

For the anomalous *venasagā* in the third line, cfr. note to st. 106.

229. The first line in this stanza does not conform to the rule of the *venasagāṣ*. रति is for रिति, the *i* in the first syllable being dropped to produce an alliteration with पति.

230. कसटि भंगि कष्टनिवर्तनसमयादनु (*U*).

231. Notice the reading मधूक, for मधुप, in the third line. *U* adopts the former, but at the end of the commentary gives also the latter reading. I quote below the commentaries of *UB*: अथ च मधूकदत्तमिषेण गलत्पुष्पतया वसन्तपुत्रः प्रिशुरूपो रोदितोव कथं यतो दलेषु मलयानिले लम्ने सति कल इति रोगविशेषः समुत्पन्नः कीदृशे मलयानिले त्रिगुणे प्रसरति पानीयत्वेव लम्ना यथा दृषितो बालः कलितो भूत्वाश्रूणि मुञ्चति तथायमपि ततो मातेव वनस्पती दुग्धमिव मकरन्दं मधु श्रवति सप्रसवं क्षरति रुदनरक्षणार्थं स्तनदान-मिवान्यार्थं पाठान्तरे मधुपो भ्रमरो रिषरिषाटरवमङ्गीकृत्य रोदतीवेति शेषा व्याख्या सैव (*U*); दल कहताँ सरोर थो जे बालक जब ऊपजे तब कलि रौ जु वाउ लागै तबहो उहि बालक नूँ भूख, तिस लागै है कैहै त्रिगुण कहताँ सीत मन्द सुगन्ध मलयानिल लागै सोई थोँही वसन्त जनमतही भूख तिसा लागी है कै जे भमर बोलै है सु ज्यों बालक रोवै है थोँ वसन्त रोवै है अर वनस्पती जु रस चूवै है सु जाखे माता दूध खवै है (*B*).

233. अजु, as I explain it, is only a poetical amplification of the relative pronominal form जु. The commentary of *N* renders it with अजु.

बन्दरबासु (< Skt. बानरमासा ?) seems to be a term designating some floral ornamentation with which the house in which a male child was born, was decorated.

236. पीला वसन. Up to this day, in Rajputana, the woman who has given birth to a male child and whose child is living, wears a yellow scarf (पीलो चोड्यौ).

237. कणवीरपुष्पाणि रत्नानि करणिपुष्पाणि श्वेतानि सेवन्ती-पुष्पाणि हृतवर्णानि कूजा इति पुष्पजातिविशेषः सुवर्णनाम्नी जाती पीत-

पुष्पा गुलाली इषत्पाटलवर्णा यत्र वसन्त आसन्मुत्प्रेक्षते सर्वोपि परिकरो
विविधवर्णैर्वस्त्रैर्धयायोग्यं परिधापित इव (U).

किरि परिवार ... See note to st. 106.

238. अनेन विधिना विधिवद्वर्धापनैः कृत्वा वसन्तो वर्धापितः सन्
भालिम इति भाषया भव्यतया दिने दिने भरणेन बलेन चटितो वर्धित-
स्तत्र गह्वरिया इति गर्वितैः पुष्पादिसम्पृद्धिमद्भिस्तदभित्तर्यैरिव पागं
दत्वोक्तापितो यथा बालहारा (sic) गानादि कृत्वा बालं रञ्जयति (U).

241. ल्लासि, घोडाँ नी ल्लासि घोटकशाला पायगह (N); लासि-
रिति मन्दुरा (U).

242. तडि तरला. Here the commentaries understand तडि
as a locative (तडे वृक्षादारभ्य U), meaning "the stem or trunk (of
the palm-tree)," and तरला as an adjective meaning "broad
(ब्रूख)." The sense deriving from such an explanation is, no
doubt, satisfactory, but an adjective तरला "broad" is unknown
to me.

बन्धिया जगह्य किरि, वसन्ते पट्टे स्थिते राञ्चि जगत उपरि
जगह्य इति जगद्धस्ताः पत्रावलम्बनानीव बद्धा इवास्माकं यो जयतु
तेनागन्तव्यमिति स्वर्गपूर्वकं रिपूणां भयोत्पादनम् (U).

243. अवसर नाटारम्भः (PU).

नाइक रङ्गाचार्यः (PU).

मेलगर नाटक ना जोवणहार लोक (NP); मेलगराः कौतुकप्रेक्षको
जनसमुदाय इव (U).

244. कलहंसा ज्ञातारो भव्यभ्येति भाषका अप्यवा यानं गति
तत्कारा नागागतिकारिण इत्यपि मयूरा नृत्यकरा इव पवनो वायुस्तालधर
इव पत्राणि ताडयन्त्यादिपर्यायैव तालाः कांस्यमया इवाथारिभ्रष्टेन
कापिष्टटिकाजातिविशेषस्तस्या जल्पनं तन्नीस्तर इव वीथेव भमरा
उपाङ्गि शरीरपालनचेष्टाकारिण इव तत्र चकोराः पक्षिणस् तीवटउचट
इति भ्रष्टेन तालविशेषस्तस्योद्घाटकाः कर्तारः (U).

245. तत्र विधिपाठक ईदृशं नृत्त्यनृत्येति श्लाक्ता युक्त एवाथ रसवच्छकः सारस इव कौविदो विषच्छणो लीलया [गतिकारको] गानपरः खञ्जरीटः खञ्जनपक्षीवेति पारापतस्य दाटिर्गुटककथनं प्रगल्भ-लागिर्भमरीस्फुरणवृत्तया मूर्च्छनाविकरणं चक्रवाकस्य विहारो गतागतं विदुरश्चित्तस्य वेषपरावर्तनमिव (U).

प्रगल्भ लागि दाटि पारेवा, प्रगल्भ कहतां विस्तीर्ण लागदाट पारेवा ल्यै है भाँति भाँति की जैसै नटवा संगीत की लागदाट ल्यै तिहँ तिहँ भाँति की मानेँ पारेवा ल्यै है लाग दाट ऊरमई दीं की अड़वाई तिरप उरप सुलप वाली मुरू उलथा पलथा अे संगीत का भव है (B).

246. The first line in this verse does not conform with the rule of the *veṇasagāi*.

This is one of the most difficult verses in the *Veli*, on account of the musical terms used in it, which are not generally known and some of which are quite unheard of. In the second line, it is doubtful whether the reading is लिचति मरु or लिच तिमरु. The commentaries of *NPU* adopt the latter reading, whereas the *Dhūḍhārī* commentary adopts the former. I have followed the *Dhūḍhārī* commentary, which seems to be right, not only on account of the *veṇasagāi*, but also because लिचति is a more satisfactory reading than लिच anyhow. Besides, the word मरु (मुरू) is found amongst the technical terms of the *saṅgītasāstra* enumerated in the *Dhūḍhārī* comment to st. 245, which has been quoted above. I give below both the explanation of the Sanskrit commentary—which mainly agrees with the commentaries of *NP*—and that of the *Dhūḍhārī* commentary: अङ्गणे छयटनं जलं स्थितं तत्र भ्रमराः पिबन्ति ते कीदृशास् तिरप उरप तालस्वरभेदकारका इव चक्राकारो मरुदर्यादातूलकस् तिपरु मूर्च्छनावि-प्रोयो ऽथवा तालभेदस्तं गृह्णन्तीति संभावना रामशरो खूमरी दे ऽपि चटिकाविशेषस्ते रटितुं जल्पितुं लभे उत्प्रेक्षते धूमामाठा चन्द्रास्ताल-हस्तकभेदास्तान् धरत इवाङ्गीकुर्वीत (?) इवेति (U); आँगण माछे जलु है सु पवन कौ प्रेरौ चालै है इहै तिरप उरप ऊई मरुत चक्र कहतां वाउ कौ चक्र वँतूलियौ इहै मरु ऊँचौ रामसरा (sic) बोलै इहै मागौ धूआ माठा ऊँआ खूमरी बोलै है इहै मानेँ चन्दधुरु (sic) संगीत का सबद ऊँआ (B).

248. पात्र, पात्रेण नतन्वेव (U). The Sanskrit commentary, which reads रति in the place of रित्तु, understands the above as referring to *Rati*, the personification of the pleasure of love, instead than to the Spring-season. The commentary of P adds the following remark which helps to understand the simile contained in the last two lines : अत्यन्तवसरं मन्त्रं पठि देवना रर गिरि पुष्पाञ्जलिं नाञ्जीयर (P).

249. ऊतर (< Skt. उत्तर) is understood by the commentaries of NPU in the double sense of "North," and "refusal." The latter meaning is obviously a development of the meaning of "reply, answer," of which the word उत्तर is capable in Sanskrit. In st. 223 above, we have seen that the Author of our *Veli* alludes to the word उत्तर as meaning both "North" and "refusal." Therefore the meaning of "refusal" is legitimate, but in the present case it hardly seems to be necessary. The Dhūdhārī commentary ignores such a meaning, and simply renders : ऊतर वाउ असन्त क्वहतां दुष्टं सु तौ उथापियौ दूरि कियौ (B). I give below the renderings of the other commentaries : उपरेणानङ्गीकारेणासद्गुणं इवोत्थापितो दूरीकृतः (U); ऊतरदिशि वायुरूप ऊतर नाकारइ करी असन्त दुर्जन नी परइ उथापियउ दूरइ कीयउ (P); ऊतरदिसिइं वायुरूपइ नइ कर्ताइं अङ्गीकार न कीघउ तिथ वास्तिइं ऊतर नाकारउ करी असन्त कं दुर्जन नी परिइं उथापियौ कं दूरि कीघउ (N).

न्याउ, न्यायो ढगुणेरकः (U); न्याय नौ ढगुणेरउ (N).

250. The sense of the last two lines is very explicitly rendered by the commentary of N : चम्पक कं चम्पा नईं वृक्षइं मूल मिसइं लाखे कं लाखधरसूचक लखेखरी गृह जाणी दीपक कीघा कं दीवा कीघा प्राइ लखेखरी ने घरे लाखे त्रय ऊपरि छत नउ दीपक करइ छइ इति लोकोक्ति वली केईक केलिवृक्षे केलिपत्र मिसइं कोडिद्रव्यसूचक कोडिधजा कं कोडिद्रव्य ऊपरि घजा फहराणी कं ऊंभी लहलहती नांधी अतलइ कोडि त्रय ना धणी घर ऊपरि घजानांधइ इइ अतन्वेव कोडिघज (N).

253. तत्र रात्र्ये तदसमूहे मङ्गर्यादिषु ग्रह्ये उद्भूतं लोकं खादु-
मानं दीयते दग्धः सर्वथा लुण्ठनरूपो न दीयते कैरित्याह गानगदैः कजुलं-

क्षितैर्लिपिलेखिकैरिति भमरैरिव पुनस्त एव भमरा गणनामाकलव्य कर-
ग्राहियः सन्तः परिहृता यत्र तत्रागता राजदेयभागग्राहिय इव समा-
गतास्तेषां तरवः क्षयित इव कुसुमानां गन्धो मकरन्दास्तद्वय(?)रूपं
करं स्वामिदेयं भागं ददते (U); इहिव वनस्पती नैं कोइ डङ्गन देयै है
जैसै प्रजा नै सुराज माहे डगड वही है मवरित रूख है ओही तौ
लेखागर ऊव्या भमर हैं ओही उगाहा ऊव्या अर भला भला फूलां कौ
वास ल्यै है सु ओही हॉसिल कर लीजै है (B).

254. वहे वहिला (U); वही (NP).

वेसन्नर, a poetical form for वेसानर < Skt. वैशानर "fire." The
commentary of P gives the following amusing etymological
explanation of the word: द्वेषनर सरीसृज चक्रनि (P).

भुरङ्गीतौ रहे निवार्यमाण इव... तिष्ठति (U); निवारीतौ रहे (M).

255. P contains no comment to this stanza.

पक्षि. बब are synonyms, but the commentaries distinguish
between the one and the other by attributing to the former the
meaning of "big birds" and to the latter the meaning of "small
birds." I think the distinction is merely artificial.

बन्दि वन्दिभिर्भट्टचारणादिभिरिव (U); बन्दीजन भाटचारणादि (N),

256. Notice the reading उदै, उदो (for ओडि) found in BK,
which the Dhīdāhāri commentator explains: कुसुमायुध कर्ततां कामदेव
नें कौ उदै करि केसि विहास चेल (B). The wording of the first two
lines does not seem to have met with the approval of all the
commentators. The Sanskrit commentator at least has substi-
tuted it with another reading, much simpler, to wit:—

पेखे ओके रूख पैति परिफूलित

वदै नारि अनि अनि वचन ।

The same reading is found in J. There can be no doubt that
the reading of the majority of the MSS. is the original one, and the
reading of JU is merely a later manipulation intended to make
the text more intelligible. I quote below the Sanskrit comment,
which explains both the readings, and also the comment of P
to the first two lines: नारीद्वयमेकां वृत्तपरिक्लं पुष्यितां समकालं वृद्धा-
न्यवचनं नामग्राहं वक्ति स्म किं तदित्याह कान्तसंयोगिन्याः स्त्रिया नाम्ना

किंसुकाः कथितः किमिति वितर्कैः दृष्टमात्रो ऽपि शु सुखं करोतीति किंसुकाः
 ... अथ च विरहिण्योक्तमिदं पलाशवनं पलं मांसमन्नातीति पलाशो
 राक्षसरूपो दृष्टोप्यसुखं ददातीति द्वयोरपि भिन्नं भिन्नं वाक्यं कुसुमित
 कुसुमायुध ... इत्यपि पाठस्तत्र कुसुमायुधस्य कामस्येयम् ओटिर्
 आश्रयविशेषो पतः कुसुमितं दृष्ट्वा सविशेषं कामक्रीडा समुत्पद्यत अतोयं
 किंसुकस्तथा तं दृष्ट्वा वियोगिनीतनुः क्षीणा सदुःखा जायत अतः पलाशः
 (U); कुसुमायुध कामि नी ओटि कर्हतां आश्रयविशेष ठामइ अेक
 पूव्यउ वृत्त देखी दोइ स्त्रीयइ अेक स्त्री क्रीडा करइ बीजी स्त्री खीगा
 शरीर थई ते कारण कर्हइ ... (P).

258. सभिन्न भिन्नः (U), भीनउ (NP) "wet, moist."

260. केतकिपुष्पाणि कुसुमानि विविधानि च कुन्दाः मच्चकुन्दाः
 केतक्यो रङ्गेण किञ्चित्पीताः सर्वेषां गन्धभारं परिमलभारं गृहीत्वा स्कन्धो-
 द्दहनेन श्रान्तः सन् श्रवतां वह्नश्रीलानां निर्भराणां श्रीकारान् स्वाङ्गैः
 प्रस्यर्श्य पुनश्चलितस्तथापि बज्रभारभारितो गन्धवाहो वायुस्तेन कारुणेन
 मन्दगतिरासीत् ... (U).

261. रेवा जलिं क्रित सोच रति, रेवाथा जले रत्वाः सुरतक्रीडायाः
 शीथे हत अतः प्रक्षालितकामलत एवेधन्मञ्जनं हत्वा (U).

262. In the first line I have adopted the reading of *BKM*
 (ब परस परंके) which is undoubtedly the original and the only
 correct one. The reading परसपरंके of *JNPU* is unsatisfactory
 not only because it does not give a good sense, but also be-
 cause it is not compatible with the rule of the *venusagā* which
 is almost unexceptionally observed throughout the poem. The
 Sanskrit commentary, which adopts the latter reading, explains :
 पुष्पवती लतानां परस्परमित्येकां मुक्तायां प्रत्यङ्गे ऽङ्ग आलिङ्गनं ददत्ताः
 प्रस्यर्श्य प्रस्यर्श्य ..... (U).

264. भ्रख भक्ष्यम् (U). For the insertion of euphonic *r*
 after initial consonants, see *Notes on the Grammar of the Old*
Western Rājasthānī, § 31.

265 The wording of the last two lines in this stanza is not very explicit. The Sanskrit commentator renders: वसन्तः पक्षद्वये ऽपि शुद्धः सदृशदिवसरात्रिभावेन द्वयोरपि पक्षयोः साम्यं मा-सद्वये ऽपि सरसवत्तया ऽहर्निशं सदृशो वहति दिवसे ऽपि सुखकारी, रात्रावपि सुखकारीति यथा सुपक्षो नरो ऽपि सर्वकालं सुखदातेति भावः (U). The chief difficulty is in the two forms ति and तार, the exact meaning and function of which is not clear. The verse could perhaps be improved by reading in the last line वसन्ति तार सारिणा वहन्ति, namely: "in the spring both (day and night) pass away equally (pleasant)."

267. ग्रहणौ ग्रहणान्याभरणानि (U).

सरण, in the last line, is a word whereof the meaning is not quite clear. It is noteworthy that almost all the MSS. read सरणि. Possibly, we have here the same word as the Sanskrit सरणि "a road, path, a line, etc." But the commentators do not seem to understand it so: U for instance renders with सरणसु, and N with सासरति च संज्ञत है.

268. मैष (<Skt. मदन) is understood by the Dhūdhārī commentator as an apposition of वक्षसि कन, i.e. of Kṛṣṇa: कामदेव की ही झरति इसी जु श्रीकृष्णजी, (B). I think the explanation is wrong. The other commentators omit to explain the word altogether. I would explain मैष as an objective genitive connected with साधन, and translate the phrase: "the enjoyer of the pleasures of love."

मायै माणयति मुनक्ति (U); भोगवद् (NP).

269. तस्मिन्नवसरे वसन्तसमये मनसोर्दयोरपि परस्परं प्रीतिप्रस-रेण जेहाधिक्येनावसरेण लोकौक्त्यास्वर्येण नाद्याद्युपायेन पुना वक्षिण्या हावैसुखमोटनकटाक्षन्नभङ्गरूपैर्भावैराभरणरचनादिभिः सर्वैरपि कर्त-भूतैर्हरिः ह्येषो मोहितो वशीकृतो ऽतो ज्ञातं हरक्रोधज्वालावलीकानि निजान्यङ्गानि गतानि स्वयमनङ्गेन योजितान्येकीकृतानि तानि सर्वाणि पूर्वोक्तानि मोहनिमित्तानि कामाङ्गान्यदगम्यानीति यतो मदनः प्रद्युम्नत्व-

मङ्गीकृत्य रक्मिण्या उदर उषित इति निवासं कृतवान् ततः श्रीगन्दन
इति ख्यातः (U).

272. सहचरिभ्ये सहचरीभिः स्वस्वपत्नीभिः (U).

274. The first line in this stanza does not conform with the rule of the *venasagāi*, but the defect is compensated by the repetition of the letter क् four times in the line.

276. महति महत्वम् (U).

The commentaries of *NPU* do not seem to have realized that the terms enumerated in this stanza are the names of the *sahacarīs* alluded to in st. 272 above. The Sanskrit commentator introduces the argument of the stanza with the explanation : रते लुहृपदायां, and closes his comment thereon with the remark : रते पदायां द्वारकायामवस्थिता :

277. संसारसुप्रभुणा परमेश्वरेण गृहसंगृहमर्थाद्द्वारकां कुर्वता
रक्षितवता एताः पञ्चापि ज्ञानस्य विदत्तायाश्चण्डाल्य इवास्पृश्या इव कृत्वा
मुक्ता दूरीकृता अतो यत्र ज्ञानं तत्रैतासां दूरीभाव एव वरं ता आह
मदिरापानं १ रीस इत्यसूया २ हिंसा जीववधो ३ निन्दाभक्तिः परापवा-
दजल्पनम् ४ एताश्चतस्रः पञ्चमी गालिर्विरुद्धग्रंथनम् (U).

278. चात्रण खयदनं निर्वापणम् (U); खयद करिवड (P); हार
मनावयो (N).

279. तिकरि. See note to st. 143, above.

उवरि अभ्यन्तरे (U); उदर हिया नइ विखइ (N); हीयइ (P).

282. साहगि साहगैर्गजान्धरथरूपैः (U).

283. The commentators give different explanations of this stanza, amongst which the most probable, I think, is that of B :
कवि कहै है केईभेक दोइ मनुख्य आप माहे वातां करै है कऊं कै प्ररि

अनेक मङ्गलचार अनेक सुख अकेठा देखि अर कहै है अ इतरा सुख अकेठा लाघा है स कुण पुण्य कियौ थौ दूसरौ कहै है जागिजै जु वेलि पढै है तिहँ पुण्य ऊँता इतरा पदारथ पावै है (B).

285. आधिभूतिकं स्यादाधिर्मानसीव्यथा शोकादितो जातम् १
आधिदेवं भूतोन्मादादिकम् २ अध्यात्मकं पूर्वकर्माजितं तापत्रयं तथा
पिण्डे शरीरे दोषत्रयं प्रभवति जायते किं तत्रयं कफवातपित्तलक्षणां सर्वे
रोगा न भवन्ति ये पुरुषा नित्यं वल्लौ स्मरन्ति तेषां श्वश्रीरोगतेति
भाष्यं श्रीभगवत्कृपातः (U).

286. रुकमणि मङ्गल रुक्मिणीमङ्गलमर्थादल्लीसंज्ञिकां स्तुतिम् (U).
दुरदिन दुःखदिवसम् (U).

287. The second line in this stanza does not conform with the rule of the *venasagāi*.

288. Of the two *धिया* in the last line, the former one is understood by the commentary of *N* in the sense of an ablative postposition, like *धी*, and connected with *भवसागरः*—*भवसायर धिया क° संसारसमुद्र धी ऊतरइ पार धिया क° पइलइ पार धया (N)*.

289. काँइ रे मन कलपसि क्लिपणा, रे मम मनस्वं क्लपणां
वाञ्छितवस्तुदातुमसमर्थान् किं कलपसि किं याचसे (U).

290. The general sense of this stanza is satisfactorily explained by the commentary of *P*: गङ्गा बेऊ छया ईखर नइ सेवइ वेलि अके छया नइ सेवइ गङ्गा अतारू नइ बोलइ वेलि भगत नइ सुगध नइ पिण्य तारइ गङ्गा भगत नइ पिण्य बोलइ ते भागीरथी गङ्गा रउ जल सर्व संसार मतू मानइ छइ तउ पण गङ्गा अके पूर्वादिश [वहइ] वेलि सर्व चिऊँ दिस विसतरइ तिण्य कारणि गङ्गा वेलि बराबरि कदे न थाइ गङ्गा थी वेलि अधिकी (*P*), but the interpretation here given of the second line is hardly acceptable. I have adopted the reading of *BKM*, and accordingly I would explain the line: है भागी-

रथी हे गङ्गा ते ग्रब कहताँ तिसौ गर्व तूँ म करि . The Dhūdhārī commentator scrupulously refrains from commenting on this stanza and amusingly remarks : गङ्गाजी की निन्दा करी है ता के लियाँ या दुवाला कौ अर्थ मैँ नही लिरखौ है (B).

291. अथ अस्य ग्रथस्य वल्लीस्वरूपमुद्दिश्य वर्णयति इयं नास्तीति वल्लीति तत्र भागवतोक्तलक्षणं सुवीजं वापितं मच्छां पृथिव्यामालवालः पृथ्वीराजमुखं गानसमये तालो मूलरूपो ऽर्थाञ्जटाः पृथग्भूताः सुस्थिरे कर्णरूपे मण्डपे चटिता ऋयारूपं श्रुतिसुखम् (U).

292. पत्र and रत्न are, of course, synonyms, but the commentaries distinguish between them, and attribute to the former the meaning of "small or fresh leaves," and to the latter the meaning of "large or old leaves." Cfr. the analogous case of पङ्क्ति and खम् in st. 225.

293. चत्र चत्वारः पदार्थाः (U).

294. The sense of the first two lines is thus rendered by the commentary of N: अहे कित्युँ वेलि, छइ किना पञ्चविध क° पाँच प्रकार ना व्यागम शास्त्र नउ रस निरगम क° नीकलवा वहिवा भगी प्रसिद्ध क° प्रगट अखिल क° अखण्ड परनाली क° प्रणालि छइ जेहे कारणइ रसादि परनालियइ वही चालइ (N).

Notice that the fourth line does not conform with the rule of the *veṇaśagā*.

295. मोती तणउ विसाहणउ व्यापार करताँ अेक अेक थकी अनूपम भला ग्रही लेई करी जुण भूँकइ दिल निखइ तिसा माहरा मुख रा वयण वचन रूपीया कण श्रोधिवा माहरउ मुखज भलउ परँ भला बुरा पण्डित चालिनी काज सरीखा भला नही जे भणी माहरा वचन कण मोहि अवगुण नही (P).

297. अे मरम . The same phrase occurs again in st. 300.

सेज अन्तरिख, श्रयान्तरे सुखश्रयोपरि (U); सेज ऊपरि (NP).

298. पूरे इते . . . . इअे ओछे. The real meaning of the passage has been misunderstood by some commentators, but it is evident that the pronominals इते, इअे refer to the persons enumerated in the stanza following. I should translate: "if all these (persons, whom I am going to mention) are in complete number, you shall obtain (a sense) complete, (but) if these are in deficient number (you shall obtain) a sense deficient."

299. भाखा चित्र भाषाचतुर (NPI).

300. ममात्तराणां गुणस्येति ममेदे र्हस्यं यतो ऽयं गुणो मुखमु-
खान्नवनवजनमुखाच्छ्रुतमात्रो गृहीतो गिलित्वा पुनर्ग्रथग्रथनरीत्योद्गलितः
पश्चान्निष्काशितो ऽतो महतो महतां पूज्यानां प्रसादो भुक्तशेषो भक्ति-
परायणानां ग्राह्य एव परमात्मनो भुक्तशेषं समुच्छिद्यं मत्वा को ऽप्यधमो
मूर्खो न ग्राह्यमिति कथयति तेनात्रविषये शङ्का न कार्येति बोद्धव्यम् (U).

301. मो पण्डिता वीनती मोख, हे पण्डिता ममैषा विज्ञानिरेका
तस्या मोख इति भाषया विधिरिति तथा मोक्षः कथनमवधार्यमित्यध्या-
हारः (U); अे माहरी वीनती कथन मोख क० अवधारउ अङ्गीकार
करउ (N).

305. अथ [अ]चल क० पर्वत ७ अणइ गुण क० सत्व १ रज २ तम
इ अे त्रिणि गुण इ अङ्ग क० षटङ्ग ई ससि क० चन्द्रमा १ इणि संवति
वरसइ अेतलइ संवत १ई३७ वर्षे ... (N).

खी फल, लक्ष्मीरूप अविचल फल (N).

GLOSSARY.¹

- अचिदान, f., "A wonderful feat", अतिराचर्यम्, आचर्यकारी वान, 133.
 अङ्गनाम् (< Skt. अङ्गपालि, cfr. Hindi अङ्गवार), f., "An embrace",
 आलिङ्गन, 143, 169.
 अञ्जु, a poetical amplification of अञ्जु (? see *Notes*), 233.
 अन्तरिष्ठ (< Skt. अन्तरीष्ठ), ind., "Behind, at a distance", 106;
 "Upon", 297.
 अन्धारी, f., "A blinder for elephants", अन्धकारविशेषाभरणम्,
 अन्धकारकण्ठ, 90.
 अन्धकर, for अन्धर, m., "The sky", 14, 194.
 अन्ध, 1st pers. pron., oblique plur., 60.
 अन्धी, ditto., genitive-oblique plur., 31.
 अन्धीणी, poss. adj., "Our", 69, 301.
 अल्ल, adj., "Much. many", 113.
 अवसर, m., "A theatrical performance", नाट्यारम्भ, 243.
 असम्भ (< असम्भव), adj., "Marvellous, incomparable", 39.
 आ, dem. pron., fem. sing., 51, 66, 123.
 आखाडुसिद्ध, adj., "A veteran, a warrior who has fought in many
 battles", जिज्ञे वि तीन वार संघाम कीधा इह किष्वाँ चारइ नही अरुवा, 74.
 आडोहडि, ind., "Crosswise, transversely", तिर्यक, तिरहड, 130.
 आडुङ्ग, m., "Cloudiness and darkness foreboding rain (?)", अन्ध-
 कार. वर्षणसमर्थ अधिरसयम्, 117.
 आपपर, ind., "One another, reciprocally", परस्पर, 77.
 आरात (Skt. आरात), ind., "Near, in the neighbourhood", 66.
 आरि, f. (?), "N. of some kind of small bird", काचिचडिकाजातिविशेषः
 कौरक जाति चड्डी, 244.
 आलूदी, adj., "Ready, armed", सज्जीभूत, सनसबब, 113.
 आङ्कडणी, v., "To turn back, shrink (from fear)", 165.
 इ, ind., emphatic, 39, 182; pleonastic, 32, 183.

¹ This Glossary is only a small selection of words occurring in the *Velli*, compiled on about the same principle as the Glossary to my edition of the *Vacānikā Ratana Sīṅghajīri*. Like the latter, it contains a selection of the most difficult, peculiar, and interesting Dīṅga terms, with their meanings, and a complete register of all the pronominal, postpositional, adverbial, and conjunctive forms occurring in the poem. Dīṅga terms already explained in the Glossary to the *Vacānikā*, have been omitted in the present Glossary, and so also proper names, which, as they all belong to mythology, are of no interest in the present case.

- इंषे**, dem. pron., plur. instrum. (cfr. **इंषे**), 298.
इषि, dem. pron., sing. oblique. 56, 103, 156.
इमरौ, dem. quantitative adj.; **इनरै**, loc. sing., "Then. in the
 meanwhile". 83.
इनौ, dem. quantitative adj., "So much, so many"; **इना**, direct
 plur. m., 32; **इने**, instr.-loc. plur., 298.
इम, dem. qualitative adv.. "Thus", 31. 51. 69, 70, 76. 103. 135.
 164. 181. 213. 282.
इवडौ, dem. qualitative adj.. "Such"; **इवडूी**, 70; **इवडा**, 288.
इसी, dem. qualitative adj.. "Such"; **इसी**, 31; **इसे**, instrum. sing.
 68.
इहाँ, dem. locative adv., "Here", 9.
ई, incl.. emphatic (cfr. **इ**), 149, 160. 267.
ईंषे (cfr. **इंषे**), dem. pron., plur. instrum. m., 237.
उजाधर, m.. "A gallant warrior". **उंघामेधोरः**, 74.
उदाध, m.. "Splendour", **प्रकाश**, 22.
जकसधौ, v.. "To fight, to struggle". 121.
कचधी, f.. "Grain. corn", **धान्यानि**, 207.
जगधौ, v.. "To vomit". 264.
जपधौ, v.. "To vomit. to eject", 300.
जहजधौ, v.. "To lift up", 129.
जजाध, for **जजाध**, m.. "Light, brilliancy", 211.
जहमधौ, v., "To run", 116.
जफणधौ, v.. "To swell up (in anger)". 34.
जवडधौ, v., "To begin to rain, to rain", 120.
अ, dem. pron.. m. sing., 264 (?), 297; f. sing., 13, 51 (?), 72 133.
 279; n. sing., 51, 135; m. plur., 144; **अरिज**, obl. f.. em-
 phatic, 216; **अही**, m. sing., emphatic, 1 (?); f., 189.
अषि, dem. pron., obl. sing. m., 238, 268; obl. sing. f., 235;
 instrum. sing. m., 283.
अेम, dem. qualitative adv., "Thus", 56, 144, 145. 152.
अेतलौ, dem. quantitative adj., "This much"; **अेतलौं**, gen. plur..
 m., 185, 186.
अेरिसौ, dem. qualitative adj., "Such"; **अेरिसा**, dir. plur. m.. 30
अेवाही, m., "A leader", **अयेसरी**, 74.
अेध, dem. pron. adj., 18, 19.
अेधवौ, dem. qualitative adj., "Such"; **अेधकी** f., 15, 205, 207.
अेऊ (see **अेध**), dem. pron. adj., dir. m., 180.

- बैठनि, f., "The remnants or refuse of food, left after eating".
उचडि, अटठउ, 60.
- बोट (or बोटौ ?), m. (?). "A raised platform erected in front of a house (?); any raised spot", उधकमान, लटसौ, 139, 155.
- बोलौडणौ (Skt. बोलखयनि), v., "To reject, refuse". 32.
- बौ. dem. pron., m. sing., 69, 71, 77. |121.
- बौभडौ, m., "An encounter, a clashing of swords". शस्त्रमोक्षविवाद, कई (cfr. तई), indef. pron. adv., "Ever, at some time", कदापि, 70.
- बटकबन्ध, m., "An arrayed army, an armed force". सेनासमुदाय, 74.
- बटठणौ, v., "To prepare oneself (for a fight), to get ready" सख्य यावणौ, 117.
- बदि, interr. temporal adv., "When?", 149.
- बरग, m., "The hand" 23, 102, 254.
- बरल, m., "The hand, span", सुधि, 96.
- बरि, ind., A pleonastic particle used after instrumentals. 30, 64.
- बरि, ind., for किरि q.v., 233.
- बलुकलणौ, v., "To glitter". 119.
- बवण, interr. pron. adj., m. sing., 283.
- बब (< Skt. बया), f., "Voices of people, confused uproar of a multitude". 48.
- बबकचाबट, m., "A prolonged echo of laughter". 179.
- बऊ, indef. adv., "Somewhere, in some part". 48, 84.
- बाई, interr. pron. n., 288, 289.
- बाँडखि, f., "A line or mass of clouds". मेखवटा, 195.
- बाख्खणि, f., "A dark mass of assembled clouds", 117.
- बि, ind., interr. particle, 4; disjunctive "Or". 27, 41, 51, 84, 107 (?); comparative "Like, as if", 16, 21, 27, 88, 89, 90, 96, 98, 113, 114, 125, 294; temporal "When, before (?)", 111.
- बिणि, interr. pron., agentive sing, 61.
- बिणौ, ditto, 62.
- बिन, ind., interr. disjunctive particle (cfr. बि), 41.
- बिना, ditto, 51.
- बिम, interr. adv. "How", 4, 150, 173.
- बिरणि, f. (sic), "A ray of light", 162.
- बिरि, ind., comparative particle "Like, as if", 2, 12, 16, 23, 24, 40, 60, 84, 85, 86, 89, 92, 106, 110, 144, 156, 197, 200, 234, 236, 237, 242, 246.

- किरीन्, m., "A cock", 181.
 किची, interr. qualitative pron. "Which ?". 5; किची, f., 31, 47, 63;
 किचूं, n., "What ?", 64, 211.
 किचि, indef. pron., obl. sing., 102, 173, 265.
 कुष, interr. pron., direct, 37, 295, 303, 304; oblique, 6.
 कुषकबाण, m., (?) "N. of some kind of fire-arm", दाहू की जखली बाँसे
 बाँधी, 118.
 केद, indef. pron., m., plur., 219.
 केमलौ, interr. quantitative adj. "How much or many"; केमला,
 dir. plur. m., 37.
 केम, interr. adv. "How ?", 7.
 केवि, indef. pron., m. plur., 188.
 केवी, m., "An enemy", दुर्जन, 76.
 को, interr. pron., m. sing., 73, 78.
 को, indef. pron., m. sing., 168; न को "Nobody", 34, 255.
 कोद, indef. pron., 32, 46, 112, 219, 283, 287.
 कोरण, m., "A cyclone of dust preceding rain", नवीननेघवर्षणसमयात्
 प्राक् सरजीवायुशुभाभदर्शनमिति, 41, 195.
 कौ, adjectival genitive postpos. :—कौ, f. obl. sing., 92; का, m.
 dir. plur., 272; काँ, m. obl.-gen. plur., 124.
 खलि, f., Impatience; खलि लागौ, adj. "Grown impatient", 68.
 खली, (for कुषी), f., "The base of a pillar", 39.
 मङ्कणौ, v., "To thunder", 120.
 मरकाव, adj., "Sunk, immersed in"; समन, 104.
 मलिमानौ, (liter. "He who wears a string round his neck"), m.,
 "A brahmin", विप्र, 44.
 मरमर, f., "Brilliancy, splendour (of lamps or stars)", मरमराड,
 ज्योतिप्रकाश, ज्योति, 46.
 मरवरणौ, v., "To become bold, proud, elated", 238.
 माररणौ, v., "To sprout, bud, germinate", 228.
 मारडणौ, v., "To thrash", 127.
 गुडखण, m., "Turbidness (of water)", 208.
 गुडिन, adj. (?), used in मद् गुडिन, "Streaming ichor from the
 temples (said of an elephant in rut)", मद् करता, 105.
 गैमर, m. (?), "A battle of elephants", मय खली त्वाँ की मरधि, 118.
 गोघोष, m., "A cow-house or station", गोकुल, 185.
 घात, f., "A stratagem, opportunity, the right time for acting",

- घुरणौ, v., "To thunder", 40.
 वेद्युं चणौ, v., "To unite oneself with another. to become one", 201.
 चकडोसु, m. (?). "A vehicle with cushions for women", सुखासन,
 नरवाह्यायान, 103.
 चन्द्रवी, m., "An awning. canopy", उओचः चन्द्रोदयः, चन्द्रयुज, 160
 चाचर, m., "A field. battle-field". भूम्यरूप, रणभूमिका. 121.
 चाचणौ, v., "To destroy. defeat", खण्ड करिवज, चार मनावणी. 278
 चाँ, a conj. participial form from चाहणौ "to wish", used in
 the function of a postpos. meaning "towards". 106.
 चुवणौ, v., "To drop. fall in drops". छिटक छिटक पडणौ, चोटितुम्
 चरितुम्, 81.
 चोटियाली, f., "Having dishevelled hair". कुटितवेणीका, विरलकेशा.
 121.
 चौ, adjectival genitive postposition. m. sing., 12, 37, 58, 67, 87.
 133, 148, 173, 215; चौ, f., 82, 148; चौ, loc.-instrum. m., 82.
 हलोहौ, adj., "Loose (?)", हीलौ, शिथिल; or "Quick (?)", जनावलौ,
 81.
 छिडक, f., "A drop", हॉडा, विद्युषो, 125.
 छिण्णियौ, adj., "Ephemeral". क्षणिक, 134.
 अरं (cfr. तरं), rel. pron. adv., "When", यदा, 62, 151, 172.
 अच, rel. loc. adv., "Where", 45, 237.
 जलवाह्वा, (Skt. जलवाहिका), f., "Lightning". 196.
 जसु, rel. pron., gen. sing., 33, 272
 जा, for जाइ, rel. pron., m. plur., 137
 जाँ, rel. locative adv., "Where", 50.
 जाइ, rel. pron., sing. f., 169; plur. m. (or n.), 104, 304.
 जासु (cfr. जसु), rel. pron., gen. sing., 135.
 जि, ind., emphatic enclitic, 15, 79, 133, 173
 जिका, compound rel. pron., f. sing., 29.
 जिण्णि, rel. pron., obl. sing. m., 5, 214; f., 269; agentive sing. m., 7.
 जिम, rel. qualitative adv., "As", 71, 104, 181, 208, 218, 221.
 228, 255, 261, 282, 296; final "So that, in order to . . .", 69
 जिवहौ, rel. qualitative adj., "Such": जिवहौ, f., 9.
 जु, rel. pron., m. sing., 7, 88, 215 (?), 216; f. sing., 277; u. sing.,
 3; m. plur., 41, 226 (?); explicative "That", 133, 134;
 final "That", 6; conditional "If", 123.
 कंसचरी (mod. कसरि), f., "A yoke", 89.
 केचि, rel. pron., agentive sing., 2, 8; obl. sing., 36, 37

- जेन, rel. qualitative adv., "In which way", 131, 207, 296.
 जेहड़ि (cfr. Hindi जेहर), f., "A female ornament of the feet".
 चरबाभरबविद्येच. 168.
 जेहवै, rel. qualitative adj ; जेहवी, f., 26.
 जेही, rel. comparative adv., "Like . . .", 166, 170, 220.
 जो, for ज q.v. f. sing. (?). 9.
 जोइ, f., "A woman, female", 40.
 जो, ind., conditional "If". 59, 298.
 कङ्कर (Pkt. कङ्करो शुष्कतव, Hem., *Deśi*) m., "A dried-up tree, a tree without leaves", 191.
 कल (for काल), f., "A flame", 140.
 कोंखाणौ, p p., "Withered". विलचीभूत, 140.
 कालरी, f., "A fringe", 144.
 कङ्कन, m., "A small tribute payed to a sovereign (?)". लोकं खादु-
 माचय, 253.
 डफ, f., "A kind of large flat drum". चङ्ग, 227.
 दलकावणौ, v., "To shake", 241.
 दलणौ, v., "To break off and drop to the ground", 121.
 दील, f., "Delay", 45, 70.
 डेरवणौ, v., "To loosen, make loose", 116.
 तई (cfr. करं जई), correl. temporal adv., "Then, at that time"
 तदा. निवारद, 61, 62.
 तण, for तणौ q.v., 132.
 तणौ, adjectival genitive postpos., dir. sing. m., 7, 19, 21, 23, 52, 77, 78, 111, 142, 163, 166, 190, 202, 267, 300, 302; तषा. obl. sing. m., 97, 100; तणै, instrum. sing. m., 133, 160; loc. sing. m., 57, 59, 175, 224; तणौ, dir. sing. f., 3, 25, 79, 164, 210, 277, 294, 302, 303; obl. sing. f., 190; dir. plur. f., 252; तषा, dir. plur. m., 23, 97, 122, 208, 215, 259, 260, 303, 304.
 तच, ind., tatsama, "There", 174, 244.
 तदि, correl. temporal adv., "Then", 80, 110, 123, 134, 187.
 तपन, m., "The sun", 190.
 तरलौ, adj., "Broad, thick (?)", चूल्, 242. [291].
 तद्य, correl. pron., gen. sing., 26, 28, 43, 99, 159, 257, 261, 285,
 तद्य, f., "Strength, firmness", बन्ति, 110.
 नाँ, correl. pron., gen. plur., 279.
 नार (cfr. नार), correl. pron., 11, 265 (?); n. sing., 13, 303; gen. sing., 12; n. plur., 4.

- नाइक, m., "An ear-ring", कर्णकुण्डल, 89.
- नाइ, m., "Time (musical)"; तिथि ताहि "At that time, that moment", तस्मिन् क्षणे, 177.
- नाइ (cfr. तइ), correl. pron., gen. sing., 52, 126, 272, 302.
- नाइरी, possess. adj., "Thy", 45.
- तिकरि (for चतिकरि ?), ind., "Exceedingly, very much (?)", 143, 279.
- तिथि, correl. pron., obl. sing. m., 7, 57, 177, 192, 201, 267, 269 ; f., 19 (?), 29, 111, 161 (?); agent-instrum. sing. m., 5, 8, 51, 168; instrum. sing. n. used in the function of a causal. "Therefore". 94, 212, 224, 259, 260.
- तितरी, correl. quantitative adj.: तितरै, loc. sing. used adverbially. "At that time", 44.
- तिस, correl. qualitative adv., "So", 70, 71, 104, 170, 255.
- तिसी, correl. qualitative adj.: तिसी, f. sing., 210; तिसा, m. plur., 304.
- तिहाँ, correl. loc. adv., "There", 239, 253.
- तिहि, correl. pron., accus. sing. (?), 256.
- तीवठ उषट, a musical technical term, 244.
- तुम्ह, 2nd pers. pron., obl. plur., 60.
- तुम्हां, ditto., 61; accus. plur., 62.
- तुम्हीशी, possess. adj., "Your", 301.
- तूं, 2nd pers. pron., dir. sing., 4, 290; obl.-gen. sing., 303.
- तूम्ह, 2nd pers. pron., gen. sing., 6, 58.
- ते, correl. pron., dir. sing. m., 173, 290; f., 210 (?); dir. plur. m., 8.
- तेणि, correl. pron., instrum. sing., 54; obl. sing., 122; loc. sing., 160.
- तेम, correl. qualitative adv., "Thus", 302.
- तेही (cfr. जेही), correl. comparative adv., 177.
- ते, correl. pron., obl. sing., 66, 95, 103.
- तो (for तु or तौ, cfr. जू, जौ), correl. ind., 78, 79, 278, 299; तोजि, ind., "Nevertheless (?)", 129.
- तौ, correl. ind., conditional, "Then", 298; "Certainly (?)", 95.
- दइइ, ind. onomat. expressive of the noise of falling water, 196.
- दुरी, adj., "Hostile, harmful, painful", दुरीति दुःखोपादकः, 65.
- दुवी, m., "Command, permission", 58, 80.
- देवाही, m., "Sight, the coming in sight", 116.

- चड्ढयो, v., "To flash", 119.
 धरधरयो, v., "To pour (rain)", 195.
 धसयो, v., "To pass through", 168
 धाकजल, m., "A downpour of rain", 119.
 धीर, f. (sic), "Firmness, courage, confidence", 70.
 धुङ्गीरव, m., "A dust-storm", वाडलि, वाडलि कोरण तेव नी रज, 193.
 ध्रनध्रणी, f., "Throbbing, pulsation, palpitation of the heart, 176.
 धू, m., "The head, skull", 121; धूमाला, f., "A garland of skulls",
 107.
 नड, m., "A water-fall (?)", पर्वतानां निर्भरप्रवाचशब्द, 196.
 नदयो, v., "To place", थापयो, 62.
 नासपरिम, m., "Avarice, parsimony, sparingness", 182.
 निकुडी, m., "A mason, a stone-cutter", सखधार, 110.
 निगभर, adj., "Full of . . .", 181; "Crowded, dense, crammed",
 247.
 निठ, for नीठि q.v., 163.
 निहस, f., "Noise (of drums)", निर्वोष, 38.
 निहसयो, v., "To hang, swing", 98; "To rage, to be strong or
 'violent", 197.
 नीचर, adj., "Limpid, clear", निर्मल, 206.
 नीठि, ind., "With difficulty", कथमपि, कहरं, 220.
 नीरोवर, m., "The sea, ocean", 145.
 नेची, (for नेतरौ), m., "Churning-rope", 62.
 ने, accus.-dat. postpos., "To", 69.
 नेरयो, v., "To enjoy, find pleasure in", सुख अनुभवयो, 191.
 पकवान, m. (?), "Cooked food", 230.
 पङ्कुरष, m., "A garment", पङ्कुरणं वस्त्रम्, 220.
 परठयो, v., "To put, place", 40, 154; "To shoot (an arrow)",
 109.
 परवरयो, v., "To spread about (intr.) to go everywhere", विस-
 तरयो, 253.
 परि, instrum. used as a postpos., "Like, after the manner of",
 14, 25, 42, 174, 216, 221; खेपि परि, 235; खेदवी परि, 15; नवी
 परि, 20, 126, 192.
 पडल, dem. adj. (?), "That, yonder", 203.
 पांतरयो, v., "To aberrate, become imbecile", 32, 33.
 पारस, adv., "All around, on all sides", परितः, सड पखर, 107.
 पुसयो, v., "To say, talk", 77.

पुषि, ind. copulative, 1.

प्रच्छालित (cfr. Skt. प्रच्छालित), p.p., "Washed, whitened", 205.

प्रति, postpos. of the accus.-dat., "To", 223; "to, towards",
(with verbs of speaking to, addressing, etc.), 31, 283; com-
parative. "Than". 9. 190, 295; distributive, 39.

प्रारथित (Skt. प्रार्थित), p.p., "Revived". दत्तसुखोपाय, 174.

प्रासयौ, v.. "To eat up", 59.

प्रोक्षयौ, v.. "To tie, bind, clasp", 93.

फरहरणौ, v.. "To break loose, to get loose (said of the wind)",
217.

फहरावणौ, v.. "To cause to fly or flutter", 250.

बान्धयौ (Ap. बन्ध्वाद् < Skt. बध्यते), v. pass. "To be bound", 38.

वापकारणौ, v.. "To stimulate, rouse, excite to fight, praise",
पचारणौ, ऊस्वार करणौ, 123.

वारियाद्, f., "A tent, canopy", तम्बू, पटकुटी, 90.

बीरज, for बीज, "The second day of the moon", 14.

बैपुड़ो, for बैवड़ी, adj. f., "Double, twofold", 117.

बैलख, m. (?), "The shaft of an arrow", पुङ्खस्थानम्, जिहों शर थापी
बाँधीयद् ते बैलख, 131.

बैली, m.. "A companion, mate, helper", 123.

भालियल, m.. "The forehead", ललाट, 88.

भीरि, f.. "Help, succour", 216.

भुरङ्गयौ, v.. "To subdue, restrain, curb, coerce", 254.

मखतूल, m. (?), "A black ribbon or string". मकतूलगुण आनपड्ड-
वरक, 81.

मख्खान, m. (?). "Marrow, pith, core (of a fruit)", मख्खा, मोँजी, 234.

मधि, loc. postpos.. "In, in the middle, inside", 28.

मनरखी, adj. f., "Capricious, independent". मनमाजी. मनोरचका,
खम्बोवर्तिनी, 179.

मखण, m., "The sea, ocean", 118.

मख्खि (cfr. Guj. माख्खिती), f., "Information, news", 72.

मखर, m., "A milkman, herdsman", गूजर, 114.

मखियारी, f. from the preceding, "Milkmaid", गूजरी, 114

मखवरि, f., "A kind of flute, a snake-charmer's flute". खख तूँवी
वाजिच, 227.

माखग, m., "Enjoyer", भोक्त, भोजवणहार. 268.

माखणौ, v., "To enjoy", माणयति भुनक्ति. भोगवद्, 268.

मारङ्ग, m., "A robber", 116.

- मावीच, m. plur., "The parents, father and mother". 34.
 माहरो, possess. adj., "My", 45, 303.
 मीं डणो, v., "To open the eyes (on awaking)". 216. [62.
 मूं, 1st pers. pron., gen. sing. 103, 296, 300, 302; accus. sing.,
 मूळ, 1st pers. pron., gen. sing., 295, 297, 298; accus. sing., 59.
 मेदि, f., "A thrashing-stake, the stake round which the thrashing
 is made with a couple of bullocks", 127.
 मेल्लर, m., "A spectator", कौतुकप्रेक्षक, 243.
 मै, 1st pers. pron., agentive sing., 2, 302, 304.
 मो, 1st pers. pron., gen. sing., 301.
 रई, f., "A churning staff, bran", 62, 185.
 रडणो, v., "To weep, whine", रोदितुम्, 231.
 रल्लल्लणो, v., "To flow in abundance". 122.
 रहरर, ind. onomat., "??", 46.
 रामि (Skt. रश्मि), f., "A rein". 89.
 रिणाई, m., "A money-lender, creditor", लक्ष्मियान, 220.
 रीरो, ind. (?). "Loudly?", वाडखरेष, 227.
 बख, see बखि, 42.
 बखि, instrum., used in the function of a postpos., "Like, after
 the manner of . . .", 22, 26, 205.
 रमि, f. (?). "Wish, desire", वाड्हा, इच्छा; often used as a post-
 position. "In order to, with the object, or for the purpose
 of . . .", 141.
 रौ, adjectival genitive postpos.; रै, loc. sing. m., 78; रे loc. plur.,
 20; रा, dir. plur. m., 23.
 लमि, loc. postpos., "Up to, till". 108, 123, 296.
 लमै, ditto, "To". 56; "As far as". 103.
 लमो, ditto, 44.
 लङ्गर, m., "A chain or shackle for elephants". 167.
 लवळो, f., "A creeper", 191.
 लसण, m., "Flexuous gait, graceful movements of the body in
 walking", चङ्ग मोडणुष, 109.
 लसणो, v., "To shine, appear beautiful or conspicuous". 197.
 लहरारव, m., "The sea, ocean". 141.
 लाम, adj., "Worthy, suitable", योग्य, 104.
 लारोवरि, ind., "In a row", लारोवरीति नेषिबन्धेन, 114.
 ल्हासि, f., "A stable (of horses)", लासिरिति मग्दुरा, षोडकशाळा, पादमच,
 241.

- वहपरि, f., "A shield", खेडक, 129.
- वण्ती, adj., "Beautiful, comely", रुडड, चार, 98.
- वन्दरवाल (Skt. * वानरमाला), f., "Some kind of floral ornamentation, wherewith the house in which a male child was born was decorated, 233.
- वरि, ind., "Like, as if", 15, 34, 182; "Over, upon" 86.
- वाउण्ठी, m., "A prattler", वाचाल, 4.
- वाउलौ, adj., "Mad, crazy", 4.
- वाकारणौ, v., "To stimulate, excite" सरोवं प्रेरितुम्, 131.
- वाँकिया, plur., see *Notes*, 89.
- वागणौ, v., "To speak, talk" 130.
- वारणौ, for उवारणौ, v., "To wave something over somebody's head as a prevention against the evil eye", 147.
- वारण्डु, m., "A lotus", वारिज, 177.
- वावरणौ, v., "To handle, wave (a sword)", तरवार वाहणौ, 138.
- वाहरि, f., "Rescue (of property stolen by armed robbers or enemies)"; वाहरि करणौ, v., "To rescue, recover (stolen property)", वाहरिं कर्तुं, 64, 112.
- वाहर, m., "A rescuer (of stolen property)", 116.
- विलकुलणौ, v., "To become flushed in the face (from anger, etc.)", 131.
- विसाहण, m., "Commerce, trade", विसाहण, व्यापार, व्यवसाय, 295.
- विदि, for वदि, remote dem. pron., fem. sing., 169.
- वीर, m., "A brother", 44, 75, 130.
- वीरहक, f., "A boast, a challenge", वीराणां सुभटानां वक्ताः खलबल-
वनाया वादस्त्रेण प्रकाशनम्, 118.
- वेडणौ, v., "To mow, cut", 126.
- वेलाहरण, m., "The sea, ocean", 63.
- वेण, m. (?), "An auspicious vessel used on festive occasions",
मङ्गलकलण, 153.
- सङ्गार, m., "Harrowing, destruction"; सङ्गार फेरणौ, v., "To carry
destruction", 127.
- सङ्गोवणौ, v., "To place", 101.
- सधर, adj., "Firm, stout, compact", 25, 239.
- सनस, f., "Concern, anxiety, consideration", लज्जा, 133.
- समरवै, m., "Lightning", बीजली, विद्युता, 119.
- समा, postpos. (?), occurring in the phrase: दस मास समा "for quite
ten months", 229.

- समुह्यौ, v., "To prepare one's self to fight, to go against the enemy", सञ्जीयाव्यौ, 117.
- सम्प्रति, ind. used as a subst., "Reality (as opposed to स्वप्न "a dream")", प्रत्यक्ष, 51.
- सरि, (for सरिस ?), adj., or postpos. (?). "Like, equal to", 34.
- सरिस, postpos., "With, together with", 32, 150 201.
- ससत, adj., "Unstable, oscillating (?)", स्वसत रतसतसलददस्य, 98.
- सा, (< साड < Skt. खाद्), m.; "Taste, enjoyment", स्वाद्, 178.
- साकज्जम, adj., "Eager, full of zeal, passion, or excitement". सोद्यम, 141.
- साम्नि, f., "Desire", 183.
- सारङ्ग, m., "A bow", धनुष, 67.
- साहय, m., "A vehicle, conveyance. draught-animal, horse, elephant, etc.", साहय गजाहारयकप, हाथी घोड़ा रथ सादि, 282.
- साकल्लि, f. (?), "A cry for help, invocation, call", कूकरव, पुकार, बूँव, 113.
- साह्यौ, m., "An astrological moment", 151.
- सिरहर (< शिर < Skt. शिखर), m., "A diadem, crest (fig.)", 10.
- सिरौ, m., "An ear of corn", सरडौ, 125, 126.
- सिक्का, m. (?), "The flash of the lightning", विस्फुरणम्, 119.
- सिल्लोमुख, m., "An arrow", बाण, 67.
- सिहर, (cfr. Skt. सहरि, a mountain, L.), m., "A cloud", सहर, अण, 119.
- सु, correl. pron., m. sing., 47, 73, 173, 194, 204; m. plur., 23, 41, 95, 104, 127, 173, 284, 292; f. sing., 6; f. plur., 26, 79, 233; सु चा, 51; सु चह्यौ, 1; सुजु, 19, 22, 32, 46, 94; pleonastic, 15, 39, 90, 99, 174.
- सुगह, adj., "Thrashed, ground, pounded". 127.
- सुं, ablative postpos., 53, 61, 64, 103, 129, 152, 156, 166, 190, 290.
- सुषहर, m., "A sleeping-room", मयनगृह, 158.
- सुंघौ, m., "Scent, fragrance". सुगन्ध, 166.
- सुहव, f., "A wife whose husband is living", सधवली, 217.
- सोह, emphatic form of सु, q.v., 40.
- सोजि, ditto, 133.
- सयनालि, f., "A match-lock", 118.
- सरि, f., "Desire, wish", दृष्टा, 29, 77
- सरिहस, m., "The sun", 27.
- सह, ind., "Quickly, at once (?)", 123.

इवारं, f., "A kind of gun", 118.

विखलवण्यो, v., "To be scattered all around, to swarm", 105.

उबण्यो, v., "To blow, go off, explode", ऊविरित्यखलनच्, 118.

ऊलरावण्यो, v., "To rock (a baby) in the arms", 238.

सँ, 1st pers. pron., dir. sing., 2, 51, 53, 61, 63, 65, 130.

सँ, ablative postpos. (cfr. सँ), "From", 61, 122.

सँत, ablative postpos., "From", 259.

सँतो, adjectival ablative postpos.; सँतो, f. sing., 63, 91; ऊंता, m., plur., 45, 56, 72.

हेका ... हेका, adv., "On the one side . . . on the other side, here . . . there", 48.

	Rs. As.
Dharmabindu, Fasc. 1 @ -/10/- each	0 10
Dictionary of the Kashmiri Language, Part I	15 0
Gadadhara Paddhati Kāśāśāra, Vol. I, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4 6
Ditto Āśāśāra, Vol. II, Fasc. 1-4	3 2
Gobhiliya Arhya Sūtra, Vol. I	3 2
Ditto Vol. II, Fasc. 1-2 @ 1/4/- each	2 8
Ditto (Appendix) Gobhila Parisista	2 0
Ditto Grihya Sangraha	0 10
Haralata	1 14
Institutes of Vishnu (Text), Fasc. 1-2 @ -/10/- each	1 4
Kala Madhava (Text), Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2 8
Kāla Viveka, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4 6
Karmapralipha, Fasc. 1	1 4
Kātantra, Fasc. 1-6 @ -/12/- each	4 8
Katha Sarit Sagara (English), Fasc. 2-14 @ 1/- each	13 0
Kavi Kalpalata, Fasc. 1	0 10
Kavindravacana Samuccayah	3 8
Kiranavali, Fasc. 1-3 @ -/10/-	1 14
Kurma Purana, Fasc. 1-9 @ -/10/- each	5 10
*Lalita Visvara (Text), Fasc. 2-6 @ -/10/- each	3 2
Ditto (English), Fasc. 1-3 @ 1/- each	3 0
Madana Parijāta, Fasc. 1-11 @ -/10/- each	6 11
Mahābhāṣya-pradīpodyota, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-12;	
Vol. III, Fasc. 1-10 @ -/10/- each	19 6
Ditto Vol. IV, Fasc. 1-3 @ 1/4/- each	3 12
Maitra, or Maitrayaniya Upanishad, Fasc. 1	0 10
Manutikā Sangraha, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1 14
Mārkaṇḍeya Purana (English), Fasc. 1-9 @ 1/- each	9 0
*Mārkaṇḍeya Purana (Text), Fasc. 4-7 @ -/10/- each	2 8
*Mīmāṃsā Bhāṣana (Text), Fasc. 9, 11-17 @ -/10/- each	5 0
Mirror of Composition (English), Fasc. 4 @ 1/- each	1 0
Mugdhabolha Vyakarana, Vol. I, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4 6
Nirukta (2nd edition), Vol. I, Fasc. 1-2 @ 1/4/-	2 8
*Nirukta (old edition), Vol. I, Fasc. 1, 2, 4, 5, 6; Vol. II, Fasc. 5, 6;	
Vol. III, Fasc. 1-6; Vol. IV, Fasc. 1-8 @ -/10/- each	13 2
Nityācārapaddhati, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4 6
Nityācārapradīpa, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	7 8
Nrisinha Tapani of Atharva-Veda (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1 14
Nyāyabandutikā, Fasc. 1 @ -/10/- each	0 10
Nyaya Vartika Tatparya Parisudhi, Fasc. 1-5 @ -/10/- each	3 2
*Nyayavartika (Text), Fasc. 2-7 @ -/10/- each	3 12
Nyayasarah	2 0
Padumāwati, Fasc. 1-6 @ 2/- each	12 0
*Parācāra Smṛti, Vol. I, Fasc. 2-8; Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III, Fasc.	
1-6 @ -/10/- each	11 14
Parācāra, Institutes of (English) @ 1/- each	1 0
*Paricista Pravaṇ (Text), Fasc. 5 @ -/10/- each	0 10
Pariksamukha Sūtram	1 0
Prabandhaocintāmaṇi (English), Fasc. 1-3 @ 1/4/- each	3 12
Prākṛita-Paingalam, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4 6
Prthviraja Vijaya, Fasc. 1-2	1 4
Rasarnavam, Fasc. 1-3	3 12
Ravisiddhanta Manjari, Fasc. 1	0 10
Saddarśana-Samuccaya, Fasc. 2-3 @ -/10/- each	1 4
Sadukti-karna-mrita, Fasc. 1 @ -/10/- each	0 10
Samarācoca Kaha, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4 6
*Samavāda Sanhita, Vol. I, Fasc. 1-4, 6-10; Vol. 2, Fasc. 2-6;	
Vol. 3, Fasc. 1-7; Vol. 4, Fasc. 1-6; Vol. 5, Fasc. 1-8 @ -/10/- each	21 14
*Sankara Vijaya (Text), Fasc. 2-3 @ -/10/- each	1 4
*Sankhya Aphorisms of Kapila (English), Fasc. 2	1 0
*Sankhya Pravachana Bhaṣhya, Fasc. 2	0 10
Sāṅkhya Sūtra Vṛtti, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2 8
Ditto (English), Fasc. 1-3 @ 1/- each	3 0
Siva Parināhya, Fasc. 1-2	1 4
Six Buddhist Nyaya Tracts	0 10
Smṛiti Prakasha, Fasc. 1	0 10
Brāhḍha Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	3 12
Struṭa Sūtra of Latyayana (Text), Fasc. 1-9 @ -/10/- each	5 10
Sri Surisarvasvam, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1 14
Sūcruta Samhitā (English), Fasc. 1 @ 1/- each	1 0
Suddhi Kaumudī, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2 8
Sundaranandam Kavyam	1 0
Suryya Siddhanta, Fasc. 2 @ 1/4	1 4
Syainika Sastra	1 0
*Taittirya Saṅgīta	0 10

*Taittiriya Aranyaka of Black Yajur Veda (Text), Fasc. 2-11 @ -/10/- each	13	12
*Taittiriya Brahmana (Text), Fasc. 2-23 @ -/10/- each	13	12
Taittiriya Pratishakhiya (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
*Taittiriya Brahmana (Text), Fasc. 13-18 @ -/10/- each	3	12
Tantra Vartika (English), Fasc. 1-15 @ -/1/-	18	12
*Tattva Cintamani, Vol. I, Fasc. 2-9; Vol. II, Fasc. 4-10; Vol. III, Fasc. 1-2; Vol. IV, Fasc. 1; Vol. V, Fasc. 1-5; Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12 @ -/10/- each	21	14
Tattva Cintamani Dīdhiti Prakas, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	3	12
Tattva Cintamani Dīdhiti Vivṛiti, Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1 @ -/10/- each	7	8
*Tattvarthadhigama Sūtram, Fasc. 2-3 @ -/10/- each	1	4
Tirthacintamani, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	3	8
Triśānda-Mandanam, Fasc. 1-3 @ -/10/-	1	12
Tul'si Satsai, Fasc. 1-5 @ -/10/-	3	2
Upamita-bhava-prapañca-kathā, Fasc. 1-14 @ -/10/- each	8	12
*Uttara Naishadha (Text), Fasc. 6-12 @ -/10/- each	4	6
Uyśagadaśo (Text and English), Fasc. 1-8 @ 1/-	6	0
Vajjalaggam, Fasc. 1	0	16
Vallāla Carita, Fasc. 1 @ -/10/-	0	10
*Varaha Purana (Text), Fasc. 2-14 @ -/10/- each	8	2
Varṣa Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ 1/10/-	3	12
Vayu Purana (Text), Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	8	2
*Vedānta Sūtras (Text), Fasc. 7-13 @ -/10/- each	4	6
Vidhāna Pārijāta, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 2 @ -/10/-	5	10
Ditto Vol. II, Fasc. 2-5 @ 1/4/-	5	0
Ditto Vol. III, Fasc. 1	0	10
Vishahitam, Fasc. 1	0	10
Vivādaratnākara, Fasc. 1-7 @ 1/10/- each	4	6
Vṛhat Svayambhū Purāna, Fasc. 1-6 @ -/10/-	3	12
*Vṛhannarādiya Purana (Text), Fasc. 3-8 @ -/10/- each	2	8
Yogaśāstra, Fasc. 1-5	5	10
*Yoga Sūtra of Patanjali (Text and English), Fasc. 3-5 @ 1/- each	4	0

Rajasthan Series.

A Descriptive Catalogue of Bardic and Historical Manuscripts.		
Sect. i: Prose Chronicles. Part i: Jodhpur State. Fasc. 1	1	0
Sect. i: Prose Chronicles. Part ii: Bikaner State. Fasc. 1	1	0
Sect. ii: Bardic Poetry. Part i: Bikaner State. Fasc. 1	1	0
Vacanikā Rāthōra Rātana Singhajī ri Mahesādāsōta ri Khiriya Jagā ri kahī. Part i: Dīngala Text with Notes and Glossary	1	8

Tibetan Series.

Amarakosah, Fasc. 1-2	4	0
Amartika Kamdhenuh	1	0
Buddhastotra-saṅgraha, Vol. I	2	0
A Lower Ladakhi version of Kārsarsaga, Fasc. 1-4 @ 1/- each	4	0
Nyayabindū (A Bilingual Index)	1	0
Nyayabindū of Dharmakīrti, Fasc. 1-2	2	0
Pag-Sam Shi Tin, Fasc. 1-4 @ 1/- each	4	0
Prājna Pradīpah	1	0
Rtogs brjod dpag khri Siñ (Tib. & Sans. Avadāna Kalpalatā) Vol. I, Fasc. 1-11; Vol. II, Fasc. 1-11 @ 1/- each	22	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 1/- each	14	0
Timō-Kua-Din	1	0

Notice of Sanskrit Manuscripts, Fasc. 1-34 @ 1/- each	34	0
Ditto ditto (Palm-leaf and selected paper MSS.) @ 3/- each	6	0
Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra	5	0
Report on the Search of Sanskrit MSS., 1895-1900, 1901-1905, and 1906-1911 @ 1/8/- each	1	8

N.B.—All Cheques, Money Orders, etc., must be made payable to the Treasurer, Asiatic Society, only.

21067

ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL LIBRARY

Author *Tessitori, L.P. ed.*

Title *Veli Krishna Rukamani ... Kabi.*

Call No. *21067*

Date of Issue

Issued to

Date of Return

Library of the
ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL
Call No. *21067*
Accession No. *3*